

UJEDINJENJE ITALIJE I KRAJ PAPINSKE DRŽAVE

Visković, Marin

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:666238>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

UJEDINJENJE ITALIJE I KRAJ PAPINSKE DRŽAVE

MARIN VISKOVIĆ

SPLIT, 2022.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST

UJEDINJENJE ITALIJE I KRAJ PAPINSKE DRŽAVE

STUDENT:

Marin Visković

MENTOR:

prof. dr. sc. Josip Vrandečić

Split, rujan 2022.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Italija prije revolucije 1848. godine.....	2
2.1. Risorgimento.....	2
2.2. Utjecaj Francuske	5
2.3. Početak liberalizma u Italiji	8
2.4. Restauracijske države	9
2.5. Pobune i državni udari od 1820. do 1831. godine	14
2.6. Karlo Albert.....	18
2.7. Mazzini i Mlada Italija.....	19
2.8. Umjereni patriotizam	21
2.9. Umjetnički i književni Risorgimento	23
2.10. Pitanje jezika	24
3. Novi Papa i revolucija 1848.-1849.	26
3.1. Liberalni Papa.....	26
3.2. Papa kao vođa Italije	28
3.3. Revolucija 1848. godine.....	29
3.4. Papa i revolucija	33
3.5. Bijeg Pape i Rimski Republika	37
4. Kraljevina Sardinija i Papinska Država od revolucije do talijanskog ujedinjenja	41
4.1. Nakon revolucije	41
4.2. Cavour.....	44
4.3. Cavour i Religija.....	46
4.4. Cavourova vanjska politika	48
4.5. Obnova Rima.....	49
4.6. Katolička moć.....	50
5. Talijansko ujedinjenje.....	53
5.1. Rat 1859.....	53
5.2. Garibaldi na jugu	55
5.3. Proglašenje Kraljevine Italije.....	59
5.4. Pitanje Rima i smrt Cavoura.....	61

5.5. Potraga za liberalnim svećenicima	63
6. Zadnje desetljeće Papinske Države	65
6.1. Potreba za koncilom	65
6.2. Prvi vatikanski koncil	66
7. Kraj Papinske Države	69
7.1. Pad Rima	69
7.2 Antiklerikalizam u Rimu i Italiji.....	72
7.3 Papa u Italiji i zakon o jamstvima	74
7.4. Austrija i Kulturkampf u Njemačkoj	77
7.5 Smrt Pape i Kralja Italije.....	79
8. Zaključak.....	82
9. Sažetak	84
10. Summary.....	85
11. Popis literature	86
1. Knjige i članci:.....	86
2. Web stranice:	87

1.Uvod

U ovom radu baviti ćemo se sa talijanskim ujedinjenjem i padu Papinske Države. Cilj je prikazati talijanski nacionalni pokret, što je dovelo do njega, kakav je on bio i koje su posljedice toga pokreta. Vidjeti ćemo zašto i kako dolazi do ujedinjenja, glavne aktere nacionalnog pokreta i zadnje turbulentne godine papinstva.

Talijanski nacionalni pokret za ujedinjenje, 'risorgimento', bio je samo jedan od mnogih nacionalnih pokreta u Europi u 19. stoljeću. Talijanski poluotok bio je podijeljen na više država i pitanje je bilo kako ujediniti taj cijeli prostor koji je imao mnogo kulturnih i povijesnih razlika. Također, problem je bio i u jeziku. Različiti dijalekti su se koristili u Italiji. Italija je imala slavnu zajedničku povijest na koju su se mogli pozivati talijanski nacionalisti, ali to nije bilo dovoljno za ujedinjenje. Trebalo je doći do određene političke situacije i na poluotoku i u Europi da bi došlo do ujedinjenja.

Papa je živio u Rimu i imao svoju državu. Papinstvo se više puta u povijesti suočilo sa suvremenim idejama i promjenama, a 19. stoljeće nije bilo izuzetak. Pojava liberalizma, nacionalizma, komunizma i ostalih ideja i ideologija 19. stoljeća potresle su europske države, pa tako i Papinsku državu. Vidjeti ćemo u radu kako se novi Papa, koji je došao na vlast malo prije slavni revolucionar 1848./1849. godine, nosio sa pritiscima revolucionara, liberala, nacionalista i Pijemonta.

Zašto je došlo do ujedinjenja Italije? Italija se ujedinila pod vodstvom Pijemonta, ali njeno ujedinjenje nije samo trenutak u 19. stoljeću koje je ostvarila određena država sa velikim ambicijama. Važno je sagledati kulturni i nacionalni pokret, utjecaj francuske vlasti, ideje slobode, jedinstva i demokracije, povijesne osobe iz različitih sfera kulturnog i političkog života, međunarodnu situaciju i jačanje liberalne Kraljevine Sardinije. Sve te okolnosti dovele su do jedinstvene Italije, ali i kraja Papinske Države, kada papa postaje vezan uz Vatikan i ostaje tako sve do danas.

2. Italija prije revolucije 1848. godine

2.1. Risorgimento

Risorgimento (u prijevodu bi značila preporod ili uskrsnuće) bio je pokret za nacionalno ujedinjenje Talijana. Ideja oslobođenja i ujedinjenja Italije ojačala je zbog Francuske revolucije i Napoleonove Kraljevine Italije.¹ U prvoj polovici 19. stoljeća, to je imalo i šire značenje - kulturni, društveni i ekonomski preporod. Ukratko, to je bio preporod u kojem su strani vladari bili izbačeni sa Apeninskog poluotoka, a brojne talijanske državnice su bile ujedinjene u Kraljevstvo Italije 1861. Nezavisnost, ujedinjenje i sloboda - bile su tri glavna cilja risorgimenta. Ipak, ove tri ideje nisu bile nužno povezane. Neovisnost je mogla biti stečena bez ujedinjenja, a sloboda nije bila garantirana ujedinjenjem. Ipak, između 1859. i 1861. godine sva tri cilja su postignuta.²

Talijansko ujedinjenje, kao većina povijesnih događaja, je rezultat serije kompleksnih povijesnih događaja. Iz domoljubnog pogleda, postoji ideja da je talijanski narod već postojao, te je samo čekao kad će biti ujedinjen u jednu državu. Italija, kao što je Metternich, 1847. godine izjavio, bila je čisto 'geografska ekspresija'. Talijanski stanovnici su bili seljaci koji su govorili svojim lokalnim dijalektom. Čak i stanovnici gradova nisu razmišljali nacionalno, pa čak ni regionalno već je postojao osjećaj pripadnosti uz grad u kojem su živjeli. Rivalstvo između gradova je imalo svoje korijene u dugoj povijesti i dalje se snažno osjećalo. Jedino mala manjina obrazovanih ljudi osjećala je svoju pripadnost Italiji i slavila je talijansku slavnu prošlost. Tijekom 1840-ih godina ljudi koji su pripadali pokretu preporoda zahtijevali su građanska prava i ustavnu vladu. Većina pisaca i intelektualaca zagovarala je neovisnost od strane vlasti, ali ne i ujedinjenje. Ujedinjena Italija nije bila samo za njih nemoguć cilj, već i neželjen. Italija je prema njihovom mišljenju trebala biti konfederacija neovisnih država, koje bi uživale svoja konstitucijska prava. Čak je i Papa Pio IX., koji je bio izabran 1846. godine, htio da se Italija riješi austrijske vlasti, a mnogi ljudi su htjeli da on postane predsjednik neke buduće konfederacija Italije.³

Pitanje podrijetla pokreta Risorgimento je upitno i suprotstavljeno. S jedne strane imamo povjesničare sa ljevice koji stavljaju fokus na francusku revoluciju, pogotovo na 1796.

¹ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52981> (14.4.2022.)

² Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 3.

³ Isto, 4.

godinu, dok oni konzervativniji povjesničari govore o 1815. godini kao stvarnom početku pokreta. Vrlo je korisno vratiti se na 1748. godinu, odnosno na godinu sklapanja Aachenskog mira nakon osmogodišnjeg austrijskog rata za naslijeđe. Od spomenute godine do francuske invazije 1796. Italija je živjela u razdoblju mira i stabilnosti. Tijekom perioda mira postojalo je jedanaest neovisnih država na poluotoku, uključujući i enklave, kneževine i republiku San Marino.⁴

Politički, Italija je bila podijeljena. Identitet Italije je bio oslabljen. Polovica talijanskih država je bila vođena od strane kraljeva ili kneževa koji su već okupirali ili su imali planove o okupaciji ne-talijanskih zemalja. Više od polovice poluotoka je dobila nove dinastije od 1700. godine: Napulj i Sicilija, Sardinija, Milan, Toskana, Parma i Piacenza. Venecija i Kraljevstvo Sardinije je vladala i područjima van geografskih granica talijanskog poluotoka. Papa je bio zaokupljen duhovnim i crkvenim problemima. Poluotok nije bio samo podijeljen među brojnim državama, već su one postojeće države gledale svoje interese i granice, a nisu bile zainteresirane talijanskim granicama. Možemo povući usporedbu sa Njemačkom koja je također u to vrijeme bila podijeljena. Ipak Njemačka je bila podijeljena na više od 300 država, ali je Sveto Rimsko Carstvo davalo privid političkog jedinstva.⁵

Sicilijanci su osjećali neprijateljski odnos prema Napolitancima i razlozi su bili uglavnom povijesni. Sicilija je bila politički odvojena od Napulja i Italije većinu svoje povijesti. Na Siciliji se sačuvao najstariji parlament u Italiji i jedan od dva koja su preživjela do 18. stoljeća. Ako pogledamo stil arhitekture možemo vidjeti veliki kontrast između zgrada gradova koji su udaljeni ne više od 50 kilometara. Ta opservacija pokazuje bogatstvo i životnost gradova u srednjem vijeku i kasnije u renesansi. To vidimo i kod patriotizma tadašnjih građana tih gradova. Njihov patriotizam nije vezan uz državu, pa čak ni regiju, nego uz grad - ono što Talijani nazivaju 'campanilismo' - što bi doslovno značilo ponos na crkveni toranj. U tom kontekstu je važno napomenuti da su gradovi, a ne sela, bili centri političke akcije.⁶

Talijanski nacionalizam teško možemo pronaći sredinom 18. stoljeća. Neke njegove naznake nalazimo u 16. stoljeću, kada je Machiavelli proglasio papinstvo glavnom kočnicom do talijanskog političkog jedinstva. Obrazovane osobe su bile svjesne pismene tradicije talijanskog jezika i bili su svjesni svog identiteta kao Talijana, ali su crkva i sveučilišta

⁴ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge. 14. str

⁵ Isto, 15.

⁶ Isto, 16-17.

djelovali i pisali na latinskom. To je bio faktor koji je odgađao rast talijanske nacionalne pripadnosti. Talijanska zemlja je bila kulturno policentrična. Tijekom 19. stoljeća nije bilo novine ili društva koje je djelovalo za cijelu Italiju. Postojalo je mnogo sveučilišta u Italiji, ali nijedno od tih sveučilišta nije imalo svoj fokus na talijanski kulturni život. Akademije su djelovale lokalno. Tijekom sredine 18. stoljeća imamo manjak ideje o nacionalnom jedinstvu, no ipak neke druge ideje kao što su liberalizam, reformizam i republikanizam su bile žive. Neke od ovih ideja su bile ojačane tijekom talijanskog prosvjetiteljstva i bile su veoma utjecajne diljem poluotoka i to pogotovo u glavnim gradovima.⁷

Napuljsko Kraljevstvo, Firenca i Milano su bili 3 glavna centra talijanskog prosvjetiteljstva. Sveučilište u Napulju je 1754. godine osnovalo prvu katedru političke ekonomije kojoj je na čelu bio Antonio Genovesi (1713.-1769.). On je bio prvi profesor na svom sveučilištu koji je predavao na talijanskom jeziku. Ipak možda najvažnija od tih država je bila Parma koja je tijekom 1760-ih, kad je utjecaj Francuske bio najveći, provela brojne reforme i ukinula inkviziciju. Najradikalniji uspjesi ovog vremena bili su pod pokroviteljstvom velikog vojvode Toskane Petra Leopolda (1765.-179.), u Milanu od strane njegove majke i brata, Marije Terezije i Josipa II. i u Napulju od Karla II. i njegovog sina Ferdinanda IV. Venecija, Genova i Papinska Država su bile samo djelomično pod utjecajem prosvjetiteljstva.⁸

Ekonomija talijanskih država je zaostajala za ostalim europskim državama. Tijekom perioda od 1000. do 1600. godine, velik dio poluotoka je bio bogat i naseljen, a ekonomija se jedinstveno razvijala. Postojao je velik broj bogatih gradova sa energičnim komunalnim životom. Ipak od francuske invazije 1498. godine, talijanske države nisu mogle pratiti razvoj drugih monarhija zapadne Europe, a Apeninski poluotok je postao bojno polje u borbama kraljevskih kuća Valoisa, Habsburga i Burbona. Sredinom 18. stoljeća Italija je i dalje bila urbanizirana i naseljena, ali ne i iznimno bogata. Ostale države su s vremenom sve više napredovale, dok je talijansko gospodarstvo sve više zaostajalo. Od otkrića Amerike 1492. godine dolazi do jačanja trgovine kod atlantskih zemalja. Također, problem u Italiji bili su ratovi tijekom ranog 16. stoljeća i ranog 18. stoljeća koji su poremetili trgovinu. Uz to je i španjolska vlast na poluotoku dovelo do slabijeg ekonomskog prosperiteta, postavljajući ove provincije u poziciju podaništva prema carstvu.⁹

⁷ Isto, 17.

⁸ Isto, 18.

⁹ Isto, 19.

U talijanskoj povijesti i politici, risorgimento ima središnju ulogu. Taj pokret promijenio je tijek talijanske povijesti i Talijane pretvorio u modernu naciju, a Italija učinio modernom nacionalnom državom Europe. Tijekom risorgimenta, Italija stječe svoje 'očeve nacije' (Cavour, Mazzini i Garibaldi) i svoje političke ideale (nacionalizam, liberalizam i republikanizam). Risorgimento označava i kraj starih režima, razvoj parlamentarnog sustava, kraj ruralnog društva i rođenje modernog, urbanog života, tranziciju iz feudalne u kapitalističku ekonomiju i zamjenu lokalnog ili regionalnog identiteta sa nacionalnim.¹⁰

2.2. Utjecaj Francuske

Vrlo je važno napomenuti utjecaj Francuske na Italiju. Francuska revolucija je utjecala na Italiju i svojim racionalističkim prosvjetiteljstvom i opozicijom. Do rata utjecaj Revolucije je bio miran i ograničen na političku sferu. U međuvremenu imamo nastanak jakobinskih klubova, zavjera i pobunjenih seljaka. Razvoj je bio mnogo brži nakon dolaska Napoleona Bonapartea.¹¹

U svibnju 1796. trupe Napoleona Bonapartea su napale Italiju. U sljedeće tri godine Napoleon je stvorio nekoliko država na Apeninskom poluotoku. Talijanski poluotok tako je dobio Cisalpinsku republiku (Lombardija i veći dio sjeverne Italije) i Ligursku republiku (koja je zamijenila staru Republiku Genovu). U veljači su Francuzi okončali i papinu vlast i osnovali Rimsku Republiku, a u prosincu su konačno zauzeli i Pijemont. Kasnije su pali i Napulj i Toskana, a Mletačka republika je ukinuta i došla pod austrijsku vlast 1797. godine. Francuske vlasti su tako kontrolirale čitavu kopnenu Italiju gdje su nametnuti francuski zakoni, administrativni sustavi i odnos prema vlasništvu. Samo su dva južna velika otoka (Sardinija i Sicilija) ostali slobodni od francuske vlasti, ali su bili pod utjecajem francuskih ideja.¹²

Francuska okupacija je dovela do promjena na poluotoku. Moć pape i katoličke crkve je smanjena. Papa Pio VI (1717.-1799., papa od 1775.) je bio odveden u Francusku 1799. i tamo je umro. Njegov nasljednik Pio VII (1742.-1823., papa od 1800). je bio izabran u Veneciji zbog francuske okupacije kopna. On se također uskoro našao u Francuskoj pod

¹⁰ Riall, L. (1994). *The Italian Risorgimento: State, Society and National Unification (Historical Connections)* (1st ed.). Routledge, 1.

¹¹ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 24.

¹² Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 11.

kontrolom. Kroz cijelu Italiju od 1796. godine židovska geta su se polako počela otvarati, a Židovi i protestanti su dobili građanska i politička prava. Slijedila je reforma koja je dovela do nestanka samostana svih redova do 1814. godine. Njihova zemlja je prodana, a kupili su je bogati investitori. Reforme su ojačale treći stalež, bez da su značajno smanjili moć plemstva. Posljednji elementi feudalizma su napokon ukinuti.¹³

U ostalim domenama Francuzi su uspjeli donijeti politike prosvjetiteljstva. Zavladao su cijelim poluotokom, te su tako lakše provodili svoje reforme. Izgrađene su ceste koje su povezale dijelove Italije i tako pridonijeli ujedinjenju zemlje, čije su veze bile slabe. Kodificiran je zakon i standardiziran u skoro cijeloj Italiji. Napoleonovi zakoni su doveli do razvoja agrikulture u Italiji, ali nije došlo do razvoja ostalih industrija. Glavni cilj francuske vlasti je bio iskorištavati talijanske zalihe sirovih materijala u svrhu francuske proizvodnje.¹⁴

Francuski osvajači tvrdili su da su donijeli 'slobodu' u Italiju. Određeni broj Talijana im je vjerovao. U tu skupinu su pripadali mlađi, educirani ljudi iz urbane srednje klase ili nižeg plemstva - studenti, doktori, pisci, odvjetnici, neki svećenici i fratri i manji broj zanatlija i obrtnika. Ta entuzijastična skupina patriota bila je za slobodu, jednakost i napredak. Prezirali su stare aristokratske režime, a oslanjali su se u potpunosti na Francuze. Znali su da odlaskom Francuza nestaju i novonastale republike.¹⁵

Mnogi od njih su razmatrali jednu 'ujedinjenu' Italiju. Ipak, utjecaj patriota je bio mal, a u praksi nijedna od tih talijanskih republika nije bila 'talijanska', nego su bile pod Francuzima sa francuskim ustavom. Sve te republike su jamčile slobodu tiska, slobodno udruživanje, jednakost građana pred zakonom. Nove republike ipak su bile daleko od demokratskih ili jakobinskih ideala. Cilj Francuza je bio držati red i iskoristiti Italiju u svrhu plaćanja i prehrane francuske vojske. Francuska vlast je uskoro postala radikalno nepopularna, pogotovo među seljaštvom. Dolazilo je do anti-francuskih pobuna, koje su postale nasilne i široko rasprostranjene 1798. i 1799. Nije ni čudno što su mase ljudi pozdravile dolazak rusko-austrijske koalicije koja je ponovno zauzela sjever Italije u travnju 1799. godine.¹⁶

¹³ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 24 - 25.

¹⁴ Isto, 25.

¹⁵ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge. 11-12.

¹⁶ Isto, 12 -13.

Francuzi su uveli predstavničku vlast. Do kraja 1799. godine svaki dio kopna, osim Venecije, koja je pripala Austriji, imao je republički ustav temeljen na francuskom iz 1795. godine. U drugoj fazi francuske vlasti, kopno je, osim Napulja, ponovno dobilo ustavnu vladu, ali pod monarsima. Francuzi su također prepravili države. Između 1809. i 1814. godine poluotok je podijeljen na tri političke cjeline. Sjeverozapad i centar zemlje je pripao Francuskom carstvu, sjeveroistok je pripao Kraljevstvu Italije, a na jugu je ponovno uspostavljeno Napuljsko Kraljevstvo.¹⁷ Ovoga puta francuska vlast je bila više 'imperijalna' nego 'republikanska'. Napoleonski režim nije imao vremena za jakobinske ideje, a niti za patriote. Novine su bile cenzurirane, a predstavničke skupštine, iako su postojale, bile su samo za elitu. Ipak, te napoleonske države trebale su potporu educirane srednje klase. Bilo je mnogo posla za talentirane i kvalificirane u javnoj upravi, u obrazovanju, policiji i vojsci. Do 1810. godine Kraljevstvo Italije imalo je naoružanih 50 000 ljudi, a većina časnika bili su Talijani. Talijani su sada postali stanovnici 'Velikog Carstva'. Bili su odvojeni iz svojih provincijskih sredina. Trideset tisuća Talijana borilo se sa Francuzima u Španjolskoj protiv pobune, a 27 000 se borilo sa Napoleonom u Rusiji. Ideje o talijanskom ujedinjenju, slobodi i jednakosti su nestale, ali mnogi Talijani su bili obučeni u vojsci, naučili kako pravosuđe i uprava treba funkcionirati i naučili su što je moderna sekularna država.¹⁸

Mnogi su ipak prezirali francusku vlast. Porezi su ostali visoki, cijena hrane je rasla, a Talijani su bili prisiljeni i dalje opskrbljivati francusku vojsku i boriti se za njih. Oni koji to nisu htjeli bi pobjegli ili dezertirali. Neki su postali banditi ili krijumčari. Pobune su se događale sve češće. Italija tih godina nije imala masovni gerilski pokret s 'nacionalnim' prizvukom poput Španjolske ili zapadne Rusije, ali postala su sve brojnija "Tajna društva".¹⁹

Skoro dvadeset godina francuske vlasti ostavilo je traga na Italiju. Ugovorom iz 1815. ponovno je uspostavljen državni sustav u Italiji sličan onome iz 1748. -1796., a svi ustavni eksperimenti su napušteni. Mnoge administrativne inovacije su zadržane. Preoblikovanje državnih granica (tripartitna podjela) otežala je održati političku kartu iz osamnaestog stoljeća svetom.²⁰ Utjecaj Francuza bio je trostruk. Prvi utjecaj bio je u pravnim i administrativnim odlukama koje su donosili državni službenici. To nije bila novina u Italiji, ali sa francuskom

¹⁷ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 25-26.

¹⁸ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 14.

¹⁹ Isto, 14-15.

²⁰ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 26.

vlašću ti dužnosnici su postali mnogo brojniji i učinkovitiji. Nakon odlaska Francuza, mnogi od tih službenika su ostali na svojim radnim mjestima te su nastavili posloovati onako kako su ih naučili Francuzi.²¹

Drugi važni utjecaj koji su ostavili Francuzi došao je iz rata. Tijekom skoro 20 godina Italija je bila upropaštena ratom. 'Talijanska vojska' Kraljevine Italije okupila je brojne ključne članove sjeverne talijanske elite. Služba u vojsci postalo je važno iskustvo, a mnogi od njih su se približili 'progresivnim idejama'. Čak i oni koji nisu služili u vojsci bili su pod utjecajem negativnih učinaka rata.²²

Treći utjecaj francuske vlasti bio je u promjeni misli, ili donošenju novih ideja. Italija je, naravno, bila dio europskog prosvjetiteljstva, ali ipak francuski utjecaj doveo je do jačanja tih ideja. 'Prava čovjeka' značila su rat protiv starih zakona i privilegija i slobodu za privatne vlasnike. Također su značila i napad na Crkvu i njen utjecaj. Redovnici i fratri bili su protjerani iz svojih samostana, crkvena imanja su zaplijenjena i prodana, a crkveni festivali, hodočašća i procesije su zabranjene. Školovanje je postalo sekularno, a vrijednosti koje su se učile nisu bile religiozne nego patriotske.²³

2.3. Početak liberalizma u Italiji

Važan element u 19. st. u Italiji činila su tajna društva, za koja teško možemo točno ustvrditi kako su djelovala. Poznajemo djelovanje Slobodnih masona. Njihov vođa je bio Filippo Buonarroti (1761. - 1837.) koji je postao najutjecajniji lijevo orijentirani Jakobinac. On je uz Gracchusa Babeufa, francuskog revolucionara, bio glavni i prvi promicatelj neovisne i ujedinjene Italije. Bio je radikalniji u svojim stavovima, ali je zaslužan za stvaranje mosta između prosvjetiteljstva i ujedinjenja. Ovo vrijeme je stvorilo neke od najvećih zastupnika ujedinjene talijanske republike. Najpoznatija skupina nazivala se Karbonari. Za njih možemo reći da, za razliku od Slobodnih masona, nisu bili antikatolički nastrojeni. Ovakva društva su postala posebno utjecajna u Napulju. Postojale su i profrancuske i antifrancuske organizacije,

²¹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 17.

²² Isto, 17.

²³ Isto, 17-18.

i mnoge koje su mijenjale vjernost ovisno o situaciji. Na sjeveru Italije situacija je bila slična. I oni su pokušali izvući maksimum od Napoleonskog kraljevstva.²⁴

Do 1815. godine Italija je prošla kroz period društvene, političke i ustavne revolucije. Nigdje u Europi prosvjetiteljstvo, revolucija i Napoleon nisu toliko utjecali na društvo i politiku, izuzev Francuske, kao u Italiji. Cjelokupni proces je bio pokrenut od strane ne-Talijana, Karla III., Josipa II, Leopolda II. i Napoleona. Nakon pada Napoleona dolazi do sve većeg utjecaja reformista. Ipak velik broj populacije nije bio zainteresiran za promjenu.²⁵

2.4. Restauracijske države

Bečki kongres, zaključen 1815. godine nakon konačnog poraza Napoleona u bitci kod Waterlooa, doveo je do obnovljene karte Italije slične onoj iz 1748. godine, ali je zapravo smanjio političku podjelu na poluotoku i ojačao glavne države (Kraljevstvo Sardinije, Kraljevstvo Napulja i austrijsku vlast) i potisnuo sve stare republike osim San Marina. Genova i njen teritorij su pridruženi Pijemontu (Kraljevstvo Sardinije), pod vlašću Savoja. Venecija i teritoriji na u Dalmaciji su priključeni Austriji, koja je indirektno kontrolirala Lombardiju. Papi je vraćena moć i većina teritorija srednje Italije južno i istočno od Toskane. Većinski dio južne Italije, uključujući Siciliju je vraćen Napuljskim Burbonima. Dva različita kraljevstva Napulja i Sicilije su ujedinjena pod Kraljevstvom Dvije Sicilije, a Ferdinand IV. (1751.-1825.) postao je Ferdinand I. Ovo je dovelo do smanjenja broja talijanskih država sa 11 na 9. Posebni dogovori su vrijedili za budućnost 3 manje države. Massa i Carrara su nestale 1829, i Lucca 1847. Tako je Italija bila podijeljena na 7 država. Kao posljedicu imamo to da je poluotok pao pod utjecaj Austrije, a manje pod utjecaj Francuske. Samo dvije države su postale neovisne i "nacionalne" (Kraljevstvo Sardinije i Kraljevstvo Dvije Sicilije). Papina država je bila formalno neovisna, ali je trebala vojnu pomoć Austrije i Francuske.²⁶

Ovim dogovorom Austrija je najviše dobila. Na sjeveru jedini neprijatelj Austriji bio je Pijemont. Italija je nakon 1815. odražavala interese europskih sila, čiji je cilj bio zaustaviti ponovna osvajanja Francuske i držati Francusku što dalje od sjeverne Italije.²⁷ Europske sile su također htjele spriječiti pojavu nacionalizma i jakobinstva. To je bila jasna politika

²⁴ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 29.

²⁵ Isto, 30.

²⁶ Isto, 32-33.

²⁷ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 20.

kancelara Meternicha da suzbije duh talijanskog jedinstva i ideja o ustavnosti. Austrija je odbila da Italija ima konfederaciju kao i Njemačka. Iako je Meternich smatrao Italiju samo geografskim nazivom, njegova politika se odnosila na Italiju kao jedinstvenu cjelinu, a njegov cilj je bio držati je rascijepanom i pod austrijskom kontrolom. Talijanska federacija nije odobrena, ali je ujedinila vladare u pokornosti prema Austriji. U ovom smislu, Kongres je pomogao Italiji da uvidi tko joj je najveći neprijatelj prema ujedinjenju. Francuska nije bila zainteresirana za talijanski patriotizam, a Britanija je podržavala talijanski nacionalni pokret tijekom rata, ali je ipak smatrala da su mir i europski balans ono najvažnije.²⁸

Antirevolucijska reakcija se osjetila najviše u Pijemontu. Kralj Viktor Emanuel I. ukinuo je građanska prava, obnovio je plemstvo i kleru vratio njihovu zemlju, povlastice i pozicije koliko je bilo moguće. Administracija je ostala sposobna, a vlada nije ukinula učinkoviti policijski sustav naslijeđen od Napoleona. Također je nastao problem kako riješiti pitanje aristokrata i buržoazije koji su aktivno podupirali Napoleonov režim. Tu su spadali i iskustveni birokrati i mnogi oficiri vojske, tradicionalni stup savojske države. Ovdje je prioritet bio učinkovitost, a Kralj je odlučio izbjeći čistku i osloniti se na dinastičku lojalnost i vojnu tradiciju aristokracije.²⁹

Papinska Država bila je 1815. godine obnovljena kao suverena. Iako je katolička teologija doživjela donekle prosvjetiteljstvo u 18. stoljeću, nakon 1814. godine naglasak je bio na misteriju, čudima, odbijanja zemaljskoga i represiji heretičke sumnje. Mnogi vladari su smatrali da je njihova moć ovisila o crkvi. Isusovci su bili obnovljeni 1814. godine, a neki samostani u Italiji ponovno su utemeljeni. Iako nije bilo moguće u potpunosti oživjeti crkvu, njezin autoritet je ojačao.³⁰ U Papinskoj Državi nije stvorena središnja vlast, nego je svakim dijelom vladao Kardinal-legat sa svojim zakonima i administracijom. Papinsku Državu su vodili kardinali i prelati, ali su ti dužnosnici često bili rimski plemići, a svećenici samo po tituli i odijevanju. Ipak, nakon 1823. godine, zelanti (katolički advokati stroge papine kontrole i centralizacije Crkve) su postali utjecajni, a klerikalna kontrola postala je stroža. Veleposlanici europskih sila, uključujući Austriju, tražili su od pape Grgura XVI. da uspostavi laičku državnu službu i sudstvo, te da dopusti izbor nekih lokalnih vijeća. On je to odbio. Veći

²⁸ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 33.

²⁹ Isto, 34.

³⁰ Isto, 35.

dio vremena restauracije Rim je bio miran i relativno napredan, ali plemstvo Emilije i Romanje nije bilo zadovoljno svojom sudbinom nakon 20 godina francuske vlasti.³¹

Toskana je ostala razumno tolerantna - država je bila pod upravom seoske gospode i patricijskih bankara. Premijer velikog vojvode je bio Vittorio Fossombroni (1754.-1844.), ugledni inženjer koji je provodio politiku *laissez-faire* (slobodnog tržišta) i međunarodne slobodne trgovine. Teritoriji pod Austrijom su također bili tolerantni. U Napulju premijer Luigi de' Medici (1759.-1830.) odupro se aristokraciji i razvio trgovačku luku, koja je ostala najveća luka svih talijanskih država do 1860. godine. Za razliku od Toskane, Napulj je vodio protekcionističku politiku.³²

Bečki dogovor trebao je zaustaviti revolucije i pobune, ali je imao suprotan učinak i označio početak sve većih promjena i preokreta. Postojali su brojni razlozi za ovo, ali postojao je zajednički faktor većine reformi i revolucionarnih pokreta. Postojala je želja za predstavničkom vlašću i osnovnih sloboda (sloboda tiska, govora i okupljanja i slobodna trgovina), koje je prosvjetiteljstvo i francuska revolucija popularizirala među obrazovanim slojem društva. Te ideje bile su važne za političke i ekonomske interese ovih slojeva društva. Svugdje su ideje Francuske revolucije zahvatile gradsku strukturu.³³ Vladari restauracijskih režima htjeli su obnoviti države u kojima se poštuje hijerarhija i red, i nadali su se da će sa moralnom podrškom Crkve pridobiti srca običnih ljudi i vezati ih za svoje režime. Problem je bio što je došlo do ekonomskih poteškoća. Nije bilo moguće zadržati poreze na niskoj razini. Siromaštvo je bilo široko rasprostranjeno. Prema istraživanju iz 1829. godine, u Papinskoj Državi je bilo preko 400 000 prosjaka, skitnica i nezaposlenih od oko 2,5 milijuna stanovnika.³⁴

Na Siciliji imamo najranije pojave novih liberalnih ideja. Zajedno sa Sardinijom, taj dio Italije je zadržao srednjovjekovni parlament sve do 18. stoljeća. Iako liberalizam na Siciliji nije bio direktno uzrokovan francuskom revolucijom, kroz 18. stoljeće plemstvo je bilo pod utjecajem francuskih političkih ideja, ali i britanskih ekonomskih ideja. Ovi aristokrati su vjerovali u prava čovjeka i slobodnu trgovinu. Njihovim se zahtjevima protivila napuljska vlada, koja je više prezirala ekonomske slobode, nego političke. Zlatna prilika za promjene je nastupila nakon 1818. godine kad je britanska mornarica obranila otok od

³¹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 23-24.

³² Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 35.

³³ Isto, 35.

³⁴ Duggan, C. (2008). *The Force of Destiny: A History of Italy Since 1796*. Houghton Mifflin Harcourt, 113.

Francuza, ali je burbonski Kralj trebao prihvatiti britanski utjecaj, koji je išao u prilog "Jakobinskim" baronima.³⁵ Oni su zahtijevali ustav i parlamentarno predstavništvo. Ustav je bio gotov i hitro odobren od novosazvanog sicilijanskog parlamenta 19. srpnja 1812 godine. Taj dokument nije imao samo politički karakter, već se dotakao i mnogih ekonomskih pitanja. Baruni su se htjeli riješiti posljednjih ostataka feudalizma i inzistirali su na pravnoj promjeni feudalnih privilegija u moderna građanska vlasnička prava koja su temeljena na privatnom vlasništvu. Dakle, sicilijanska aristokracija je pokušala "zaobići francusku revoluciju" na britanski način - učvršćivanjem aristokratske hegemonije liberalnim i kapitalističkim sredstvima. Ovaj događaj je mogao imati velike posljedice na jug da se nastavio, ali padom Murat monarhije u Napulju i preporukama Bečkog kongresa dolazi do restauracije starog sistema složenog od nove Napuljske centralizacije - koju su Sicilijanci svih staleža smatrali neprihvatljivom. Ustav je poništen 1816. godine od strane Ferdinanda I., a parlament je bio raspušten. Neki od liberalnih baruna povukli su se na svoja seoska imanja i posvetili projektima gospodarskih reformi i poboljšanja poljoprivrede - tipično za restauracijske liberalne aristokrate, ne samo u Siciliji već diljem Italije. Ipak, nastavljena je politička teorija koji je kombinirala klasične republikanske ideje sa inzistiranjem na tehnički razvoj i moderno slobodno tržište.³⁶

Ove ideje su bile prisutne i nakon maršala Murata u Napulju. Novi kraljevi - Ferdinand I. (1759.-1825.), Franjo I. (1825.-1830.) i Ferdinand II. (1830.-1859.) - pokušali su razviti tržišnu ekonomiju i financirati izgradnju prve talijanske željezničke pruge (Napulj - Portici, 1839). Ipak, postavili su stroga ograničenja na poljoprivredni izvoz. Ta mjera postala je problem veleposjednika i glavna prepreka ka integracije ekonomije juga sa širim europskim tržištem. Međuzavisnost crkve i krune je zaustavila liberalizaciju tržišta zemlje. Dakle, restauracija je predstavljala problem, ne samo za demokrate i intelektualce, već i za jako i ambiciozno plemstvo za koje je ekonomski liberalizam predstavljao veći profit, a parlamentarni ustav značio moć i sigurnost od krune. Monarhija je razvila vlastitu strategiju, kombinirajući modernizaciju sa konzervativizmom i represijom.³⁷ Kralj se oslanjao na podršku crkve, gradskog radništva i vojske. Ipak, vojska je bila ideološki podijeljena i često nepouzdana, a bonapartističke ideje došle su do vojnika. Kralj je pokušao usvojiti kompromitiranu politiku tako što je ostavio, koliko je mogao, napoleonske časnike, ali je

³⁵ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 35.

³⁶ Isto, 36-37.

³⁷ Isto, 37.

implementirao vlastite ljude na vrhovne pozicije. Ipak to je dovelo do određene neloyalnosti, a kasnije i do državnog udara 1820.³⁸

Na sjeveru, austrijska vlast u Lombardiji i Veneciji je vladala poprilično smisleno i konstruktivno. Generalno govoreći porezi su bili korisno uloženi u obrazovanje, zdravstvo i prometnu infrastrukturu. Najveći problem sistema su bili tisuće bivših državnih službenika iz Napoleonova doba i vojnih časnika koji su razvili novi patriotizam iz institucionalnog iskustva u Kraljevstvu Sjeverne Italije. Neki su pristupili masonima ili drugim tajnim društvima, drugi su pak pisali za političke novine i postali glasnogovornici liberalne opozicijske kulture.³⁹

U Lombardiji imamo ogorčenost koja je bila rezultat kulturnih sukoba i kastinskog protivljenja, a ne ideološkog nacionalizma. Ipak, u konačnici, antiaustrijski su osjećaji svoj razlog izvukli iz ekonomske sfere. Austrija je imala protekcionistički sustav usmjeren na autarkiju koji je poticaje za industrijsku proizvodnju činio prioritetom. Sa druge strane imamo čisto merkantilističke poglede Lombardije koji su se temeljili na proizvodnji nekoliko visoko specijaliziranih dobara, ponajviše svile, za izvoz. Sukob između ekonomskih interesa u Lombardiji je bio neizbježan. Prema američkom povjesničaru Greenfieldu do političkog nacionalizma dolazi zbog trgovinske politike. Austrijski otpor lombardskim zahtjevima za slobodnijom trgovinom i integracijom u rastuće tržište, koje se tada razvijalo među industrijskim gospodarstvima sjeverozapadne Europe (Britanija, Francuska, Belgija), doveo je do ekonomskih razloga za traženje odcjepljenja Lombardije i Venecije od Carstva. Proizvođači svile i druge slobodno-tržišne grupe nisu bile jedine interesne skupine koje su se borile za pozornost vlade. Mnoge skupine koje nisu bile zadovoljne austrijskom politikom nisu mogle naći pravni ili institucionalni kanal kroz koji bi artikulirali svoje prijedloge za promjenu. Tisak i političke organizacije su bile potisnute i cenzurirane, tako da nezadovoljni pripadnici više klase su počeli djelovati u tajnim društvima.⁴⁰

Austrijska vlast je uspjela da ne dođe do velikih pobuna 1820. godine kao u ostalim dijelovima Italije. Antidržavne aktivnosti u Lombardiji su uključivale nekoliko bezazlenih patricija koji su pripadali Karbonarima i drugim tajnim društvima. Najveća greška Carstva je bila što je mnogo mlađih aristokrata gurnula u urotničke aktivnosti. A nekoliko tih sektaša policija je protjerala ili uhitila 1819.-1820. godine. Bili su to pretežito plemići ili intelektualci.

³⁸ Isto, 37.

³⁹ Isto, 38.

⁴⁰ Isto, 39.

Onima koji su osuđeni na smrt kazna je kasnije zamijenjena teškim radom, a neki su uspjeli pobjeći i nastavili su živjeti u progonstvu. Ti ljudi bili su krivi za izražavanje izdajničkih mišljenja i želja koje su uključivale staranje sjevernotalijanskog kraljevstva i ujedinjenje Pijemonta sa Lombardijom i Venecijom pod sardinskom krunom. Iako su se ove zavjere činile kao elitistički pokret kojemu ne bismo trebali pripisivati atribut "nacionalni", njihova represija je dovela do više radikalnog i nacionalnog pokreta u sljedećim generacijama.⁴¹

2.5. Pobune i državni udari od 1820. do 1831. godine

Tijekom tih godina dogodila su se dva važna revolucionarna događaja 1820.-1821. i 1831. godine. Nakon 1815. godine tajna društva su ojačala. Kad govorimo o protivnicima obnovljenih vlada treba napomenuti da se oni mogu podijeliti u tri ideološke skupine. Prva je bila manja skupina ekstremista čiji je predvodnik bio Filippo Buonarroti do svoje smrti 1837. godine. Ta skupina je bila republikanska, demokratska, komunistička, revolucionarna i unitaristička, a djelovali su u podzemnim aktivnostima i pobunama. Za njih možemo reći da nisu bili specifično nacionalistički nastrojeni, već njihov cilj je bio revolucija kao odraz racionalizacije. Bili su utopisti kasnog prosvjetiteljstva. Ovi ekstremisti su surađivali u određenoj mjeri sa manje radikalnom skupinom, koju se može otprilike poistovjetiti sa Karbonarima, koji su predstavljali drugu oporbenu skupinu u obnovi Italije. Oni su davali prijedloge koji su bili relativno blagi. Jedna od ideja je bila da talijanske države usvoje ustav sličan španjolskome iz 1812. godine. Španjolski Kralj predao je svoju vlast jednodomnom zakonodavnom tijelu. Parlament je biran neizravno, ali prva faza izbora bila je općim pravom glasa. Prema tadašnjim talijanskim standardima ovaj dokument bio je radikalniji, te je više podijelio nego ujedinio talijanske liberale. Treća grupa je bila sačinjena od još umjerenijih Karbonara koji nisu bili za opće pravo glasa, i preferirali su manje demokratske oblike vladavine. Zalagali su se za Francuski Ustav iz 1814. koji je bio na snazi od 1815. do 1830. godine. Manje je bio radikalniji od španjolskog.⁴² Do 1820. godine Karbonara je bilo oko 300 000. Sa tako velikim brojem članova teško je bilo ostati tajno društvo osim u imenu. Većina njihovih aktivnosti bila je dobrotvorna. Bila su to lokalna društva, a međusobno su se dosta razlikovala u društvenim i političkim pitanjima. Zajedničko im je bilo ideja o talijanskoj

⁴¹ Isto, 40.

⁴² Isto, 41.

neovisnosti od strane vladavine i ideja o ustavnim slobodama. Restauracijske vlade su ih okrivljavale za svaki znak nemira.⁴³

Napulj, Sicilija i Pijemont su bila područja zahvaćena pobunama 1820-1821. Prva pobuna je bila u Napulju, gdje su karbonari bili posebno jaki. Do pobune je došlo jer su Karbonari bili inspirirani španjolskom revolucijom ranije iste godine.⁴⁴ Vojska je, kao u Španjolskoj, pokrenula pobunu i dobila od Kralja obnovu Ustava iz 1812. Kralj je u strahu da ostane bez potpore vojske, prihvatio zahtjeve revolucionara i imenovani su novi ministri i izabrana je skupština. Osjećaj patriotizma je ojačao, a reakcija na pobuna je bila sve više opresivna. Nezadovoljstvo u vojsci je bio poseban problem jer se monarhija oslanjala na njenu moć.⁴⁵

Također u srpnju iste godine dolazi do pobune na Siciliji. Napuljski liberali su se dogovorili da će Sicilija biti podložna Napulju. Podržali su Kralja u ponovnom osvajanju otoka, a Kralj je poslao generala Pepea da uguši ustanak.⁴⁶ U Napulju nezadovoljstvo je bilo stvar višeg i srednjeg sloja, dok je na Siciliji revolucija isprva bila podržana od aristokracije, ali i zanatlija srednjovjekovnog podrijetla (maestranze). Obe grupe su prihvatile program sicilijanskog ustava iz 1812.⁴⁷ Ipak, aristokracija na Siciliji postala je sve više zabrinuta zbog jačanja radikalizma maestranze. U Napulju izabrana skupština i ministri su željeli umjereniji ustav, kao onaj u Francuskoj. Europske sile su utvrdile načelo intervencije u druge države u slučaju kada bi došlo do prijetnje europskoj stabilnosti. Kralj dviju Sicilija bio je pozvan na kongres u siječnju 1821. godine u Ljubljani. Kralj je obećao svojim podanicima da neće dopustiti upletanje vanjskih sila, ali ih je zapravo pitao da mu pomognu obnoviti njegovu poziciju.⁴⁸ Kraj ustavnog režima nastupa nakon što je austrijska vojska umarširala u ožujku 1821. godine u Napulj. Karbonarska vlada je pala, a ustav je bio ukinut.⁴⁹

Dok se austrijska vojska borila protiv napuljskih revolucionara, u Pijemontu je došlo do pobune. Grupa aristokratskih časnika je odlučila djelovati. Tražili su ustav i rat protiv Austrije za talijansku 'neovisnost'.⁵⁰ Princ Karlo Albert (1789. - 1849.) je bio u kontaktu sa mladim aristokratima i vojnim časnicima. Karlo Albert je dijelio napoleonovu prošlost sa

⁴³ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 38.

⁴⁴ Isto, 38.

⁴⁵ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 41.

⁴⁶ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 38-39.

⁴⁷ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 42.

⁴⁸ Isto, 42.

⁴⁹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 39.

⁵⁰ Isto, 39.

mnogim karbonarima i gajio je simpatije za neke njihove ideje. Revolucija bila uspješna. Garnizon Alessandrije podigao je sjevernotalijansku trobojnicu 10. ožujka 1821. godine. U nekoliko dana i ostali gradovi pridružili su se pobuni. U glavnom gradu studenti i vojnici su zahtijevali ustav.⁵¹

Kralj Viktor Emanuel I. abdicirao je u korist svoga brata Karla Felixa (1765. -1831.), koji je u to vrijeme bio izvan zemlje. Karlo Albert, koji je obnašao dužnost namjesnika, dodijelio je ustav u španjolskom stilu, ali je novi Kralj naredio njegov odlazak na granicu gdje je i uhićen. Austrijska vojska ugušila je ovaj udar u Novari u svibnju 1821. Mnogi pijemontski revolucionari otišli su u progonstvo (Britaniju, Grčku, Španjolsku). Karlo Albert je, u uspješnom pokušaju da mu se oprostí na njegovom revolucionarnom djelovanju, prihvatio poziv u vojnoj ekspediciji Svete alijanse, koja je na kraju slomila španjolske liberalne i njihove talijanske pomagače. Revolucije iz 1821. godine bile su tipičan izraz borbe za "nacionalno" oslobođenje ranog 19. stoljeća. Ipak "nacija" koju su htjeli osloboditi je bila izgrađena na napoleonovskim idejama i sadržavala je ili sjevernu Italiju ili jug, a ne cijeli poluotok.⁵²

Austrijske trupe su uspostavile red i mir, ali se stabilnost pokazala nedostižnom. Sljedeći val revolucija u Europi 1830.-1831. dobio je i svoj odgovor u Italiji. U srpnju 1830. godine Francuska dobiva novi liberalniji ustav, koji je postao uzor talijanskim reformatorima. Ustanci su se dogodili u Parmi, Modeni i Papinskoj Državi.⁵³ U prosincu 1830. pobune su izbile u Rimu, tijekom papine konklave, a uskoro je došlo do pobuna i diljem papinske Emilije i Romanje. Pobunjenici iz Romanje su čak krenuli marširati prema Rimu, ali je novi papa, Grgur XVI. pozvao katoličke sile u pomoć.⁵⁴ Za razliku pobuna iz 1820-21, ove pobune nisu bile djelo vojske nego municipija (općina). Vjerovalo se da su Karbonari opet bili istaknuti u pobunama, ali njihovi ciljevi nisu u potpunosti bili jasni, osim želje za ustavom i predstavničkom vlasti. Austrijska okupacija Bologne nastavila se do 1838. godine.⁵⁵

Ove pobune pokazale su da su restauracijski režimi bili ranjivi i slabi. Oni su se mogli nositi sa pobunama studenata ili obrtnika, ili su mogli ignorirati seljačke nemire. Prava opasnost je dolazila od časnika u vojsci stacioniranih u glavnim gradovima. Ti časnici su

⁵¹ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 42.

⁵² Isto, 42-43.

⁵³ Isto, 43.

⁵⁴ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 39.

⁵⁵ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 43-44.

često bili članovi tajnih društava. Režimi su bili slabi, ali opozicija je imala još manju moć.⁵⁶ Slabost vladara i slab legitimitet, moralni i politički, je omogućio pokretima svoj privremeni uspjeh. Kada su vladari na talijanskom tlu pozvali Austriju u pomoć, dokazali su svoju nemoć i dodatno su potkopali svoj legitimitet. Te pobune su ukazale na slabost restauracijskih država i neadekvatnost karbonara za ciljeve koje su nastojali ostvariti. Austrijska kontrola na poluotoka postala je izravnija.⁵⁷

Ove pobune teško da bi i donijele značajne rezultate čak i pod idealnim uvjetima. Možda činjenica da su pobune bile lokalne je utjecala na njihov uspjeh. Talijanski nacionalizam nije bio glavna pokretačka snaga ovih pobuna. Domoljubi su htjeli neovisnost i slobodu unutar svog tradicionalnog regionalističkog državnog sustava. Ipak, neuspjeh ovog vala pobuna pokazao je neučinkovitost ovakvog regionalističkog pristupa. Činilo se da se nacionalizam pojavio kao trajno rješenje. Problematičan je bio nedostatak masovne potpore revolucionarima. U svim pogođenim prostorima, ljudi su općenito, posebno oni koji su živjeli na selu, oduševljeno dočekali povratak legitimnih vladara. Revolucionari nisu poticali sudjelovanje naroda. Čak je i Ugo Foscolo, jedan od duhovnih otaca risorgimenta, jednom izjavio da su obični ljudi previše podli da sudjeluju u tako visokom pothvatu osnivanju slobodnih i nezavisnih institucija u Italiji. U Italiji, ali i u ostatku Europe, postojao je strah od "plebejaca", koji su smatrani opasnim, iracionalnim, neobrazovanim i nesposobnim za političku slobodu. Smatralo se da Italija nije bila u stanju pokrenuti masovni pokret. I u najnaprednijim dijelovima poluotoka obrazovani slojevi su bili malobrojni, a nepismenost raširena. Međutim, visoka nepismenost i slabo obrazovanje nisu zaustavile revoluciju u Francuskoj 1789. do 1793. godine, niti su spriječile jačanje nacionalizma u Poljskoj 1789.

Dakle u Italiji nije bio problem u nepismenosti, već to što je patriotizam bio vezan uz određenu klasu, a demokrati nisu bili u stanju, a niti su htjeli predstaviti svoj program koji bi se svidio obrtnicima i seljacima. S obzirom na razlike talijanskih država i ekonomskih uvjeta, za takav podvig bio je potreban vizionar ili prorok sa odličnim vještinama i vodstvom.⁵⁸

Iako je restauracija bila uspješna na početku, nitko od vladara nije mogao pripisati sam sebi velike zasluge za očuvanje vlasti, već su se morali oslanjati na vanjsku potporu. Govoreći općenito o vladarima talijanskih država, nitko od njih nije volio opoziciju i provođena je opsesivna cenzura. Bilo je mnogo političkih zatvorenika, a neki od njih bili su protjerani u

⁵⁶ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 39.

⁵⁷ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 44.

⁵⁸ Isto 44-46.

progonstvo. Ipak, kazne su bile relativno blage, dijelom zahvaljujući austrijskoj intervenciji. Dva čovjeka su bila pogubljena u Pijemontu i Napulju nakon revolucije 1821. godine, a još dvojica u Modeni deset godina kasnije. U središnjoj Italiji položaj vladara bio je gotovo despotski: bili su taoci međunarodnih ugovora i austrijske dominacije nad Italijom. Da su pokušali uvesti ustavnu vlast, Austrija bi ih svrgnula. Takvo stanje se nije odnosilo na Pijemont i na Dvije Sicilije. One su uživale značajnu neovisnost. Vladari tih država su se počeli slobodno opredjeljivati za relativno prosvijećene oblike apsolutističke vladavine. Takvi vladari su imali sljedbenike, a to su bili seljaci i konzervativna aristokracija i klerikalci, kojima su bili skloni ugoditi. Problem je bio i to što nije bilo dovoljno podrške bilo kojem režimu osim njihovog, osim u onim kratkim periodima revolucionarnih pokreta. Revolucionarima je nedostajala narodna potpora, a nisu imali ni preciozne planove. Nedostajalo je i važnosti međunarodne situacije, te su zanemarili podršku vanjskih sila. Talijanski karbonari nisu se pokušali povezati sa stranim silama, a bez njihove vojne, diplomatske i financijske potpore bilo je malo nade za uspjeh.⁵⁹

2.6. Karlo Albert

Između 1831. i 1848. godine situacija na međunarodnom planu se znatno izmijenila. U Britaniji i Francuskoj dolazi do konsolidacije liberalnih snaga, a te dvije zemlje na zapadu, bile su ideološki u suprotnosti sa apsolutizmom u Austriji i Rusiji. Na talijanskom poluotoku situacija je ostala nepromijenjena. Jedina talijanska vlada čija se aktivnost u ovom razdoblju smatra važnom je vlada Kraljevine Sardinije. Do dolaska Karla Alberta 1831. godine vlada se smatrala klerikalnom i neprosvijećenom, ali se situacija mijenja tijekom sljedećih dvadeset ili trideset godina. Pijemontska monarhija je 1848. i 1849. godine vodila ratove protiv Austrije u potpori revolucijama u Milanu i Veneciji nakon što je Karlo Albert dodijelio ustav 1848. godine.⁶⁰ Kralj Karlo odobrio je 'liberalni' ustav, zagarantirao građanska prava i predstavničku vladu odgovornoj izabranom parlamentu. Pijemont tako postaje raj za kulturne disidente koji od tada mogu slobodno objavljivati svoja pisanja. Pijemontski kraljevi odavno su htjeli prošiti svoje teritorije, bar u Lombardiji, a vjerojatno i dalje. Pijemontska parlamentarna vlada omogućila je tako da u budućim vremenima postane vođa nacionalnog ujedinjenja.⁶¹ Ova

⁵⁹ Isto, 46-49.

⁶⁰ Isto, 51.

⁶¹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 34.

transformacija je bila dio nacionalne revolucije 1848. i 1849. godine, koja je zahvatila cijeli poluotok. Karlo Albert je preuzeo kormilo nacionalnog pohoda iako se dolaskom na vlast činio ka reakcionar. Jedan od objašnjenja je taj što je 1820. i 1821. godine simpatizirao s karbonarskim i bonapartističkim idejama.⁶²

2. 7. Mazzini i Mlada Italija

Mazzini je rođen u Genovi pod Napoleonovom vladavinom 1805. godine. Odrastao je u gradskoj buržoaskoj obitelji i stekao je diplomu iz prava. U Genovi se uključio u revolucionarnu aktivnost i bio je povezan sa karbonarima. Uhićen je i zatvoren 1830. godine, a kasnije i protjeran. Razlikovao se od karbonara i buonarrotija po tome što je njegovo djelovanje bilo više otvorena propaganda, a ne tajnovito. Nije se obraćao samo obrazovanim slojevima, već narodu u cjelini. Usredotočio se na obrazovanje kao dio šireg programa individualne i nacionalne emancipacije. Njegova poruka bila je novina u Italiji, a iznio je specifično talijanski nacionalni revolucionarni program. Mazzini je pokušao usmjeriti svoj pravac protiv svih postojećih vladara Italije, želio je da Italija postane republika. Dijelio je uvjerenje kulturnih nacionalista da Italija ima posebnu civilizacijsku ulogu u Europi i svijetu.⁶³ Za Mazzinija možemo reći da je tvorac političkog nacionalizma Italije. Svoj koncept nacionalnog samoodređenja izvukao je iz njemačkog romanticizma i djelomično od Kanta i Herdera. Za Mazzinija, nacionalizam je bio nova religija modernog svijeta. Prema njegovu mišljenju, kraljevi i kler su zajedno pokvarili i zaustavili razvoj talijanske nacije. Jedino republika predstavlja i garantira slobodu, jednakost i bratstvo svih građana.⁶⁴

Prema Mazziniju, tajna društva ne mogu ostvariti revoluciju, a nemoguće je osloniti se na pomoć Francuza. Za njega Italija mora se sama izboriti za svoje ciljeve. U srpnju 1831. godine, dok je bio u progonstvu u Marseillesu, osnovao je 'Mladu Italiju' - 'mlada' jer osobe starije od 40 godina nisu mogle biti članovi. Mlada Italija je bila organizirana kao i tajna društva, a njeno djelovanje bilo je lokalno. Mazzini je ipak s vremenom proširio njeno

⁶² Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 51-53.

⁶³ Isto, 56.

⁶⁴ Riall, L. (1994). *The Italian Risorgimento: State, Society and National Unification (Historical Connections)* (1st ed.). Routledge, 64-65.

djelovanje i pretvorio je u masovni politički pokret, koji je imao svoje 'nacionalne ciljeve' i plan o masovnoj pobuni.⁶⁵

Smatrao je stvaranje demokratske, republikanske i ujedinjene Italije glavnim ciljem, ali nije bio spreman na kompromis oko prva dva aspekta (demokracija i republika) radi trećeg. Iako je bio intelektualac, cijenio je i smatrao jednako važnim ideje i praktično djelovanje. Bio je duboko religiozan u deističkom smislu, iako su njegovi stavovi bili nespojivi s običnom katoličkom religioznošću, a bio je neprijateljski raspoložen prema Papi kao apsolutnom monarhu. Mazzinijeva je vizija bila i politička i vjerska. Ipak, ako nacionalizam podrazumijeva želju za širenjem i dominacijom nad drugim zemljama, onda Mazzini nije bio talijanski nacionalist. Talijansko oslobođenje trebalo se spojiti s oslobođenjem svih ostalih europskih 'naroda' (u tu svrhu uspostavio je paralelnu 'Mladu Europu', koja je privukla nekolicinu intelektualaca i idealista). Ljubav prema svojoj domovini bila je izraz ljubavi prema bližnjemu i korak ka ljubavi prema čovječanstvu u praktičnom smislu. Tako je emancipacija talijanske nacije bila sredstvo za emancipaciju čovječanstva, a oboje će biti izraz Božje ljubavi prema čovječanstvu. U praksi je imao isto toliko simpatija prema nacionalnim pokretima drugih zemalja kao i prema talijanskom slučaju. Međutim, njegov fokus bio je na Italiji, njezinim posebnim problemima i njezinoj individualnosti. Ostao je dosljedan i odbijao je kompromise, čak i nakon talijanskog jedinstva postignutim pod Savojskom monarhijom 1861. godine.

Nedvojbeno je bila važna njegova uloga u afirmaciji talijanskog nacionalizma 1830-ih. Bio je poznat intelektualnim, revolucionarnim reformističkim snagama diljem poluotoka.⁶⁶ Njegov časopis, koji se također zvao *Mlada Italija*, bio je više utjecajan nego njegova udruga. Smatrao je da 'talijanska nacija' već postoji, koja je temeljena na zajedničkoj književnoj kulturi. Ova 'nacija', kao i druge europske nacije, ima svoje pravo na samoupravu i neovisnost. Postojeće talijanske države trebale bi biti zamijenjene jednom unitarističkom republikom zasnovanoj na principima jednakosti. Međutim, bio je voljan prihvatiti kraljevske doprinose u svrhu neovisnosti. Mazzini je 1831. godine napisao poznato pismo kralju Karlu Albertu, tražeći od njega da potjera Austrijance sa poluotoka, uvede slobodne institucije i postane kraljem ujedinjene Italije. Mazzinijev pravi neprijatelj bilo je papinstvo. Njegovi sljedbenici bili su antiklerikalni. Cilj je bio sekularna Italija, sa sekularnim obrazovanjem i Rimom kao glavnim gradom. To je značilo ne samo kraj Papinske Države, već i kraj Papine

⁶⁵ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 39-40.

⁶⁶ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 57.

duhovne moći nad talijanskim narodom. Mazzini je zagovarao novo trojstvo: neovisnost, jedinstvo i sloboda. Mazzini je bio zastupnik ideje o 'velikim nacijama'. Nije bio za stvaranje manjih nacionalnih država. Također, nije bio za stvaranje Italije na principu konfederacije ili federacije, nego je htio jednu unitarističku republiku.⁶⁷

Njegove zavjere su bile smiješno nepraktične i nisu uspjele postići svoje glavne ciljeve, iako su uvijek privlačile pozornost javnosti i međunarodne zajednice. Revolucija u Palermu 1848. godine, prva od svih revolucija te godine, vjerojatno nikada ne bi bila materijalizirana da nije bilo takvog razumnog poticaja. Rimska republika iz 1849. godine je bila Mazzinijev najveći uspjeh - i prvi talijanski eksperiment sa demokracijom. Kasnije, 1860. godine Mazzinijanci su pomogli u promicanju sicilijanske pobune. Mazzinijeva veličina se može vidjeti u njegovom utjecaju i njegovim idejama, koje su privukle nacionalnom pokretu ljude, koji su sudjelovali u kasnijem risorgimentu i politici ujedinjene Italije. Za života je bio utjecajni i od Marxa - i mnogo popularniji među talijanskim radnicima prije i nakon ujedinjenja. Do 1840-ih Mazzini je bio jedini talijanski revolucionarni vođa od većeg značaja.⁶⁸

2. 8. Umjereni patriotizam

Mazzini je bio utjecajan, jer su ideje koje je zagovarao već bile široko rasprostranjene u talijanskim intelektualnim krugovima. Od 1790-ih bilo je mnogo gnjeva prema stranoj vlasti, i osjećaj da društvo treba težiti prema progresivnim i egalitarističkim idejama. 'Nacionalne' ideje su se razvile na ovom plodnom tlu, ali su privukle samo one obrazovane slojeve koji su bili pod utjecajem Francuza. Druga karakteristika talijanskog nacionalizma bila je to što je većina 'umjerenjaka' htjela 'neovisnost' i slobodu od strane vlasti mnogo više nego ujedinjenje. Papinska Država u središnjoj Italiji predstavljala je prepreku ka ujedinjenju. Većina Talijana smatrala je Italiju raznolikom zemljom i da bi institucije trebale odražavati različite kulture određenih dijelova poluotoka. Umjerenjaci nisu trebali stvarati veličanstvenu povijest. Talijani su mogli jednostavno se pozvati na Antički Rim, odnosno Rimsku republiku, zatim na srednjovjekovne pape i komune te na renesansu koja je proširila talijanske ideje i kulturu diljem Europe. Tijekom 1830-ih i 1840-ih godina mnogo je povijesnih radova

⁶⁷ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 40.

⁶⁸ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 60.

objavljeno. Oni jesu bili regionalni, ali su ukazivali da su sve te regije dio Italije. Ipak, talijanski nacionalni osjećaj više se temeljio na jeziku nego na povijesti.⁶⁹

Nacionalni osjećaj postao je više očigledan tijekom 1830-ih i 1840-ih godina. Tada je on bio povezan sa idejama o ustavu i liberalnim reformama - sloboda tiska, slobodna trgovina, obrazovanje i slično. Liberalni umjerenjaci htjeli su reforme, a ne revoluciju i jedinstvo. Bili su spremni djelovati unutar postojećih država i čekali su oslabljenje austrijske moći. U tom duhu, Vincenzo Gioberti objavio je 1843. godine poznati program o talijanskom 'ujedinjenju', *Del Primato Morale e Civile degli Italiani (O moralnom i građanskom primatu Talijana)*. Gioberti je smatrao Mazzinija ludim, a za "Mladu Italiju" je smatrao da je učinila više štete Italiji nego svi despoti koji su je tlačili. Gioberti je smatrao da Italija treba biti 'ujedinjena' kao konfederacija država, pod nominalnim vodstvom pape.⁷⁰ Giobertijeva glavna teza bila je da su papinstvo i rimokatoličanstvo glavna blaženstva Italije. Tvrdio je da talijanska kultura ima teološku superiornost na odnosu sa ostalim europskim državama. Odbio je revoluciju i nije rekao ništa o protjerivanju Austrijanaca. Njegova knjiga prodala se u 80,000 primjera od 1843. do 1848. godine. Takva dobra prodaja pokazala je dobru poveznicu između talijanske religioznosti i nacionalnosti.⁷¹ Giobertijeva talijanska konfederacija bi trebala uspostaviti slobodnu trgovinu, zajedničke mjere i valutu, i dogovarati se o raznim unutarnjim pitanjima. Njegov program i ideje postale su utjecajne. Nudile su koristi 'ujedinjenja' bez prijetnje postojećim vladarima i bez neugodnih događaja kao rata ili revolucije.⁷²

Važno je spomenuti i Cesarea Balboa i njegovu *Speranze d'Italia* (Nade Italije). Balbo je bio Pijemontist i zagovarao je federalnu Italiju vođenu od strane Pijemonta, a ne pape. Njegova knjiga je imala još veći utjecaj nego Giobertijeva. Umjerenjaci su tako stvorili intelektualnu dominaciju, što se s vremenom prenijelo i na politiku.⁷³ Massimo d'Azeglio, još jedan umjerenjak, objavio je *Degli ultimi casi di Romagna (Nedavni događaji u Romanji)* 1846. godine. Balbo i d'Azeglio kritizirali su Giobertijevu poziciju o kulturnom šovinizmu i obojica su stavljali primat na Kraljevstvo Sardinije kao vođu Italije.⁷⁴

⁶⁹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 42-43.

⁷⁰ Isto, 46.

⁷¹ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 61.

⁷² Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 46.

⁷³ Isto, 47.

⁷⁴ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 61.

2. 9. Umjetnički i književni Risorgimento

Vrlo je važno razmotriti književnu i kulturnu pozadinu nove nacionalne svijesti. Tek se u drugoj polovici osamnaestog stoljeća počela upotrebljavati riječ 'patria' (domovina) na Italiju u cjelini, a ne samo na gradske države i regionalna kraljevstva. Najcjelovitiju raspravu o novom shvaćanju pojma talijanske domovine objavio je 1765. godine C.R. Carli (1720.-1795.). U svom eseju *Della patria degli Italiani* autor je tvrdio da se Talijani imaju pravo osjećati kao kod kuće bilo gdje na poluotoku, "kao Englez u Engleskoj, Nizozemac u Nizozemskoj i tako dalje". Tvrdio je da su 'talijansku naciju' prvo stvorili stari Rimljani. Kasnije je barbarska invazija uništila jedinstvo zemlje, koja je u sljedećim stoljećima dodatno podijeljena. Ipak, u osamnaestom stoljeću moderni Talijani su dijelili zajednički kolektivni identitet, koji se sastojao od njihove 'genijalnosti', podrijetla i zajedničkog stanja. Međutim za njega nacionalno ujedinjenje nije bilo potrebno. Tvrdio je da je zajednički nacionalni identitet kompatibilan s lojalnošću različitim vladarskim dinastijama i republikama, te da se talijansko domoljublje i lokalni patriotizam ne isključuju. Postojala su najmanje dva razloga zašto nije bio spreman osporiti teritorijalnu organizaciju poluotoka. Prvi je razlog taj što se 'otkriće' talijanske domovine dogodilo unutar višenacionalne Habsburške Monarhije. Drugi razlog je bio u značenju prosvjetiteljske kulture kao kozmopolitske i internacionalističke. Njihovo 'talijanstvo' nije poznavalo nacionalne granice, stranac nije bio neprijatelj, a država je unutar multinacionalnog carstva - kao kod Dantea. Tek s Francuskom revolucijom i kasnijim invazijama, razmišljanje o domovini i talijanskoj naciji se razvilo u sustavnu i trajnu raspravu. Jakobinski i demokratski utjecaji su ojačali ideju da bi talijanska nacija mogla biti jedini legitimni depozitar suvereniteta. U zadnjem desetljeću 18. stoljeća postojanje talijanske nacije se već smatrala aksiomatskom idejom, ali je njegova definicija bila prilično nejasna.⁷⁵

Jedan od domoljuba koji su tumačili talijansko pitanje je bio Ugo Foscolo (1778. - 1827.). Bio je kritičar Napoleonovog režima, iako se borio na njegovoj strani protiv Austrijanaca i Rusa. Odbio je 1815. godine zakleti vjernost Beču te se odlučio za dobrovoljno progonstvo u Englesku. Tamo je prihvatio načela vigovske politike. Prihvatio je ideje o zemljišnom vlasništvu i "nezavisnosti" kao preduvjetima za ostvarivanje političkih prava pod reprezentativnom vlašću. Ovaj promjena iz jakobinca u vigovca - učinila ga je pionir i ikonom za nadolazeće talijanske liberale.⁷⁶

⁷⁵ Isto 69-70.

⁷⁶ Isto 69-71.

Otvorenost prema stranim utjecajima je održavala kontinuiranu kozmopolitsku tradiciju i ogorčenost atmosferom nakon 1815. Najpoznatiji književnik Risorgimenta bio je milanski patricij Alessandro Manzoni (1785.-1873.). Manzoni je - kao i Foscolo - bio rani ljubitelj francuske revolucije. Njegovo političko gledište se mijenjalo. Postao je kritičar Napoleonovog režima, ali je otkrio da je obnova starog režima još gora. Manzoni je 1820-ih postao jedan od predstavnika romantizma kao pokreta književne i kulturne obnove. Između 1830. i 1848. godine bio je jedan od umjerenih liberala u Milanu. Potpisao je peticiju 1848. godine Karlu Albertu da napadne Lombardiju i potaknuo je svoje sinove da se bore u Milanskoj revoluciji. U međuvremenu je doživio duboko vjersko obraćenje i usvojio je prilično jansenistički oblik katolicizma. Do kraja života je ostao nadahnut kršćanskom vjerom, ali je ostao odan liberalizmu. Manzoni je objavio mnogo pjesama i tragedija, od kojih su mnoge bile usmjerene na domoljubne teme. Njegovo remek-djelo *Zaručnica*, naizgled je bilo bez političkog sadržaja, ali važnost tog djela je velika za talijansku književnost i jezik. Njegova se tehnika sastojala od obogaćivanja 'službenog' pisanog jezika sjeverne buržoazije sa izravnijim i življim jezikom kojim su tada govorili obični firentinski ljudi. Ovaj književni razvoj dopunjen je procvatom opere. Italija je stvorila operu, ali je do oko 1800. godine dominirala aristokratska, dvorska forma (opera seria). Početkom 19. stoljeća zamijenio ga je pristupačniji stil. Novi skladatelji su budili težnju za nacionalnošću i kolektivnom slobodom. Giuseppe Verdi (1813.- 1901.) je bio skladatelj najbliži pokretu risorgimenta. Njegove opere slavile su ljubav prema domovini, a emotivna glazba bila je puna strasti, herojstva i tuge za izgubljenom domovinom. Njegove arije su se mogle čuti i na ulicama kao popularne pjesme. Opera je postala popularna za sve klase, a ne samo za određenu elitu. Opera je imala i političku važnost, a uz to je pojačan i značaj kazališta u javnom životu, gdje je kazalište postalo glavni medij za liberalnu propagandu.⁷⁷

2. 10. Pitanje jezika

Za veliku većinu stanovnika poluotoka talijanski jezik je još uvijek bio "strani", rijetko pisan i rijetko čitan. Samo oko 22 posto stanovnika novostvorene Kraljevine Italije je 1861. je bilo pismeno, a većina ih je bila na sjeveru. "Nacionalnim" jezikom nije se govorilo cijelom Italijom, osim malenog dijela stanovništva. Ogromna većina je govorila lokalnim dijalektom,

⁷⁷ Isto, 71-74.

koji su se toliko razlikovali, da stanovnici jedne regije ne bi razumjeli stanovnike druge regije.⁷⁸ Otprilike oko 2.5 posto stanovništva u Italiji je pričalo talijanskim.⁷⁹ Izvan Toskane i Rima - gdje se talijanski općenito govorio i razumio od strane običnih ljudi - samo oko 160.000 (od 20 milijuna) ljudi je poznavalo talijanski jezik.⁸⁰ Mnogi koji nisu pričali talijanskim, smatrali su da bi trebali. Pijemontska elita, koja je do tada pričala uglavnom francuskim ili dijalektom između sebe, a francuskim za službene poslove, okrenula se talijanskom jeziku. Cavour, premijer Pijemonta, učio je talijanski kao svoj treći jezik.⁸¹

⁷⁸ Isto, 74.

⁷⁹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 43.

⁸⁰ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 74.

⁸¹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 43.

3. Novi Papa i revolucija 1848.-1849.

3.1. Liberalni Papa

Konklava koja se održala 1846. godine trajala je samo dva dana. Bila je to jedna od najkraćih konklava. Ovo je bilo poprilično talijansko dominantno biranje pape. Za papu je izabran Mastai-Ferretti, biskup Imole. Izabrao je ime Pio IX. Bio je vrlo mlad za novog papu. Imao je 54 godine. Novi Papa je bio pomirljiv, veseo i prijateljski nastrojen. Bio je vrlo religiozan. Njegov nedostatak je bio što nije imao iskustva za kompliciran svijet diplomacije i politike.⁸² Novi Papa, porijeklom iz aristokratske obitelji iz Marke, kao biskup odbijao je uzimati strane u sukobu liberala i konzervativaca u pitanjima reformi u Papinskoj Državi.⁸³ Prethodnik pape Pija IX. bio je Grgur XVI. Grgur je imao reputaciju neprijatelja svega što je bilo novo. Protivio se željeznicama u svom kraljevstvu i zabranio je svojim podanicima sudjelovanje na znanstvenim kongresima, kojih je tih godina bilo diljem Europe.⁸⁴

U jutro 17. lipnja 1846. godine digao se bijeli dim, a gomile su načule glasinu da je za papu izabran kandidat Gizzi, kojega su htjeli stanovnici Rima. Smatrali su ga liberalnim, iako on to nije bio. Nakon što su mase vidjele da novi papa nije Gizzi, nego nepoznati Mastai, zavladao je tišina i razočarenje. Francuska, Austrija i svijet bili su zahvalni na brzini odabira novog pape, zbog straha od revolucije.⁸⁵

Skoro svaka osoba, koju je novi Papa sreo u prvim danima svog pontifikata, rekla mu je da ne bi bilo boljeg načina da osvoji srca ljudi od oslobađanja političkih zatvorenika i dopuštenja povratka prognanih. Papa Pio IX. je 1. srpnja 1846. godine odlučio sazvati šest uglednih kardinala za savjet. Konzervativni Lambruschini bio je protiv oslobađanja zatvorenika, a ostali su bili za. Mjesec dana nakon svog izbora, Papa je odlučio osloboditi zatvorenike.⁸⁶ Ovo je bio politički čin drukčiji od onih iz prošlosti. Nikad prije novi papa nije došao na vlast, a da ga je dočekalo nekoliko stotina političkih zatvorenika. Ovo je

⁸² Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 61.

⁸³ Duggan, C. (2008). *The Force of Destiny: A History of Italy Since 1796*. Houghton Mifflin Harcourt, 222.

⁸⁴ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 27.

⁸⁵ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 61-63.

⁸⁶ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 47.

bila prva poteškoća za novoga papu Pija IX. Očekivala se amnestija za većinu, ako ne i sve političke zatvorenike. Ipak puštanje svih na slobodu bio bi čin koji bi u Europi bio viđen kao liberalan i drukčijim od prijašnje politike prošlog pape. Oslobođenici su slavljani kao heroji. Organizirani su prijemi i procesije. Ova amnestija bila je iskra koja je zapalila Europu. Diljem Europe ljudi su slavili novog papu i tražili promjene. Od Pija IX. se očekivalo da će stvoriti ustavnu monarhiju, biti prijateljski nastrojen prema protestantskim državama i da će spojiti svoj katolicizam sa liberalizmom. Čak se i zamišljala neka nova federativna Italija i papom kao njenim predsjednikom ili ustavnim vrhovnikom.⁸⁷

Papa je bio vrlo popularan kad se kretao Rimom. Napravljena je procesija do Kvirinalske palače i gomila je vikala dok Papa nije izašao na svoj balkon i blagoslovio ih. Papa je bio viđen kao novi liberalni vođa. Ipak, san o Papi kao poglavaru federativne Italije ostao je samo kao ideja. Papa je tu ideju odbacivao jer je to bilo politički nemoguće u tadašnjem stanju Europe. Liberalni Talijani su nastavili svoj optimizam i vjeru u federativnu Italiju bez obzira što je Papa rekao. Javno mnijenje pogrešno je smatralo Gizzija, kojega Papa 1846. godine postavlja za državnog tajnika, glavnim liberalom među kardinalima. U ožujku 1847. godine dolazi do reforme cenzure, koja postaje najslobodnija u zapadnoj Europi izuzev Britanije. Ipak, pravila su zadržana za vjerske publikacije, koje su se mogle zaustaviti ako su bile heretičke ili uvredljive. Za političke publikacije bilo je dopušteno slobodno pisati, pod uvjetom da knjiga ili članak ne umanje ugled religije ili vlade.⁸⁸

U početku se politika Papinske Države činila uspješnom u održavanje jake izvršne vlasti. Papa Pio IX. malo je znao o politici. Imao je vjeru u Boga, a sve što bi se dogodilo pripisivao je božjoj providnosti. Papa se nije najbolje slagao sa Gizzijem, ali ni sa najmoćnijim kardinalom Lambruschinijem. Papa je ipak stekao prijateljstvo sa Corbolijem Bussijem. On je došao u kuriju za vrijeme prijašnjeg pape. On je imao znanja o politici za razliku od Pija IX. Bussiju je bilo jasno da se papin autoritet i demokracija ne slažu.⁸⁹

Papa Pio IX. je smatrao da se više ne treba oslanjati na strane plaćenike da čuvaju Papinsku Državu, te da se može osloniti na svoj narod. U srpnju, Papa je dopustio osnivanje građanske garde (samo u gradu Rimu), protivno savjetima državnog tajnika

⁸⁷ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 64.

⁸⁸ Isto, 65-67.

⁸⁹ Isto, 68.

Gizzija.⁹⁰ Gizzi je rekao Papi da će požaliti jednoga dana zbog osnivanja građanske garde. Papa mu je odgovorio da se ne boji svojih ljudi. Gizzi se povukao s mjesta državnog tajnika.⁹¹ Novi državni tajnik bio je papin rođak, kardinal Ferretti. On je zapovijedao dijelom vojske Grgura XVI., tijekom revolucije 1831. godine. Vjerovao je u ljude, te je smatrao da se Papinska Država može sama zaštititi bez vanjske pomoći. Dopustio je povratak političkih prognanika, iako nisu bili potvrdili svoju lojalnost.⁹²

3.2. Papa kao vođa Italije

Novog papu Pija IX., Italija i Europa je vidjela kao dio nacionalnog pokreta Italije protiv strane okupacije. Svi su vjerovali u njegovo protivljenje austrijske okupacije. Čak je i Garibaldi u dalekom Rio de Janeirou, ponudio svoj 'mač' papinom predstavniku. Papa u očima Talijana bio je liberal i patriot, ali i kao vođa vojnom otporu Austriji. Čak i Mazzini objavljuje otvoreno pismo papi, u kojem traži od njega da se postavi na čelo pokreta za ujedinjenje Italije. Mazzini sebe predstavlja kao čovjeka od vjere i vjernika u religiozna načela i božanski poredak. Od pape traži samo da blagoslovi pokret i nacionalnu zastavu, a da ostalo prepusti Mazziniju i patriotima.⁹³

Papa je dijelio težnje onih koji su željeli da se Italija oslobodi austrijske vlasti. Javnost je bila u obmani. Narod je poistovjećivao liberalnu i ustavnu vladu s nacionalnim protivljenjem Austriji. Papa je želio da Italija bude oslobođena od stranaca i da napreduje, ali je vidio problem u potpuno ustavnoj vladi koja ne bi bila kompatibilna s njegovom vlašću. Kad je Papa zazvao božji blagoslov za Italiju, mnogi su to shvatili kao blagoslov za liberalne ideje.⁹⁴

Savjetodavno vijeće započelo je svoje zasjedanje 14. listopada 1847. godine. Došlo je do velikog neslaganja oko toga trebaju li rasprave biti javne. Oni koji su smatrali da trebaju biti javne, tvrdili su da Savjetodavno vijeće ima odgovornost prema narodu i prema vladaru, jer su sebe vidjeli kao nekakvu vrstu parlamenta. S vremenom je Savjetodavno vijeće

⁹⁰ Isto, 70.

⁹¹ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks. 67. str

⁹² Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press. 70. str.

⁹³ Isto, 71-72.

⁹⁴ Isto, 72.

izgubilo svoj značaj, no ipak je dovelo do jedne promjene koja je nešto značila. Do sada su svi ministri trebali biti klerici. Na početku 1848. godine odlučeno je da svi osim premijera mogu biti laici. Ova promjena bi dopustila priliku da Papinska Država prođe bez revolucije i s tipom ustava koji ne bi povrijedio njegov autoritet. No, ta je šansa uništena onim što se dogodilo van Papinske države.⁹⁵

3.3 Revolucija 1848. godine

Drugu polovicu 1840-ih obilježile su oštre zime i neuspješnih uroda - što je u mnogim zemljama uzrokovalo poljoprivrednu i gospodarsku krizu. U sjevernoj Italiji su cijene naglo rasle, osobito od rujna do listopada 1846. godine. Vlasti su znale da uvijek postoji opasnost da se narodno nezadovoljstvo pretvori u liberalnu politiku i postane motor političkih promjena. Unutar Austrijskog Carstva vlasti su isprva uspjeli preduhitriti stvaranje revolucionarnog saveza između bogatih i siromašnih manipulirajući seljačkim nemirima.⁹⁶ Tri neočekivana čimbenika doveli su do promjena. Prvi je bio dolazak novog Pape. Drugi čimbenik koji je doveo do borbe protiv režima bio je građanski rat u Švicarskoj. Švicarska je dobila novi 'federalni' ustav, sa garantiranim građanskim pravima, demokracijom i određeni stupanj središnje vlasti na ekonomske, vanjske i vojne poslove. Švicarci su bili pod austrijskom vlašću u srednjem vijeku, ali su ih odbacili i sada su imali liberalni režim. U Milanu, nedaleko od švicarske granice, Talijani su čežnjivo gledali na sjever i nastojali oponašati svoje demokratske susjede. Treći čimbenik bio je taj što je Austrija bila neobično slaba, odnosno puno slabija nego što je bila 20 godina ranije. U Austriji, car Ferdinand I. bio je mentalno hendikepiran, a vlada je bila bezuspješna. Financijski je loše stala i imala je malo pouzdanih trupa. Monarhija je bila pretežno usmjerena na središnju i istočnu Europu, a manje na sjever Italije. Monarhija je trebala Lombardiju i Veneciju zbog poreza i novačenja, ali nije mogla priuštiti da je brani kako treba, kamoli financirati dovoljno javne radove. Papini proglasi su imali velik utjecaj na kler, a stoga i na seljaštvo. Također, novi nadbiskup Milana bio je Talijan koji je zamijenio Austrijanca. Bez potpore crkve i seljaštva, Austrija je bila u

⁹⁵ Isto, 72.

⁹⁶ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 83.

problemima. Austrija je bila opasno izolirana, a njen saveznik, Britanija, bila je aktivni propagator za liberalizam.⁹⁷

Početak siječnja 1848. godine, umorni od peticija koje su tražile građanske slobode i autonomiju, Milanci su započeli novi oblik prosvjeda. Odlučili su prestati pušiti duhan i kockati, jer su porezi na duhan i lutriju donosili pet milijuna lira godišnje. Originalno su ovo započeli mladi aristokrati, a kasnije se taj bojkot proširio i na druge gradove.⁹⁸ Tijekom "štrajka" došlo je do ozbiljnih nereda, te je maršal Radetzky naredio vojnicima da se suprotstave Milancima oko pitanja duhana. Dolazi do premlaćivanja civila od strane vojnika, a gomila je napala vojnike. Žrtve koje su uslijedile (6 mrtvih i 50 ozlijeđenih) izazvale su već postojeće napetosti i proširile jaz između austrijskih vlasti i talijanskog stanovništva. Ovog puta vlast se nije morala suočiti samo sa aristokratima i intelektualcima, već sa značajnim savezom koji je okupio sve društvene klase.⁹⁹ Prva stvarna revolucija - ne samo u Italiji nego u cijeloj Europi - bila je ona što se dogodila 12. siječnja 1848. godine u Palermu na Siciliji. Na jugu, buntovnički osjećaji i nezadovoljstvo sa vlasti su rasli godinama. Ove pobune odražavale su slabost središnje vlasti i krizu legitimiteta Burbonske monarhije. Do kasnih 1840-ih pritužbe više klase protiv Napulja bile su ekonomske i ustavne. Liberalnije i dinamičnije komponente sicilijanske aristokracije i neki intelektualci zahtijevali su slobodnu trgovinu i laissez-faire ekonomiju. Nisu doveli u pitanje "poljoprivrednu vokaciju" juga i slijedili su ideju da bi svaka zemlja trebala koncentrirati na one gospodarske aktivnosti koje najbolje odgovaraju lokalnim prirodnim uvjetima. Kritizirali su lošu intervencijsku politiku i tvrdili da fiskalna politika Napulja guši konkurenciju i gospodarski rast.¹⁰⁰ Ferdinand II ponudio je Sicilijancima 'autonomiju' i predložio je 'orleanistički' parlament za Siciliju i kopno. Ovo je bilo prihvaćeno u Napulju, ali ne i na Siciliji. Sicilijanci su uskoro utemeljili privremeni parlament. Nekoliko mjeseci Sicilija je bila neovisna, ali je Ferdinand odlučio reagirati te su njegove trupe iskrcale se na Siciliju i ukinule novi režim.¹⁰¹

Od 1812. godine svi oni koji su bili nezadovoljni sustavom zalagali su se za ustupak ustava kao prvim korakom prema svakoj daljnjoj ekonomskoj i društvenoj reformi. Nijedan talijanski vladar se nije mogao suprotstaviti pobunjenim masama osim vojvoda od Modene i Parme, koje su oba izravno štatile austrijske trupe. U veljači su veliki vojvoda Toskane i Kralj

⁹⁷ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 51.

⁹⁸ Isto, 51-52.

⁹⁹ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge. 88.

¹⁰⁰ Isto, 88-89. str.

¹⁰¹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 52.

Sardinije obećali ustave. U ožujku ih je slijedio i sam Papa. Istog mjeseca ustao je i Beč, a Car je dodijelio ustav. Revolucije su uslijedile svugdje u Europi. Izgledalo je kao da je došlo do kraja jedne ere i da je počelo novo doba - "proljeće naroda".¹⁰²

Vijest iz carske prijestolnice potaknuli su milanske reformatore. Lokalni mazzijanski čelnici odlučili su organizirati demonstracije, tražeći ustavne slobode. Situacija je bila napeta. Radetzky dovodi austrijske trupe i planira ih upotrijebiti protiv drugih talijanskih država. Mazzinijevske demonstracije su se pojačavale jer su posvuda u Milanu podizane barikade. To se otvorilo u otvorenu pobunu, koju je koordiniralo ratno vijeće na čelu s demokratom i federalistom Carlom Cattaaneom, radikalnim Enricom Cernuschijem i liberalnim grofom Gabrion Casatijem, koju su podržavali aneksiju Pijemonta. Uslijedila je pobuna i u Veneciji, pod Danielom Maninom, dok se činilo da se Austrijsko Carstvo raspada pod istovremenim udarom niza drugih nacionalnih revolucija. Nakon pet dana uličnih borbi, Radetzky je morao povući svoje trupe iz Milana. Bila je to njegova mudra odluka, ali i velika pobjeda revolucionarnog Milana. Između 18. i 23. ožujka oslobođeni su svi ostali lombardski gradovi, a revoluciji su se pridružili i seljaci.¹⁰³

U Milanu i Veneciji vlast su preuzele privremene vlade. U Veneciji je proglašena (Mletačka) republika, a u Milanu je bilo pitanje treba li proglasiti republiku koja će kasnije postati dio talijanske federacije. Milan nije imao raspoložive trupe ni oružje, a ni vlastitoga kralja. Bojali su se gubitka kontrole nad situacijom i povratka Austrijanaca. Lombardski umjerenjaci su se stoga obratili Karlu Albertu i pijemontskoj vojsci da ih brane.¹⁰⁴ Karlo Albert je zaratio s Austrijom kao znak potpore pobunjenicima u Lombardiji i Veneciji. Za nekoliko tjedana tijekom ljeta 1848. godine Lombardija, Venecija, Modena i Parma spojene su u jednu državu s Kraljevinom Sardinijom. Talijanska vojska predvođena Sardinima pobijedila je u nizu bitaka, što je dovelo do kapitulacije tvrđave Peschiere, jedne od četiri austrijska uporišta u Lombardiji. U srpnju je, međutim, maršal Radetzky, austrijski zapovjednik u Italiji, nanio ozbiljan poraz talijanskoj vojsci kod Custoze. U kolovozu je Karlo Albert potpisao primirje, vraćajući sva područja koja su se upravo pridružila njegovom Kraljevstvu. Njegova vojska je bila netaknuta, ali se bojao upuštati u daljnje borbe s Austrijancima. Oslanjao se na svoju vojsku protiv mogućih pobuna u zemlji, ali i vanjskih neprijatelja. Bilo je pitanje vremena kada će sve talijanske revolucije biti ugušene. Nakon što

¹⁰² Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 89.

¹⁰³ Isto, 89-90.

¹⁰⁴ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 54.

su umjereni izgubili potporu sardinske vojske, preživjele revolucionarne vlade u Italiji postale su još militantnije i, kratkoročno, uspješnije. Milano je pao, ali se Brescia pobunila i izdržala deset dana protiv austrijske vojske.¹⁰⁵ Radetzky je konačno porazio Karla Alberta u bitci kod Novare 23. ožujka 1849. godine. Karlo Albert nakon toga je abdicirao, otišao u progonstvo i umro četiri mjeseca kasnije.¹⁰⁶

Poraz 1849. godine imao je važne posljedice za nacionalističke pokrete. Činilo se da republike nisu bile ni politički ni vojno izvedive. Mnogi Talijani su se osjećali razočaranim od strane Pape koji nije podržao borbu protiv Austrijanaca, a pokret je od 1849. godine izgubio politički kredibilitet. Austrija je okupirala Toskanu, vojvodstva Parmu, Modenu i Romagnu. Lombardiji i Veneciji je nametnuto opsadno stanje sve do 1857. godine. Austrijska hegemonija je održana vojnom moći. Aristokracija i buržoazija bile su ponižene i izložene narodnom preziru. Uz pomoć posebnog poreza bili su prisiljeni platiti troškove koje je Carstvo pretrpjelo u gušenju pobuna. Mnogi su otišli u progonstvo, a 1853. godine vlast im je oduzela imovinu. Austrija je ostala bez pristaša među stanovništvom, a mjere kojim bi se privuklo seljake nisu donesene.¹⁰⁷

Revolucije su postigle impresivnu podršku i pokazalo se da je moguća suradnja između umjerenjaka i radikala, te različitih klasa. Kraljevina Sjeverna Italija, stvorena u ljeto 1848. godine, bila je važan presedan za kasniju promjenu, a Rimska republika je bila pantalijanska i demokratska. Ove godine su pokazale koliko je risorgimento daleko napredovao. Većina politički artikuliranih Talijana je vjerojatno izrazila osjećaje kritike prema svojim vladarima i postojećim režimima. Tijekom 1850-ih imamo veće ugnjetavanje od strane Austrije nego prije. Jedina država koja je preživjela postignuća iz 1848. godine bila je Kraljevina Sardinija, koja je zadržala ustav i mjeru slobode.¹⁰⁸

Važno je napomenuti da ove revolucije su i dalje bile lokalne, a ne nacionalne. Većina ustanika na sjeveru se htjela osloboditi od austrijske vlasti. U Veneciji 'demokrati' su proglasili Venecijansku republiku. Na Siciliji i na jugu poluotoka došlo je do pobune protiv Napulja, a ne Austrije, a pogotovo ne u ime 'Italije'. U Toskani, pobuna je imala za cilj stvoriti neovisnu Toskansku republiku. U Rimu je stvorena Rimska republika. U Pijemontu nije bilo

¹⁰⁵ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 94-95.

¹⁰⁶ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 55.

¹⁰⁷ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 97-98.

¹⁰⁸ Isto, 98-99.

pobune, samo tradicionalnog savojskog ekspanzionizma, ublaženim liberalnim ustavom. Točno je da su u Lombardiji i Toskani vođe pobunjenika htjele uniju sa susjednim državama, ali u Lombardiji nisu imali izbora osim tražiti pomoć od Karla Alberta, a u Toskani su rađe birali republikanski Rim nego monarhistički Pijemont. Najozbiljniji pokret koji bi se mogao nazvati 'nacionalnim', bila je liga dogovorena između Papinske Države, Toskane i Pijemonta. Ipak ona nije imala nikakav političku moć, a ciljevi Karla Alberta, koji je htio rat, i pape, koji nije htio rat, razlikovali su se. Moglo bi se reći da je do određenog 'jedinstva' došlo u ratu protiv Austrije, no to je trajalo vrlo kratko. Vjerojatno jedini pobunjenici koji su htjeli ujedinjenu Italiju bili su Genovežani i Sardinci, koji su htjeli smanjiti pijemontsku kontrolu njihovog teritorija.¹⁰⁹

3.4. Papa i revolucija

U ožujku 1848. godine, Papinska Država u svom nastojanju da ima predstavničku vlast dobiva parlament sa dva doma - donji dom i gornji dom. Postojao je i treći dom, odnosno kardinalski kolegij koji je imao pravo veta na zakone i koji je raspravljao nasamo. Papa je za sebe pridržao sva crkvena pitanja, ali i ona "mješovita pitanja" kao što su obrazovanje, javni moral, cenzura knjiga o vjeri, brak i slično. Vjerska država je zadržana. Uskoro su lanci podignuti sa vrata geta i Židovi su bili slobodni živjeti gdje žele. Statut, odnosno novi ustav sa parlamentom, održao se dulje nego u većini država Italije u kojima je bio priznat. Kardinali Lambruschini i Bernetti, stari učenici Grgura XVI. govorili su o neizbježnoj revoluciji koja će biti praćena okupacijom austrijske i francuske vojske.¹¹⁰

Milano, Venecija i drugi gradovi sjeverne Italije pobunile su se protiv Austrije. Sad je bilo pitanje kako će reagirati druge talijanske države i hoće li pomoći pobunjenicima. Papa Pio IX. prepoznao je javno uzbuđenje. Papa je mislio da se rađa nova Italija pod božjom providnošću. On je smatrao da je dužan voljeti sve katolike, ali ipak mu je Italija bila najbliža. Kad su vijesti o revoluciji u Milanu i Veneciji stigle u Rim, gomile ljudi izašle su na ulice. Buntovnici su upali u austrijsko veleposlanstvo u Palazzo Venezia i srušile austrijskog orla,

¹⁰⁹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 60.

¹¹⁰ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 73-74.

gazile ga, te spalile na Piazzu del Popolo.¹¹¹ Papina vlada se nije ispričala za taj incident Beču, a austrijski veleposlanik se više nije osjećao sigurnim u Rimu.¹¹²

Papa je imao vojsku pod generalom Durandom koja je branila njegove granice. Tražio je od njih da štite granicu na sjeveru Bologne, ali da ostanu u Papinskoj Državi i ne napadaju Lombardiju. Čekajući novi napad austrijske vojske, milanski branitelji poslali su Papi molbu za priključenje u rat. Čak je i Kralj Sardinije tražio od Pape potporu da istjera Austrijance iz Italije. Papa je odgovorio da se smatra Talijanom, ali to ipak ne može učiniti. Tražio je mir i dobrosusjedske odnose sa Austrijom.¹¹³ Bilo je pitanje što bi papinska vojska učinila, kad bi se cijela sjeverna Italija na čelu s Kraljem Sardinije-Pijemonta uključila u domovinski rat protiv stranaca. Papine trupe su tražile njegov blagoslov, što je on i učinio, ali je naredio da ne prelaze granicu i da ne budu agresor, nego bi trebali biti samo vojska koja se brani od napada.¹¹⁴ U Rimu je, u vladi, među kardinalima i papom došlo do rasprave o ratu. Postojao je strah da će papinske trupe, ako im bude naređeno da ne pomažu lombardskim pobunjenicima i pijemontskoj vojsci, oglušiti se na papine naredbe. Većina klera u Rimu je bila za neutralnost. Austrija je međunarodnim ugovorom držala Lombardiju i Veneto, a tim ugovorom iz 1815. godine održavao se mir u Europi više od trideset godina. Austrija je katolička zemlja i nije učinila ništa loše crkvi, stoga bi bilo nemoralno ići u rat. Ipak, ako Rim ostane neutralan, vjerojatno će doći do revolucije. Želja da se spriječi revolucija nije mogla opravdati nemoralnu politiku. Sa druge strane nekoliko klerika smatralo je da papinska vojska mora intervenirati. Austrija je uzrokovala probleme u kojima su se našle talijanske države. Također, smatrali su da treba uzeti u obzir što će se dogoditi ako Rim ne bi sudjelovao. Nacionalni pokret bi postao izrazito antiklerikalni i nanio bi štetu crkvi i vjeri.¹¹⁵ General Durando odlučio je krenuti sa svojim trupama prema sjeveru i prešao je granicu. Papa je rekao svom izaslaniku u Beču, da kaže Austrijancima da nije naredio svojoj vojsci da napusti teritorij Papinske države.¹¹⁶ Austrija je bila katolička i imala je utjecaj na Crkvu u svom

¹¹¹ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 102.

¹¹² Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 74.

¹¹³ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 104–106.

¹¹⁴ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 74.

¹¹⁵ Isto, 74–75. str.

¹¹⁶ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 110–111.

carstvu. Austrijancima se činilo da je Pio IX. bio politički saveznik njihovih neprijatelja u ratu.¹¹⁷

Papa je bio školovan za crkvenjaka i pastora. Slijedom okolnosti našao se na čelu države u važnom povijesnom trenutku. Njegovi ministri su teško dolazili do pape da bi od njega tražili vitalne političke odluke. Papa je ipak bio zaokupljen vjerskim stvarima. U slučaju da objavi rat, Papa bi imao problema sa konzervativcima u Europi, a Crkva u Austriji bi patila. Možda bi došlo do raskola u Austriji i u Bavarskoj. Ali ako bi taj oslobodilački rat bio uspješan za Talijane, Papa bi postao narodni heroj i vjerojatni bi postao predsjednik bilo koje novostvorene federacije Italije. Ako ne objavi rat, njegova će vlast u Rimu vjerojatno biti svrgnuta nasijem, a koje posljedice bi to imalo za crkvu i Italiju teško je bilo procijeniti. Oba smjera za papu bila su loša. Papina moralna osobnost učinila je nemogućim čin objave rata.¹¹⁸ Papa se suočio s problemom koji njegovi prethodnici nisu imali. Mnogi su vidjeli da u Europi dolazi novo doba koje zahtijeva od crkve da se prilagodi vremenu.¹¹⁹

Kasnije se govorilo da je donio ranije liberalne odluke zbog svoje slabe osobnosti, te da nikada u osnovi nije bio liberalan, već reakcionaran. Neki dokazi pokazuju suprotno. Pio IX. je bio istinski umjeren, volio je Italiju i bio je spreman vjerovati ljudima oko sebe. Za savjetnike je birao ljude za koje je znao da su liberalni. Imao je malo iskustva u svijetu i politici. Nije bio intelektualac i nije bio spreman voditi svjetovnu monarhiju. Bio je otvoren da liberalni napredak ide svojim umjerenim tokom, ali kad je došlo do toga da mora donijeti odluku za rat, znao je da ne može objaviti rat.¹²⁰

Papa je 29. travnja 1848. godine održao govor kardinalima. U svom govoru opovrgnuo je optužbe na crkvu i sebe da su slali agente da potaknu narod na pobunu protiv Austrijanaca. Rekao je da neće slati svoje trupe da se pridruže drugim državama u ratu protiv Austrije. Sebe je predstavio kao Kristova namjesnika, tvorca mira i ljubitelja milosrđa, a svoje djelovanje je predstavio kao davanje jednake ljubavi svim narodima. Odbacio je ideju o sebi kao predsjedniku nove države svih Talijana, a narod Italije pozvao je da budu poslušni svojim vladarima, jer će u suprotnom slučaju doći do još većeg krvoprolića. Pozvao je na mir i pomirenje i sažalio se na napade na religiju. Papin govor je odbacio savjete njegova kabineta,

¹¹⁷ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 75.

¹¹⁸ Isto, 75-76.

¹¹⁹ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 107-108.

¹²⁰ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 76-77.

koji je dao ostavku iste večeri. Odmah se govorilo da je Papa osudio talijansku borbu za slobodu. Reakcija naroda je bila žestoka. Govorilo se o papinoj izdaji.¹²¹ Koliko god je Papa bio zainteresiran za to da Austrijanci napuste Italiju, i koliko god je bio spreman zatvoriti oči pred 'dobrovoljcima' koji su napuštali Rim da bi se borili u ratu, nije predvidio rat i nije bio spreman izabrati stranu u ratu. Njegov govor bio je razočarenje za domoljube, a svaka nada o papi kao vrhovnom vođi Italije pala je u vodu. Risorgimento od tada postaje antiklerikalnim pokretom, iako su mnogi fratri i svećenici ostali naklonjeni 'nacionalnom' ujedinjenju.¹²²

Papa je nastavio za vladu svoje države tražiti umjerene liberale. Njegovo odbijanje objave rata nije ga pretvorilo u reakcionara. Papa je probao sa tri laička premijera zaredom. Rat nije išao u dobrom smjeru za Talijane. Vlada u Rimu rekla je Papi da mora ići u rat, ali on je to odbio. U Rim je stigla vijest da su austrijske snage ušle na papin teritorij. Sada papina objava rata bi bila obrambeni čin, a ne više agresorski. Papa Pio IX. bio je siguran da ima pravo braniti svoj narod i to je rekao. To mu je malo olakšalo situaciju u javnom mnijenju. Radetzky je u srpnju potukao pijemontsku vojsku kod Custoze. Vlada u Rimu je tražila od pape da krene u rat, što je on ponovno odbio. Uključenje u rat bi izgledalo kao priključenje gubitničkoj strani. Radetzky je ponovno okupirao Milano, a malo kasnije austrijske snage su okupirale i Bolognu.¹²³

Situacija se u Rimu pogoršavala. Po prvi put Pio IX. je pitao za pomoć stranu vojsku. Papa je imao samo vojsku od stotinjak Švicaraca, zato je odlučio 14. kolovoza 1848. godine pitati novog francuskog predsjednika, Generala Cavaignaca, za pomoć. Tražio je od njega 3000 vojnika da obrane papinu državu, održe ustav i obrane slobode Crkve.¹²⁴ Francuska se nije htjela uključiti u rat sa Austrijom. Činilo se kao da je Papa tražio pomoć francuske vojske da suzbije nered u Papinskoj Državi - što je bilo ispod časti francuske vojske. Također, francuska politika je bila da se neće uplitati u unutarnje stvari drugih zemalja.¹²⁵

Nakon nekoliko neuspješnih premijerova, Papa je odlučio postaviti Pellegrinija Rossija za premijera. Ta odluka je bila politički mudra, jer jedino je Rossi u tim vremenima bio sposoban sačuvati Papinsku Državu. Profesionalni životni put Rossija bio je dramatičan.

¹²¹ Isto, 77-78.

¹²² Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 56-57.

¹²³ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 78-79.

¹²⁴ Isto, 79.

¹²⁵ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 134.

Bio je odvjetnik sa sjevera Italije, a priključio se revolucionarnom kraljevstvu Murata na kraju Napoleonskih ratova. Postao je akademikom u Ženevi i dao je značajan doprinos povijesti prava. Postaje profesorom političke ekonomije u Parizu i uskoro građaninom Francuske. U Rim je poslan 1845. godine kao francuski ambasador. Francuska revolucija 1848. godine prekinula je njegove dužnosti. Bio je stručnjak za funkcioniranje ustavne monarhije, i ako je netko mogao urediti talijansku federaciju sa papom na čelu, to je bio Rossi. Rossi je točno znao u kojem pravcu treba ići. Iako je bio Muratov čovjek, radikali nisu voljeli njegovo djelovanje u francuskoj konzervativnoj vladi Guizota. Kler ga isto nije volio zbog njegove porezne politike koju je vodio u cilju da uravnoteži proračun. Očistio je policiju od nepouzdanih ljudi i ojačao policijske snage, izbacio iz Napulja nekoliko poznatih revolucionara, doveo red na ulice Rima i Bologne te je zaštitio Židove u getu od rulje. Započeo je pregovore o savezu talijanskih država pod presjedanjem pape. Ti planovi su se suprotstavili ciljevima Kralja Sardinije-Pijemonta.¹²⁶

Rossi je dobivao prijetnje smrću, a proširila se glasina da radikali spremaju atentat na njega. Nekoliko dana prije ponovnog otvaranja parlamenta 15. studenog, jedna grupa odlučila je iskoristiti taj događaj za ubojstvo Rossija.¹²⁷ Rossi je bio upozoren, a trg kod parlamenta je bio pod nadzorom policije. Dok se penjao stepenicama, uboden je u vrat nožem. Atentator se izvukao. Rulja je tu večer prolazila ulicama Rima mašući bakljama i zastavama te pjevajući revolucionarne pjesme. Papina potraga za ustavom kompatibilnim s njegovom službom i Italijom slobodnom od strane vlasti umrla je zajedno sa ubojstvom Rossija. Papa je ostao skoro sam uz 100 švicarskih gardista koji su ga čuvali.¹²⁸

3.5. Bijeg Pape i Rimska Republika

Papa je pokušao naći nekoga tko bi formirao vladu. Gomila ljudi okupila se ispred Kvirinalske palače i klicala za vladu i politiku koju su željeli - a to je bilo uključivanje u rat. Papa je rekao da neće ništa prihvatiti pod prijetnjama. Trg je bio ispunjen naoružanim ljudima, civilnom stražom i vojnicima. Došlo je do nereda i pucnjave između Švicaraca i

¹²⁶ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 80-81.

¹²⁷ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 145.

¹²⁸ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 81-82.

vojnika. Tajnik, monsinjor Palma, je ustrijeljen dok je stajao na prozoru odmah do pape. Veleposlanici i kardinal Pentini rekli su papi da mora prihvatiti zahtjev mnoštva.¹²⁹ Pobunjenici su tražili od Pape da postavi Rosminija za predsjednika vlade, kojeg su oni smatrali patriotom. Papa ga je želio imenovati za vođenje vlade, ali Rosmini je bio u šoku što su ga radikali htjeli. Odbio je Papin poziv.¹³⁰ Papa je izabrao Muzzarellija, predsjednika Komore, monsinjora, ali laika i radikala. Muzzarelli je bio naklonjen pobunjenicima i odobravao je ubojstvo Pellegrinija Rossija. Papa je bio prisiljen otpustiti svoj 100 švicarskih gardista i prihvatiti civilnu gardu kao svoje zaštitnike.¹³¹

Papa je počeo planirati svoj bijeg iz Rima. Osjećao se izrazito usamljenim, a jedino je imao kardinala Antonellija kraj sebe. Antonelli je bio glavni organizator Papinog bijega. U bijeg su bili uključeni i ambasadori Francuske i Bavorske. Papa se 24. studenog 1848. godine prerušio običnog svećenika. Izašao je na stražnji ulaz te ušao u kočiju, dok je francuski veleposlanik držao glasni govor kako bi stražari pomisli da se audijencija nastavlja.¹³² Papa je prešao granicu sa Napuljskim kraljevstvom i ostao u luci Gaeta gdje ga je dočekao kardinal Antonelli. Raspravljalo se gdje bi Papa trebao dalje otići. Napuljski Kralj ga je molio da ostane. Papa je ipak ostao u Gaeti nedaleko od Rima. Nije se očekivalo da će boravak biti dug.¹³³

Revolucionarna vlada u Rimu bila je legitimna, ali je Papa 27. studenog iz Gaete objavio da su nezakoniti, jer su nametnuti silom. Papa je 4. prosinca izdao notu europskim silama tražeći od njih pomoć da vrati svoju vlast u Rimu. Da bi zadržao ustav i liberalnu državu i izbjegao krvoproliće, Papa bi morao napraviti kompromis sa pobunjenicima u Rimu. Takvog mišljenja je bio Rosmini, koji ipak gubi svoj utjecaj. U Gaeti je ipak prevladalo suprotno mišljenje. Papa, kardinal Antonelli i njihov domaćin, Kralj Napulja, bili su sigurni da je liberalni eksperiment propao i da je jedini cilj uspostava ponovne moći pape u Rimu kako bi se vratio red. Rimljanima je bila potrebna papina prisutnost, da bi opstali na

¹²⁹ Isto, 82.

¹³⁰ Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 151.

¹³¹ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 82-83.

¹³² Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks, 158.

¹³³ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 83.-85.

vlasti. Poslali su tri izaslanika da uvjere papu da se vrati, no ti pokušaji bili su uzaludni. Vlada u Rimu je trebala uvjeriti papu da može sigurno i slobodno djelovati, ali to joj nije uspjelo.¹³⁴

Nakon Papinog bijega, Rim je privukao republikance i radikale iz cijele Italije. Republika je proglašena 8. veljače 1849. godine. Rimska republika je prikazala u praksi kakvu je to politiku zagovarao Mazzini. I prije proglašenja republike poduzete su mjere za poboljšanje uvjeta siromašnih. Nakon što je Mazzini preuzeo vlast, pokrenut je opsežni program reformi, uključujući oduzimanje zemlje crkvi i njihovu raspodjelu među seljaštvom.¹³⁵ Zamijenili su papinu monarhiju demokracijom. U toj demokraciji, papin autoritet mogao je biti samo nominalan ili ceremonijalan. Svaki potez ove vlade i parlamenta udaljavao je sve više njih i Papu. Nacrt ustava proglasio je da je papi dana neovisnost duhovnog autoriteta. Ukinuto je razlikovanje državljanstva na temelju vjere, a katolicizam više nije bio državna religija. Uvedeno je opće pravo glasa za muškarce. Izglasana je republika, a vlast je povjerena trijumviratu. Stranci su stalno dolazili u pomoć republici. Mazzini je stigao u Rim 5. ožujka 1849. godine te je proglašen jednim od trijumvira. Republika je imala dva problema. Prvi je bio taj što su europske sile smatrale tu državu neodrživom. Drugi problem je bio bankrot sa velikom inflacijom.¹³⁶

Garibaldi je stigao u travnju u Rim. Ta novostvorena republika ipak nije bila jakobinska. Donesena je odluka o sekularizaciji cjelokupne crkvene imovine. Nova vlada je uhitila pet biskupa koji nisu pobjegli. Nije bilo organiziranog pokušaja napada na svećenstvo u Rimu. Slobodno su šetali ulicama i sjedili u kafićima, iako ih je dosta nosilo civilnu odjeću zbog straha. Nakon što su se dogodile pljačke u crkvama, stražari bi bili postavljeni da ih čuvaju. U Gaeti se vjerovalo da se u Rimu ubijaju svećenici. Mazzini je učinio što je mogao da zaštiti svećenstvo, ali je ipak dolazilo do ubojstava. Jedan Dominikanac je ubijen dok je šetao cestom. Banda je provalila u samostan San Callisto u Trastevere i zaklala deset redovnika. Bilo je nasilja i u bazilici Santa Croce. Vandali su uništili grb Pape Aleksandra VI u Anđeoskoj tvrđavi. To su bili izuzeci. Neki klerici su pobjegli iz Rima kao i Papa.¹³⁷

Krajem ožujka 1849. situacija se promijenila. Pijemont je pokušao preuzeti Milano, zajedno s papinom vojskom pod zapovjedništvom Generala Duranda. Radetzky je 23.

¹³⁴ Isto, 85-86. str.

¹³⁵ Davis, J. A. (2001). *Italy in the Nineteenth Century: 1796–1900 (Short Oxford History of Italy)* (Illustrated ed.). Oxford University Press, 72.

¹³⁶ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 86.

¹³⁷ Isto, 86-87.

ožujka razbio njihovu vojsku u bitki kraj Novare. Sardinija-Pijemont je molila za mir, a kralj Karlo Albert je abdicirao. Sjeverna Italija bila je otvorena austrijskoj vojsci. Austrijska pobjeda značila je da je za Francuske interese bilo poslati svoje trupe u Rim i vratiti Papu prije nego što Austrijanci to naprave. Francuska vojska pod generalom Oudinotom se iskrcala nedaleko od Rima 23. travnja. U Gaeti, kardinali nisu bili entuzijastični zbog dolaska Francuza, zbog francuskog predsjednika Louisa Napoleona, revolucionara, kojemu nisu vjerovali. Nadali su se oslobađanju od strane Austrijanaca. Oudinot nije očekivao otpor, te je iznenađen kad je 30. travnja bio zaustavljen pred zidinama u Rimu. Francuski general nije htio gubiti svoje ljude u nefrancuskoj zemlji. Austrijanci su u međuvremenu osvojili Bolognu i Anconu, dok je Francuzima trebalo do 3. srpnja da zauzmu Rim. Papi je savjetovano da se ne vraća u grad dok se ne osigura red.¹³⁸

Papin stav se zaoštrio dok je bio u Gaeti. U svom proglasu Papa je izjavio da je u Rimu nestalo svake pravde, vrline, časti i religije i da se propagira socijalizam i komunizam. Za njega je Rim pretvoren u "šumu divljih životinja". Neki povjesničari smatraju da Papa nije trebao aktivnosti vlade u Rimu proglasiti nezakonitima i da je trebao djelovati umjereno po savjetima Rosminija. Odbijanjem odnosa sa republikom gurnuo je Rim još više u ruke republikanaca i izgubio je svaku šansu da umjereni steknu vlast u državi. Ipak 12. rujna 1849. godine, u palači Bourbon u Portici u Kraljevstvu Napulju, Papa je izdao proglas koji je bio umjeren. Tijekom 8 mjeseci nakon što su Francuzi okupirali Rim, grad je napustilo 20 000 stanovnika. Zavladao je red, ali uz cijenu velikog smanjenja broja građana. Papa se svečano vratio u Rim 12. travnja 1850. godine.¹³⁹

¹³⁸ Isto, 88.

¹³⁹ Isto, 88-90.

4. Kraljevina Sardinija i Papinska Država od revolucije do talijanskog ujedinjenja

4.1. Nakon revolucije

Nakon kolovoza 1849. godine bivši vladari (osim Ferdinda I, Karla Alberta i Karla II, vojvode od Parme) vratili su vlast u svoje države. Bila je ovo 'druga restauracija', znatno represivnija od prve. Italija je bila pod vlašću stranaca, više nego prije. Austrijanci su držali svoje vojnike u Toskani, Parmi, Modeni, Papinskoj Državi i Lombardiji i Veneciji. Ustavi su ukinuti, osim u Pijemontu. U Lombardiji Austrijanci su nastavili gubiti svoju reputaciju učinkovitosti i nepristrane uprave, a stekli su reputaciju osvetničke tiranije. U Rimu, aristokracija je bila oduševljena papinim povratkom, ali mnogi iz srednje i niže klase nisu. Papini pravi problemi bili su financijski, a vlada nije mogla priuštiti kvalitetnu obranu grada. Obrana grada pala je u ruke Francuza. U ostalim dijelovima Italije, život nije se mnogo razlikovao u odnosu na vrijeme prije 1848. godine. Stari režimi su preživjeli, ali su bili i dalje neučinkoviti i ranjivi.¹⁴⁰ Talijanskim nacionalistima je i dalje bio plan istjerati Austrijance i ujediniti Italiju. Papa je odlučio da neće sudjelovati u tome i odbio je ratovati protiv Austrijanaca i nije želio biti poglavar države u talijanskoj federaciji. Pijemont je postao utvrda nacionalista i liberala u Italiji.¹⁴¹

Bilo je Talijana koji nisu prihvatili lekcije iz 1848. i 1849. godine kao konačne, koji su se nastavili nadati liberalnom katoličanstvu ili dijeliti Mazzinijevu vjeru u izgled opće talijanske pobune. Najohrabrujući aspekt talijanske situacije nakon 1849. godine bio je položaj Kraljevine Sardinije. Zadržala je svoj ustav i predstavničku vlast, građanske i vjerske slobode i opću klimu intelektualne slobode. Važna je činjenica da je sardinska vlada ostala neovisna o Austriji. Ponašanje Karla Alberta je bilo dvosmisleno. Najviše je oklijevao da donese ustav. Donio je ustav i postao nacionalist samo kako bi očuvao svoje prijestolje. Domoljubi su morali cijeniti jedinu značajnu vojnu silu koja se suprotstavila Austriji. Također su domoljubi bili prisiljeni priznati da će joj trebati saveznik ako žele imati šansu za pobjedom. Karlo Albert je abdicirao 1849., a mladom novom kralju, Viktoru Emanuelu II., prepušteno je voditi mirovne pregovore sa Radetzkyim. Bio je to jedinstven trenutak. Sardinski ustav je bio umjeren, a time i prihvatljiviji za Austriju i druge sile. Vlastiti stav

¹⁴⁰ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 63-64.

¹⁴¹ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 132.

Viktora Emanuela prema ustavu iz 1849. godine teško je odrediti. Radetzkyja isto nije posebno zanimalo pitanje ustava. Obojica su bili realisti i željeli su da ustav opstane. Austrija je pokušala pomoći Viktoru Emanuelu u obnovi reda i stabilnosti. Primirje se, dakle, može promatrati kao zavjera Viktora Emanuela i Radetzkyja protiv radikalnog republikanizma u Kraljevini Sardiniji i ostatku Europe. Radetzky, međutim, nije mogao kontrolirati vlasti u Beču. Tijekom pregovora pretvaranja primirja u mir, Torinu su postavljeni dodatni zahtjevi, što je Viktoru Emanuelu otežavalo posao i zahtijevalo od njega da kraljevim dekretom ukine zakone koje je usvojio parlament. Kralj je ipak uz podršku drugih sila, odbio to učiniti i očuvao je ustav. Jednom odlukom je ipak postupio protuustavno, jer je ratificirao sporazum koji je sadržavao klauzulu o odšteti i klauzulu kojom se odriče polaganja prava Sardinije na anektirane teritorije 1848. godine. Prema ustavu to je morao odobriti parlament. Viktor Emanuel nije imao alternativu, te je morao pristati na ove klauzule. Na brzinu novi sastavljeni ustav ili *Statuto* je bio umjeren dokument, nalik na francuski ustav iz 1814. godine. Postojala su dva doma. Kralj je imenovao gornji dom koji se sastojao od senatora. Ministri su bili odgovorni kralju. Kralj je bio šef države, odnosno šef izvršne vlasti, a dijelio je zakonodavnu vlast s dva doma parlamenta, na čije je odluke mogao staviti veto. Mogao je odobriti povećanje javnih prihoda, bio je vrhovni zapovjednik oružanih snaga i mogao je objavljivati rat i sklapati mirovne ugovore bez odobrenja parlamenta. Mogao je donositi pravne uredbe, raspustiti donji dom i nije bio odgovoran svojim podanicima. U teoriji je imao veliku moć, ali u praksi mu je nedostajalo vještine, odlučnosti ali i sklonosti da koristi svoju moć, osim u sferi vanjskih poslova.¹⁴²

Tisuće prognanika pobjeglo je u Pijemont iz svih krajeva Italije. Oni su postali vrlo bitni u Pijemontu. Mogli su slobodno izdavati svoje časopise, debatirati o društvenim problemima i stvorili su živu 'talijansku' političku kulturu. Neki od njih postali su zamjenici u parlamentu, a neki čak i ministri u vladi. Pomogli su promijeniti provincijski Torino u centar talijanskog kulturnog i političkog liberalizma.¹⁴³

Napad na stara prava katoličke crkve u Pijemontu, od 1850. pa nadalje bio je parlamentarna potreba. Vlada je morala dokazati da je liberalna i ustavna jer je postojao strah da dođe do pobuna. U Pijemontu, crkva je bila privilegirana. Po europskim standardima Pijemont je tu zaostajao za ostalim državama. Crkveni sudovi su se bavili zločinima koje su

¹⁴² Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 102-105.

¹⁴³ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 65.

počinili klerici. Ovaj privilegij se nazivao 'forum', što bi značilo izuzeće klerika od sekularnih sudova. Pijemont je želio biti moderna država u kojoj svi građani podliježu istom zakonu, a taj zakon mora odrediti država, a ne neki vanjski subjekt. Prema ustavu iz 1848. godine svi su rođeni jednaki pred zakonom, a 'forum' je bio u suprotnosti sa tim. Parlament je raspravljao o njegovom ukidanju. Pregovarali su s Rimom. Kardinal Antonelli branio je forum rekavši da je državi privilegij ako ima svećenstvo koje ima ugled, a 'forum' je bio uvjet tog ugleda. Papi Piu IX. nije smetalo ukidanje ako bi to bilo dio opće nagodbe crkve i države Pijemont. Da je Pijemont dopustio papi slobodan izbor biskupa, papa bi napravio kompromis. Ipak, ovaj napad na forum je bio samo početak napada na crkvu. Ono što će uslijediti je uvođenje građanskog braka, pravo na razvod i raspuštanje samostana.¹⁴⁴

Ministar prava, Giuseppe Siccardi, u veljači 1850. godine predložio je zakon za ukidanje zasebnog sustava crkvenih sudova i pravnog imuniteta koji uživa kler. Siccardi je prekinuo tradiciju jer nije tražio odobrenje Svete Stolice. Siccardijski zakoni izazvali su masovne proteste katoličkog svećenstva i tiska. U godinama koje su slijedile antiklerikalizam je postao masovni pokret u Pijemontu.¹⁴⁵ Siccardi je bio umjeren katolik, ali je njegovo ime kasnije je postalo simbol napada na Crkvu. Vlada je ustvrdila da se prijedlogom zakona samo potvrdilo ono što piše u ustavu, a to je da su svi građani jednaki pred zakonom. Protivnici su tvrdili da je ustavom Pijemont država katoličke vjere, dakle, 'forum' ne može biti ukinut bez suglasnosti Rima; i nadalje, da je njegova zakonitost počivala na Konkordatu. Vladini su govornici odgovorili da je ustav proglasio Pijemont državom katoličke vjere i da zakonska rješenja o svećenstvu nemaju nikakve veze s religijom. Što se tiče konkordata, tvrdili su da su ugovori na snazi samo dok su okolnosti nepromijenjene. Drugi Siccardijski zakon je smanjio broj blagdana, no oporba je bila jaka te je zakon povučen.¹⁴⁶

Vlada nije očekivala žestoku reakciju koja je pokrenuta. Papa je povukao svog nuncija iz Torina, što je bilo beznačajno uspoređujući sa reakcijom Fransonija, nadbiskupom Torina. On je izdao oglas da se svećenstvo ne smije pokoravati pozivima na svjetovni sud. Vlada je zaplijenila njegov oglas i tražila da podnese ostavku, a zatim ga uhitila i osudila na mjesec dana zatvora, te novčanu kaznu od 500 lira. Iste godine, Fransonij je zabranio jednom

¹⁴⁴ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 132-133.

¹⁴⁵ Patriarca, S., & Riall, L. (2012). *The Risorgimento Revisited: Nationalism and Culture in Nineteenth-Century Italy* (1st ed. 2012 ed.). Palgrave Macmillan, 194.

¹⁴⁶ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 133.

svećeniku da odriješi grijeha ministra poljoprivrede, bliskog prijatelja Cavoura i jednog od 'krivaca' za Siccardijev zakon, koji je ležao na samrtnoj postelji.¹⁴⁷

4.2. Cavour

Massimo d' Azeglio bio je premijer koji je predsjedao vladom koja je trajala od 1849. do 1852. godine. Možda je najvažnija činjenica što je dvije godine od 1850. uključivao Cavoura, koji je oblikovao povijest Pijemonta od 1852. do njegove smrti 1861. Cavour je proveo mnogo vremena u Švicarskoj, te je zavolio kozmopolitsku atmosferu i kulturu švicarskog protestantizma. Divio se pluralizmu i toleranciji Švicarske te je preuzeo ideje sekularizma. Bio je obožavatelj francuskih liberalnih ideja i britanskog ekonomskog i političkog sustava. Počeo se afirmirati kao javna osoba u Pijemontu 1840-ih, ali prava prilika mu se pružila 1847.-1848. godine. Prvo kao politički novinar, a zatim kao član Zastupničkog doma, stekao je ugled i sljedbenike u Saboru kao nerevolucionarni naprednjak. Njegovo poznavanje europskih tržišta i funkcioniranja modernog gospodarstva pretvorili su ga u jednog u vodećih zagovornika gospodarske rekonstrukcije. Bio je po sklonosti i uvjerenju slobodni trgovac, sekularist i poštovalac javnog mijenja, ali je bio i monarhist, neprijatelj demokracije i revolucije. U najkritičnijim razdobljima držao je Sabor u mirovanju i koristio se izvanrednim ovlastima.¹⁴⁸

Cavour je 1850. godine postao ministrom poljoprivrede i trgovine, a iduće godine ministrom financija. Potpisao je trgovinske ugovore sa svim pijemontskim glavnim trgovačkim partnerima, uključujući Austriju. Subvencionirao je banke, željeznice i brodske linije. Pijemont i Ligurija su do 1859. godine imali 850 kilometara željeznice, skoro pola što je imala cijela Italija.¹⁴⁹ Cavourovo ministarsko promaknuće 1851. godine ilustriralo je njegovu moć i financijsku sposobnost i svijest o javnom mnijenju u drugim dijelovima Italije, kao i u Pijemontu. U ekonomskim poslovima Cavour je mnogo postigao 1850-ih. Doveo je do racionalizacije i modernizacije državnog računovodstva i inzistirao je na važnosti uravnoteženosti proračuna. Iako je vjerovao u *laissez-faire* kao opće pravilo, bio je spreman dopustiti državi da intervenira kad je neko privatno poduzeće bilo nedovoljno da zadovolji

¹⁴⁷ Isto, 133-134.

¹⁴⁸ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 106-109.

¹⁴⁹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 67.

ono što je smatrao potrebnim za brzim gospodarskim rastom. Sklopio je nove trgovačke veze s glavnim europskim silama i znatno smanjio sardinsku carinu. Niti jedna druga talijanska država u to vrijeme se nije mogla usporediti sa Kraljevinom Sardinijom, politički ili gospodarski. Kraljevina Sardinija postala je vođa Italije, kao najliberalnija i najnaprednija država na poluotoku.¹⁵⁰

Cavour je početkom 1852. godine, još kao ministar financija, sklopio dogovor sa vođom parlamentarnih lijevih liberala, Urbanom Rattazzijem. Njihov 'brak' (connubio) donio je vladi glasove ljevice, a 1853. godine 130 od 204 zastupnika u parlamentu. Ovaj savez držao je klerikalce i konzervativce podalje od utjecaja na politiku, a mazzinijance smirenima. Cavour postaje premijerom u studenom 1852. godine. Temelj ovog dogovora bio je antiklerikalizam. Nakon 1848. godine Katolička crkva smatrana je pro-austrijskom preprekom talijanskom ujedinjenju. Cavour je nastavio d'Azegliovu politiku prema Crkvi. Cavourova vlada htjela je završiti crkveni monopol nad obrazovanjem i potisnuti monaške redove. Pod pritiskom Rima, Cavour je morao popustiti, a tako je sačuvano skoro pola od 600 samostana i manastira. Nakon nekoliko godina svađe između crkve i države, došla je do jačanja klerikalne politike. Crkveni kandidati prošli su dobro na izborima, a Cavourova vlada je pala. Cavour je raskinuo sa Rattazzijem i formirao novu konzervativniju vladu bez podrške ljevice.¹⁵¹

Najveće političko postignuće unutarnje politike Cavoura bilo je to što je uspio privući sebe neke od radikalnih demokrata i nekadašnjih republikanaca. Kako je vrijeme prolazilo, Mazzinijeva revolucionarna strategija postajala je sve manje uvjerljiva. 'Demokrati' su 1849. godine imali velik ugled, ali nisu postigli ništa. Bilo je uzaludnih ustanaka koji bi završavali neuspješno. Seljaci nisu pokazivali interes za pobunu, a demokrati su se međusobno neprestano svađali, osobito u pitanju što je dovelo do propasti revolucije 1848.-1849. godine. Mazzinijevo inzistiranje na unitarnoj i centraliziranoj državi nisu dijelili mnogi 'demokrati' i republikanci. Mnogi od 'demokrata' su shvatili da 'talijanski narod' nije bio revolucionaran koliko su mislili.

Antiklerikalni Pijemont postao je nova nada za ujedinjenje Italije. Država je imala svog kralja i vojsku, a očito je bilo da je htjela istjerati Austrijance. Skupina istaknutih 'demokratskih' prognanika u Torinu osnovalo je Talijansko nacionalno društvo, založivši se za

¹⁵⁰ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 109-110.

¹⁵¹ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 67-68.

talijansku neovinnost, ali i za potporu Pijemontu i Viktoru Emanuelu u tom cilju. Nudilo je 'demokratima' moguću strategiju, ali i službenu državnu pomoć. Poznati demokrat koji se pridružio toj skupini bio je Daniele Manin, a kasnije je skupina dobila još utjecajnijeg člana, Giuseppea Garibaldija. Društvo je imalo izravnu političku ulogu. Cilj je bio potaknuti pobunu u cijeloj Italiji, a istovremeno omogućiti pijemontskoj vladi da se odrekne odgovornosti. Bio je to izvanredan instrument u rukama ambicioznog Cavoura.

4.3. Cavour i Religija

Cavour je vjerovao u napredak društva, a put prema tome napretku je značio i smanjenje ovlasti i utjecaja crkve. Govorio je o potrebi reformacije Katoličke Crkve, ali nikad implicitno nije rekao na što misli. Sa 18 godina je imao krizu vjere, kad je vidio crkvene ovlasti kako žestoko pokušavaju spriječiti uhićenje fratra koji je počinio ubojstvo. Unatoč svim njegovim protucrkvanim zakonima, nije bio ekstremist. Njegova politika je bila ograničiti samostane, a ne uništiti ih sve; omogućiti crkvi djelovanje, ali osigurati državi da neometano radi bez prepreka od strane Crkve. Prije nego je ostao premijer, upotrijebio je izraz "slobodna crkva u slobodnoj državi". Divio se razdvajanju države i crkve u Sjedinjenim Američkim Državama. Ali to nije bilo ono što je htio Italiji. Papu je povezivao s austrijskom moći i nije htio ugovoriti konkordat. Njegova ideja slobodne Crkve nije uključivala slobodu za svakoga tko je želio postati redovnik; imao je predrasude prema isusovcima i želio ih je protjerati iz Pijemonta. Želio je da se ukinu i fratri jer su živjeli od prosjačenja. Po njemu društvo zaostaje ako se nerad povezuje sa svetošću. Tvrdio je da postoji veza između prosperiteta modernih protestantskih država i protestantskog uništenja samostana.¹⁵²

Cavour je uvidio kako je kontrola biskupa od strane francuske vlade učinila njihovo svećenstvo bliže Rimu, a to nije želio za Pijemont. Prema njegovu mišljenju, država bi se prema crkvi trebala odnositi umjereno, a onda bi crkva državu smatrala prijateljem, a ne neprijateljem. Njegova ideja o Crkvi u državi nije uključivala političko djelovanje svećenika.¹⁵³

¹⁵² Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press. 135-136.

¹⁵³ Isto, 136.

Njegova vlada je 1855. godine donijela prijedlog zakona (Rattazzijev zakon) za suzbijanje mnogih samostana. Svrha zakona je bila ušteda, ali za Cavoura samo smanjenje broja redovnika je bilo pozitivno za državu. U crkvama je bilo mnogo ljudi koji su negodovali zbog zakona. U parlamentu, protivnici su tvrdili da država ne može oduzimati imovinu ljudima, a da se za to ne pita Rim. Za oporbu zakon je bio nepravedan jer sprječava građane da žive slobodno kako hoće. Vlada je odgovorila da su samostani korporacije koje je država priznala i kojima država ima pravo povući priznanje. Ljevica je predlagala amandman kojim se ukidaju svi redovnici i redovnice. Tome se protivio Cavour. Zakon je prošao, a plan zakona je dopuštao da ostanu oni samostani koji se smatraju korisnima - koji su brinuli za bolesne, vodili škole ili školovali propovjednike. Papa je ekskomunicirao sve koji su predlagali ili odobravali Rattazzijev zakon. Rim je naredio redovnicima da se ne opiru preuzimanju njihovih kuća, već je tražio od njih da izađu u znak protesta. Rim je dozvolio katolicima da kupuju samostanska imanja, kako bi jednog dana vratili ih crkvi.¹⁵⁴

Za Cavoura glavna važnost zakonodavstva, osim financijske dobiti, bila je imidž države. Želio je sekularnu i modernu državu koja će pokupiti simpatije moderne Europe. Kralj je bio uznemiren zbog razdora između njegove zemlje i Pape. Vršio je pritisak na Cavoura koji daje ostavku. Ipak nitko osim njega nije uspio sastaviti vladu, te dolazi do antiklerikalnih demonstracija. Kralj je bio prisiljen pozvati ga natrag.¹⁵⁵

U studenom 1857. godine održani su opći izbori. Cavour je izgubio veliku većinu i postao je šef manjinske vlade. Ono što je posebno bilo loše za Cavoura je bio broj zastupničkih mjesta, 65, koji je pripao katoličkoj desnici. Tjedan kasnije Cavour je započeo politiku sa dalekosežnim posljedicama. Vidio je kako biskupi i župnici propovijedaju da se glasa protiv njegova kandidata. Smatrao je da je klerikalni utjecaj bio oblik korupcije. Stoga bi izabrani kandidati mogli biti opravdano smijenjeni zbog korupcije. Smatrao je propovjedaonicu i oltar kao svojevrsnu političku tribinu. Donio je odluku da kanonik ne može biti član parlamenta. Započeo je istragu o korupciji u izbornim jedinicama, te je smijenio trinaest kandidata.¹⁵⁶

Ovakav pristup prema katoličkoj stranci bio je dugoročno loš za Italiju i papinstvo. Cavour je htio da u parlamentu nema moćnog tijela članova koji bi podržavali Papu, a time i Austriju. Metoda kojoj je Cavour postigao njihovo slabljenje bila je kritizirana,

¹⁵⁴ Isto, 136-138.

¹⁵⁵ Isto, 138.

¹⁵⁶ Isto, 139-140.

i smatrana nedemokratskom. Cavourov program ipak je bio smatran uspješnim na međunarodnom polju, gdje se smatralo da dolazi do sve većeg kontrasta između arhaične vlasti pape i moderne vlasti Pijemonta.¹⁵⁷

4.4. Cavourova vanjska politika

Cavourova postignuća u unutrašnjoj politici su bila beznačajna uspoređujući sa njegovim diplomatskim uspjesima. Prema Cavouru, Italija nije mogla sama postići svoje ciljeve. Ustvari, Italija se nije mogla ujediniti, a jedina prilika bi mogla biti kada bi Pijemont pripojio Lombardiju i Veneciju. Čak i za takav plan, Cavouru je trebao saveznik, a on ga je pronašao u Francuskoj. Vođa Francuske, Napoleon III., je imao u cilju oslabiti austrijsku moć na sjeveru Italije, ali nije htio dati podršku opasnim revolucionarnim pokretima koji bi poremetili mir. Nadalje, on je obećao štiti Papu i zadržao je francuske trupe u Rimu. Cavourov cilj bio je zadobiti povjerenje Napoleona III. i tražiti vojni savez sa njim, usmjeren protiv Austrije, a u isto vrijeme umanjiti talijanska nacionalna nastojanja ukoliko uključuju Rim. Cavour nije želio, niti je htio razmišljati o stjecanju južne Italije. Bilo je teško za očekivati da će Napoleon zaratiti protiv Austrije samo da bi Pijemont se proširio. Napoleonu je trebala nagrada. Njemu bi odgovaralo da krajnji ishod bude slaba talijanska federacija sa Papom na čelu. Takva država bi dugovala ogromnu zahvalnost Francuskoj i bila bi politički i ekonomski ovisno o njoj. Napoleon bi bio još zadovoljniji kad bi Lucien Murat bio postavljen na prijestolje Dviju Sicilija. Čak ni ovo sve možda ne bi bilo dovoljno, jer je Francuska sigurno priželjkivala Savoju, domovinu predaka pijemontske kraljevske obitelji. Pitanje je bilo li Napoleon III. inzistirao na stjecanju Savoje, u zamjenu za pomoć Viktoru Emanuelu II. da stekne Lombardiju i bilo li Viktor Emanuel bio voljan odreći se zemlje svojih otaca. Cavour je trebao uzeti u obzir i druge države Europe. Prusima je odgovaralo slabljenje Austrije, ali nisu željeli povećanje francuske moći. Britanci su bili impresionirani Cavourovim liberalizmom, ali su se isto bojali većeg francuskog utjecaja na Sredozemlju. Općenito, većina europskih zemalja potpisalo je povoljne trgovačke ugovore s Pijemontom.¹⁵⁸

Prvi važniji diplomatski problem bilo je pitanje sudjelovanja Sardinije u Krimskom ratu. Rat, između Britanije i Francuske s jedne strane i Rusije s druge, počeo je

¹⁵⁷ Isto, 140-141.

¹⁵⁸ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 70-71.

početkom 1854. godine. U siječnju, Kraljevina Sardinija se pridružila francuskoj strani, bez dobivanja ikakvih obećanja ili ustupaka od saveznika. Oko 18000 savojskih vojnika se borilo na Krimu. Na kraju rata Kraljevina Sardinija je bila na mirovnom kongresu u Parizu, što je bio velik uspjeh. Cavour je bio glavni izaslanik.¹⁵⁹ Cavour se ponašao kao odgovoran europski državnik, ulogu koju je uvijek rado prihvaćao i u kojoj bi uvijek impresionirao Britance. Nije tražio nikakve dobiti za Pijemont, ali je započeo raspravu o Italiji, u kojoj je tvrdio da ostale talijanske države trebaju slijediti primjer Pijemonta i implementirati liberalne reforme, kao najbolji način prevencije revolucije. Naravno, ovo je bio usmjeren napad na Austriju, Papinsku Državu i Dvije Sicilije. Cavour je postigao mnogo. Pijemont je dobio mjesto među glavnim silama europske mirovne konferencije. Osigurao je da 'talijansko pitanje' postane jedno od tema među velikim silama. Pokazujući pijemontske liberalne reforme, impresionirao je europske moćnike i nadmašio talijanske suparnike, što je dovelo do prekida diplomatskih veza Britanije i Francuske sa Kraljevstvom Dviju Sicilija. Tijekom 40 godina europski balans moći temeljio se na rusko-austrijskom prijateljstvu. Sad su ove dvije sile postale neprijatelji na istoku Europe (sve do 1918. godine). Napoleon III, koji je želio povećanje svoga utjecaja i koji je dugovao Pijemontu, i Cavour su stvorili sasvim novu diplomatsku situaciju.¹⁶⁰

4.5. Obnova Rima

Papa je od svog dolaska živio u Vatikanu te nije htio biti u Kvirinalskoj palači koja je bila u središtu Rima. Bio je pod zaštitom francuske i austrijske vojske. Njegova svjetovna vlast je postojala zahvaljujući vojskama ne-Talijana. Papa je sve više dopuštao laicima ovlasti u upravi Papinske Države, ali je izgubio svaku vjeru da se njegov autoritet može pomiriti s ustavnom vladom. Njegova država mora se tretirati kao iznimna u Europi zbog svoje povijesti i njezina poziva da čuva duhovnu neovisnost Kristova namjesnika. Njegova vlast mora biti apsolutna jer se papina moć kao Kristova namjesnika ne može istinski vršiti osim ako nema konačnu vlast.¹⁶¹

¹⁵⁹ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 115.

¹⁶⁰ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 72.

¹⁶¹ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 91-92.

Sljedećih dvadeset godina, vlast Pape Pija IX. ovisila je o francuskoj i austrijskoj vojsci. Papa je cijenio kralja Viktora Emmanuela II. i ponosio se njegovim pobjedama nad Austrijancima. Ali vlada u Pijemontu vodila je sekularnu politiku sa čime se Papa nije mogao pomiriti.¹⁶² Nekada smatran liberalnim, postao je odlučni konzervativac. Za tu njegovu "promjenu" krivi se utjecaj Giacomina Antonellija koji je stekao povjerenje Pape. Antonelli je bio isprva liberalan u svojoj politici. Za vrijeme Grgura XVI. bio je na čelu financija kojima je vješto upravljao. Sudjelovao je u razvoju liberalnog ustava i bio je zadovoljan padom Metternicha. Savjetovao je Papu da postavi Pellegrinija Rossija za premijera. Stajao je uz Papu nakon napada na Kvirinalsku palaču i planirao Papin bijeg u Gaetu. Ubojstvo Rossija, napad i bijeg u Gaetu promijenili su stav Antonellija prema politici. U Gaeti je zauzeo stav da nije moguć nikakav kompromis i bio je predvodnik antiliberalnog gledišta među Papinim savjetnicima. Ipak, Papina promjena politike ne može se tako olako pripisati utjecaju jednoga čovjeka. Na Papino mišljenje utjecala su vlastita iskustva (ubojstvo premijera, ubojstvo kapelana upucanog dok je bio blizu Pape i bijeg) koja sigurno mijenjaju pogled drastičnije od pritiska tajnika.¹⁶³

4.6. Katolička moć

Idućih deset godina Papa je bio politički siguran. Bez obzira na njegovu naklonost prema liberalnim idejama u prvom na početku njegove vladavine, sada je takav stav nestao. Donekle je vratio represivnu politiku kakvu je vodio njegov prethodnik. U Papinu obranu, treba reći da su liberali postali izrazito antiklerikalni nastrojeni, pa čak i antikršćanski. Papa je vidio kakvu sekularnu politiku vodi Cavour u Pijemontu. Smatrao da treba zaštititi svoju vlast da bi zaštitio Crkvu.¹⁶⁴ Te godine, do ujedinjenja Italije, bile su posljednje godine katoličke moći u Europi. Francuska i Austrija vratile su Papu u svoju državu. Francuska je reagirala protiv svoje revolucije 1848. godine prihvativši diktatora, koji je bio sumnjiv katolik i nepouzdan čovjek, ali mu je moć počivala na podršci koju su mu davali francuski katolici. Austrija je također ugušila revoluciju. Papina je vlast bila sigurna, dok su ove dvije velike sile kontinentalne Europe bile u miru. U Španjolskoj je vlada kraljica Izabela koja je radila da

¹⁶² Duffy, E. (2015). *Saints and Sinners: A History of the Popes* (Fourth ed.). Yale University Press, 288.

¹⁶³ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 92-93.

¹⁶⁴ Sj, J. O. W. (2011). *A History of the Popes: From Peter to the Present* (Reprint ed.). Sheed & Ward, 243.

potakne katoličanstvo u svojoj zemlji. U Napuljskom kraljevstvu kralj Ferdinand je bio najmanje demokratičan od svih vladara i vodio je vlastitu Crkvu i nije dopuštao Papi da se miješa u crkvena pitanja. Bio je istinski pobožan katolik i, nakon što je bio domaćin Papi u Gaeti, njegov blizak prijatelj.¹⁶⁵

Ključ Papine utjehe bio je Louis Napoleon zbog francuskog garnizona u Rimu. Te trupe su bile neophodne za Papinu slobodu djelovanja. Zbog toga je Papi bilo važno da ih Louis Napoleon ne odvede iz grada. Napoleon III. nije vjerovao u Papinsku Državu kao razuman način upravljanja srednjom Italijom. Okružio se nepobožnim ministrima. Vidio je slabe talijanske države kao dobru korist za francuski utjecaj. Louis Napoleon vodio je obzirnu politiku prema Crkvi u Francuskoj. Obnovio je Panteon za bogoslužje, uveo je strožu kontrolu alkohola i vinskih barova, uredio da kardinali imaju mjesta u Senatu, olakšao osnivanje ženskih samostana, odlikovao biskupe i pooštrio cenzuru antikatoličkih knjiga. Pisao je članke o apsolutizmu (ograničenog Božjim zakonima) kao najboljem načinu vladanja.¹⁶⁶

U Austriji je Rim postigao uspjeh. Od osamnaestog stoljeća austrijska vlada je držala strogu kontrolu nad Crkvom - politika znana kao i jozefizam. Revolucija u Austriji je navela državnike da Crkvi daju više slobode. Carstvo nije bilo univerzalno katoličko. U Mađarskoj je bilo dosta protestanata, Rumunji su bili uglavnom pravoslavci, a bilo je i nekoliko stotina tisuća protestanata koji su po naciji i jeziku bili Nijemci. Ipak, katolicizam je bio glavna religija Carstva. Austriji je trebala religija kao ujedinjujući element u državi. Taj motiv je doveo do prijateljskog pravnog odnosa Austrije prema Katoličkoj crkvi. Od ratova protiv Osmanskog carstva, Austrija je stekla ime zaštitnika Crkve. Austrija je vidjela crkvu kao moralnu snagu protiv revolucionarnog djelovanja.¹⁶⁷

Joseph Rauscher postao je 1853. knez-nadbiskup Beča. Imao je povjerenje Crkve i države. Posvetio se oslobađanju austrijske crkve od državne kontrole. S vremenom je stvorio uvjete za sklapanje Konkordata između Rima i Carstva. Konkordat je potpisan 1855. godine. On je značio kraj povijesne kontrole države nad Crkvom. Papa je dobio slobodu komuniciranja s Crkvom u carstvu i formalno mu je priznata vlast. Taj Konkordat je pomogao Crkvi u Lombardiji i Venetu. Austrija je očekivala od svećenstva da pomogne vladi u izgradnji društva koje smatra ispravnom. Austrija je očekivala potporu južnonjemačkih i

¹⁶⁵ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 95.

¹⁶⁶ Isto, 96-98.

¹⁶⁷ Isto, 105.

rajnskih katolika u sporovima s protestantskom Pruskom i da će oslabiti utjecaj Napoleona u Italiji. Novi dogovor Crkve i Austrije izazvao je očekivani bijes liberala. Ovaj dogovor je učinio Crkvu jednim od glavnih oslonaca Carstva.¹⁶⁸

Blažena Djevica Marija imala je veliku ulogu u duhovnom životu Pija IX., kao i mnogih katolika tijekom 19. stoljeća. Papa Pio IX. je 1854. godine proglasio Bezgrješno začeće Blažene Djevice Marije katoličkom dogmom. Prije svoje odluke konzultirao se sa biskupima iz raznih dijelova svijeta. Proglas je bio pozdravljen od strane većine katolika. Iako je Papina svjetovna vlast bila nesigurna, njegov autoritet kao duhovnog vođe je ojačao.¹⁶⁹

Katolička crkva, diljem Europe, povećala je svoju moć tijekom 1850-ih, ali je također porastao i broj onih kojima je crkva postala odbojna. Papa Pio IX. je tada bio papa koji je odbacio liberalni ideal. Bio je siguran u svoju sigurnost od Talijana zbog francuskih i austrijskih vojnika, a i sviđalo mu se to što su katoličke sile u Europi postale sklonije katoličanstvu i prijateljski raspoložene prema Crkvi i što su dale više slobode koju je Rim htio. Bilo je to vrijeme kad je Rim ponovno osjetio oživljenje vjerskog duha. Revolucija je bila gotova, Papa je bio u Rimu, a Europa se vraćala na staro. U Sjedinjenim Američkim Državama se povećavao broj katolika zbog pridošlih Iraca katolika, ali i ostalih katoličkih naroda Europe. Slobodni ustav SAD-a dobro je služio katoličkoj Crkvi, pa je Papa slobodno osnivao biskupije u SAD-u.¹⁷⁰

Snaga autoriteta Pape Pija IX. nije bila u državicima koji su bili skloni Katoličkoj crkvi, niti u boljoj komunikaciji. Papa Pio IX. dijelio je naklonost naroda zbog svoje pobožnosti, kultovima Blažene Djevice Marije i Presvetog Srca. Njegov utjecaj bio je velik djelomično i zbog duljine njegove vladavine. Bio je otvoren i skroman, voljeli su ga zbog njegovog šarma i srdačnosti.¹⁷¹

¹⁶⁸ Isto, 106.

¹⁶⁹ Sj, J. O. W. (2011). *A History of the Popes: From Peter to the Present* (Reprint ed.). Sheed & Ward, 244.

¹⁷⁰ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 109-110.

¹⁷¹ Isto, 112-113.

5. Talijansko ujedinjenje

5.1. Rat 1859.

Njemačka i Italija postale su ujedinjene zemlje u otprilike isto vrijeme. Metode upotrijebljene od strane talijanskih nacionalista bile su više liberalne od onih u Njemačkoj. Pijemont je bio država koja je zaslužna za ujedinjenje. Iznenadujuće, Pijemont nije imao veliku talijansku tradiciju, a dijelom Pijemonta se pričao francuski jezik. Rim bi bio očigledniji centar za talijansko ujedinjenje, ali je bio stoljećima pod vlašću klerikalnog despotizma. Napulj je bio najveći grad, te glavni grad najveće države na poluotoku. Ali je također bio nazadan i provincijski i njime je vladala španjolska dinastija. Austrijanci su u Toskani i Lombardiji donijeli brojne zakone koji su te zemlje učinile razvijenijim od ostalih dijelova poluotoka. Ipak politička neovisnost je bila onaj element koji je učinio da Pijemont bude vođa talijanskog ujedinjenja.¹⁷²

Sada su postojala dva plana za budućnost Italije. Oba plana je trebao Pijemont kao vođu. Onaj radikalniji htio je ujediniti cijelu Italiju pod kraljem Sardinije-Pijemonta. Druga ideja je bila Cavourova. Prema njegovom mišljenju, Austrijanci bi trebali napustiti, Milano i Veneciju, a Pijemont stvoriti kraljevstvo na sjeveru. Ovaj drugi plan je bio izvediv. Nijedan od dva plana ne bi mogao započeti bez pomoći francuskog cara i njegove vojske. Car je imao obvezu zadržati papu u Rimu, ali nije se zalagao za zadržavanje Austrijanaca u Milanu ili Bologni. Za njega istjerivanje Austrijanaca iz Italije imalo je dobitak za Francusku u njenoj dugoj borbi za prevlast na sjeveru Italije. Napoleon je bio ambiciozan i spreman poduzeti sljedeći korak.¹⁷³

Cavourova antiaustrijski stav potaknuo je neke revolucionare da vide Pijemont kao državu koja će ujediniti Italiju. Daniele Manin, vođa Venecijanaca protiv Habsburgovaca 1848.-1849. godine, je bio jedan od prvih koji je osudio sporadično nasilje i prekinuo veze s Mazzinijem. Prihvatio je suradnju s Cavourom. Garibaldi je isto cijenio ulogu Cavoura i prihvatio je ideju da će Pijemont biti predvodnik u ratu protiv Austrije.¹⁷⁴

¹⁷² Smith, M. D. (1969). *Italy: A Modern History* (Revised ed.). Univ of Michigan Pr, 17-18.

¹⁷³ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 141.

¹⁷⁴ Coppa, F. J. (1992). *The Origins of the Italian Wars of Independence (Origins Of Modern Wars)* (1st ed.). Routledge. 74-75.

Cavour i Napoleon htjeli su izazvati rat sa Austrijom. Beč je nedavno liberalizirao upravu nad svojim talijanskim teritorijima, a njegova vlast je ondje i dalje bila jaka. Napoleon je smatrao da bi se pokazalo nesigurnim ići u rat ako Austrija se ne pokaže kao agresor.¹⁷⁵ Prema dogovoru Cavoura i Napoleona, Pijemont bi dobio Lombardiju i Veneciju, dva mala vojvodstva Modenu i Parmu i Emiliju i Romanju. Stvorilo bi se novo kraljevstvo na sjeveru Italije, ali nije bilo želje da dođe do ujedinjenja cijelog poluotoka. Toskana bi ostala neovisna i postala bi Kraljevstvo srednje Italije. Lacij i Rim bi ostali pod Papom, koji bi postao predsjednik talijanske konfederacije. Kraljevstvo Dvije Sicilije bi ostalo očuvano na jugu. Francuska bi, kao nagradu za svoju pomoć, dobila Savoju. Sa ovim dogovorom, Cavour je proveo zimu 1858.-1859. godine spremajući se za rat i pokušavajući izazvati Austriju na rat. Vojska je bila mobilizirana, a Austrija je napokon reagirala i tražila od Pijemonta da se razoruža. Pijemont je to odbio, a Austrija je objavila rat.¹⁷⁶

U prvoj fazi rata zajedničke francuske i sardinske vojske, uz pomoć garibaldijevih snaga, osvojile su Lombardiju, pobijedivši u dvije velike bitke kod Magente i Solferina. Tijekom rata, pobune su se dogodile u Toskani, Modeni, Parmi i Romagni. Vladari vojvodstava napustili su svoje države, a pijemontski povjerenici i vojnici došli su da pomognu u vođenju privremenih vlada. Tada su se pojavile poteškoće. Napoleon je vjerovao da će Pruska intervenirati na strani Austrije, ako se njegov uspjeh nastavi. Nije vjerovao Cavourovim aktivnostima u vojvodstvima, pogotovo u Toskani koja nije trebala biti dio Pijemonta. U Villafranci je 11. srpnja sklopio primirje sa carem Franjom Josipom, bez da je osvojio Veneciju, kako je bilo planirano, i time je ostavio neizvjesnom budućnost središnje Italije. Austrija je većinu Lombardije ustupila Francuskoj, a ona ju je potom ustupila Pijemontu. Viktor Emanuel je prepoznao Napoleonove probleme, ali Cavour, namjerno isključen iz pregovora, ovoga puta nije htio popustiti, te je dao ostavku u bijesu. Dolazi do druge faze rata u kojoj je sudbina sjeverne Italije bila odlučena, ali sad dolazi pitanje središnje Italije. Sljedećih devet mjeseci središnja Italija je bila sporna i to je period nelagodnog mira. Skupštine privremenih vlada, jedna za drugom, izjašnjavale su se za pripajanje Pijemontu. Viktor Emanuel i njegovi ministri nisu htjeli prihvatiti ove odluke zbog Napoleonova negodovanja. Ipak, krajem 1859. godine međunarodna situacija se popravlja i više se nije činilo da bi Austrija mogla biti spremna na novi rat, a Napoleon, djelomično zbog britanskog pritiska, je postao otvoren ideji spajanja sjeverne i središnje Italije. U siječnju 1860. godine

¹⁷⁵ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 119.

¹⁷⁶ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 74.

Cavour vratio se na vlast i iskoristio je nove okolnosti. Kako bi ugodili Napoleonu, održani su plebisciti u Nici i Savoju. U ožujku Toskana, Modena, Parma i Romagna su postale dio sjevernotalijanskog kraljevstva, dok su Savoja i Nica postale dio Francuske.¹⁷⁷

Papa Pio IX. je bio bez obrane u ovoj borbi. Francuski car , koji ga je čuvao u Rimu, bio je na strani Talijana. Napuljski Kralj nije imao dovoljno jaku vojsku, a niti Španjolci nisu imali jaku moć. Austrijanci su bili potučeni kod Lombardije, a Britanci, kao protestanti, dali su podršku Pijemontu. Papa nikad ne bih priznao Pijemontsku državu zbog pripojenja dijela njegovih zemalja. Vjerojatno je i svađa Pape i Pijemonta tijekom pedesetih godina učinila svaki mogući kompromis nemogućim. Ipak, Papin stav bez kompromisa imao je pozitivan odjek u Europi i Americi među katolicima. To je izazvalo emocionalni osjećaj odanosti i pripadnosti. Postojalo je posebno prikupljanje novca za pomoć Papi. Oko 40 posto novca poslano je iz Francuske. Ipak, Papinska Država nije izgledala održivo. Izgubila je Romagnu koja je imala razvijenu industriju. Na sjeveru je imala jako talijansko kraljevstvo koje bi moglo osvojiti i ostatak Papinske Države. Na Papinu sreću, Napoleon je izgubio dio svoga autoriteta u Francuskoj zbog velikog broja katolika. Gotovo svi francuski biskupi bili su protiv careva rata sa Austrijom. Brojni svećenici držali su propovijedi u kojima su kritizirali rat.¹⁷⁸

U to vrijeme dolazi se do ideje male Papinske Države. To bi trebala biti najmanja moguća država u skladu s njezinom održivošću. Ta ideja je postala raširena, i čini se kako je francuski car se složio. Stvorio se napet odnos između Pape i francuskog Cara. Bula o ekskomunikaciji od 26. ožujka 1860. godine, koja se odnosila na sve one koji su poticali pobunu protiv Papine države, mogla se odnositi i na francuskog cara, iako njegovo ime se nije spominjalo. Katolička crkva u Francuskoj bila je papin politički zaštitnik i njen odnos sa carem postao je zaoštreniji.¹⁷⁹

5.2 Garibaldi na jugu

¹⁷⁷ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 119-120.

¹⁷⁸ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 144-146.

¹⁷⁹ Isto, 146-147.

U trećoj fazi, od travnja do studenoga 1860. godine, Austrija je ostala u miru, a tehnički i sve ostale sile. Inicijativu ujedinjenja su preuzeli demokrati koji su se okupili oko Garibaldija. Bili su odlučni zalagati se za daljnje nacionalno ujedinjenje i nisu previše marili za diplomatske obzire koji su zabrinjavali Cavoura. Njihove glavne mete bile su Rim i Kraljevstvo dviju Sicilija. Tijekom 1850-ih godina Mazzini i drugi koji su mu bili djelomično naklonjeni, planirali su i izveli nekoliko manjih pobuna, od kojih je najvažnija bila u Genovi u lipnju 1857. godine. Istovremeno, njegov saveznik Carlo Pisacane, časnik napuljske vojske, iskrcao se u južnu Italiju. Nadao se da će izazvati revoluciju u Napulju, ali plan je bio loše zamišljen i Burbonska vojska je okružila njegove dobrovoljce. Većina ih je zarobljena ili ubijena u akciji. Sam Pisacane izgubio je život. Ova je katastrofa dodatno diskreditirala Mazzinija i njegove metode. Ipak, 1860. godine, on i drugi radikalni revolucionari, kao što je Francesco Crispi, ponovno su pokušali izazvati ustanak na jugu, ovaj put na Siciliji. Pokušaj je doživio određeni uspjeh, te je pružio opravdanje za još jednu ekspediciju.¹⁸⁰

Giuseppe Garibaldi (1807.-1882.) rođen je u Nici, koja je u to vrijeme bila pod vladavinom Napoleona. Velik dio svoje mladosti proveo je kao trgovački mornar na Mediteranu. Tijekom svojih putovanja stekao je političku svijest, uglavnom kroz susrete s francuskim političkim prognanicima i talijanskim revolucionarima. Postaje pristalica Mazzinija i prihvaća republikanski nacionalizam. Bio je protjeran 1834. godine zbog svoje uključenosti sa Mladom Italijom. Nakon što je dosta vremena proveo u južnoj Americi, vraća se u Italiju za vrijeme revolucija 1848.-1849. godine. Sredinom 1850-ih počinje odbacivati republikanski ideal i Mazzinija, a stvara bliske veze sa pijemontskom vladom. Prihvaća 'monarhijsku' ideju za talijansko ujedinjenje, a 1859. godine postaje generalom u pijemontskoj vojsci.¹⁸¹

Tijekom 1859. godine, mjesecima prije početka rata protiv Austrije, tisuće volontera iz cijele Italije došlo je u Pijemont nastojeći se prijaviti u vojsku. Pijemontska vlada nije htjela uvrstiti ove volontere u svoju regularnu vojsku, nego se odlučila stvoriti neovisni korpus volontera. Garibaldi je bio očigledan odabir za vođu ovih vojnika.¹⁸² Garibaldi se odlučio na ekspediciju na jug u svibnju. Navodno njegovi izgledi nisu bili ništa bolji od Pisacaneovih tri godine ranije. Njegovi dragovoljci bili su loše opremljeni i naoružani.

¹⁸⁰ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 120-121.

¹⁸¹ Riall, L. (2007). *Garibaldi: Invention of a Hero* (1st Edition). Yale University Press, 1-2.

¹⁸² Esposito, G., & Rava, G. (2018). *Armies of the Italian Wars of Unification 1848-70 (2): Papal States, Minor States & Volunteers (Men-at-Arms)*. Osprey Publishing, 34.

Nedostajalo im je streljiva, a Garibaldi je morao nešto prikupiti iz toskanske utvrde Talamone. Zloupotrijebio je svoj autoritet kao pijemontski general i svoj osobni prestiž da bi natjerao zapovjednika na suradnju. Garibaldijeva Tisuća nije bila dovoljno jaka za napuljsku vojsku koja je u to vrijeme brojala 100 000 vojnika. Ipak Garibaldijevi vojnici su bili puni entuzijazma, vještine i iskustva. Mnogi od njih su bili veterani iz 1859. godine, a neki su se čak borili i 1848. godine. Sastojali su se od politiziranih i visoko motiviranih, uglavnom mlađih, ljudi.¹⁸³

Cavour je smatrao Garibaldijev plan ludim. Smatrao je da grupa mladih ljudi nije spremna poraziti profesionalnu vojsku. Nije vjerovao Garibaldiju ni njegovim sljedbenicima. U svakom slučaju, Cavouru nije bilo u planu osvojiti jug Italije ni Siciliju. Stoga, Cavour nije htio dati nikakvu podršku Garibaldiju, te mu je čak spriječio vojnu pomoć koja je trebala doći iz Milana, gdje je bilo uskladišteno dvanaest tisuća pušaka.¹⁸⁴

Garibaldijeva vojska stigla je u Marsalu na zapadu Sicilije 11. svinja 1860. godine. Rekrutirao je neke lokalne volontere i porazio napuljsku vojsku u bitkama kod Calatimurja i Palermo, i tako zavladao, u ime kralja Viktora Emanuela, zapadnom Sicilijom. Kasnije, u srpnju, osvaja i istočnu stranu otoka. Garibaldijev pohod bio je zadivljujući, ali treba uzeti u obzir da je dobio podršku Sicilijanaca svih društvenih klasa, u borbi protiv napuljskih trupa.¹⁸⁵ Važno je napomenuti da je došlo i do pobune seljaka, a napuljska vlast je već izgubila kontrolu nad otokom, te je tako Garibaldi imao veliku prednost. Garibaldi se udružio s pobunom i ukinuo je mlinarski porez, glavnu specifičnu zamjerku seljaka i obećao preraspodjelu zemlje. Kasnije je bio primoran ugušiti lokalne seljačke ustanke, radi očuvanja reda. Time je pridobio podršku zemljoposjednika, koji su ga u održavanju reda smatrali boljem saveznikom od Burbona. Uveo je pijemontske zakone i pripremio put za aneksiju.¹⁸⁶ Garibaldi, osvojivši Siciliju, mogao je prijeći na kopno. Garibaldijeve trupe su porazile burbonsku vojsku na kopnu jednako lako kao što su to učinili na Siciliji. Tri tjedna nakon iskrcavanja na kopno, Garibaldi je umarširao u Napulj. Novi mladi kralj, Franjo II., pobjegao je iz grada. Početkom listopada, Garibaldi je porazio zadnje ostatke burbonske vojske.¹⁸⁷

¹⁸³ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 121.

¹⁸⁴ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 80.

¹⁸⁵ Isto, 81.

¹⁸⁶ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 123.

¹⁸⁷ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 82.

Sada je bilo jasno da će južna Italija biti pripojena Pijemontu. Cavour je trebao organizirati 'pripojenje' brzo ili ostaviti jug republikancima i Garibaldiju.¹⁸⁸ Garibaldiju je sada cilj bio Rim, ali je pijemntska vlada tu odlučila intervenirati. Europske sile nisu bile previše zabrinute zbog kraja burbonske vlasti u Napulju, ali papinstvo je bila sasvim druga stvar. Napad na Rim ne bi samo doveo do dolaska velikih sila Europe, nego bi doveo i do direktnog sukoba Garibaldija i francuske vojske stacionirane u Rimu. Cavour je poslao vojsku 11. rujna da napadne i okupira što je ostalo od Papinske Države, osim regije Lazio u kojem se nalazi Rim, prije nego što to odluči učini Garibaldi.¹⁸⁹ Rekao je parlamentu da je njegova vlada odlučila učiniti Rim glavnim gradom. Također je rekao da mu je u cilju pripojiti Veneciju.¹⁹⁰ Pijemontska vojska je 19. rujna 1860. prešla sjeveroistočnu granicu Papinske Države. Lako su porazili papinu vojsku kod Castelfidarda blizu svetišta Loreto. Pričalo se o Papi da bi mogao napustiti Rim dok su se osvajači približavali. Carica Eugenie u Parizu bila je potresena što se događa Papi, ali njezin muž nije mogao učiniti ništa da to spriječi. Francuski biskupi su održali zadušnice za dvadeset i pet poginulih Francuza u bitci kod Castelfidarda.¹⁹¹ Pijemontske vlasti su se tada povezale sa Garibaldijem. On je predao svoja osvajanja Viktoru Emanuelu, odbio sve počasti i nagrade koje mu je ponudio i otišao na svoj otok Caprera. Cavour je imao na umu opasnost koju je za savojsku vlast i vojsku predstavljao Garibaldi. Garibaldi je pokazao prestiž demokratske inicijative i pokazao superiornost dobrovoljaca nad monarhističkim stajaćim vojskama. Neki radikalni demokrati, poput Mazzinija, htjeli su da Garibaldi nastavi dalje prema republikanskom rješenju talijanskog ujedinjenja. Garibaldi je shvatio da bi to za sobom povlačilo građanski rat, krvavu revoluciju, a možda i gubitak postignuća iz 1859. i 1860. godine. Osjećao je i strah i nelagodu zbog nereda na Siciliji i raznim dijelovima kontinentalnog juga, koje je njegova vojska jedva mogla kontrolirati. Shvatio je da je za red potrebna jaka država.¹⁹²

Viktor Emanuel i Garibaldi susreli su se 26. listopada 1860. godine nedaleko od Napulja. Njihov susret simbolizirao je stvaranje ujedinjene 'Italije'. i prirodu novog režima. Svojom inicijativom i sjajnim taktičkim vještinama osvojio je Siciliju i jug za svoga Kralja. Pravi pobjednik bio je Cavour. Garibaldi, ili Francuzi osvojili su bitke, ali Cavour je dobio rat. Nadmudrio je francuskog cara i učinio talijansko ujedinjenje prihvatljivim cijeloj Europi.

¹⁸⁸ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 148.

¹⁸⁹ Doumanis, N. (2001). *Italy (Inventing the Nation)* (1st ed.). Bloomsbury Academic, 84.

¹⁹⁰ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 148.

¹⁹¹ Isto, 149-151.

¹⁹² Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 124.

Preuzeo je većinu Papinske Države, spriječio Garibaldija da zauzme Rim, preduhitrio Mazzinijance na domaćem terenu i riješio se Nice i Savoje bez previše protesta. U desetak godina malu državu pretvorio je u ujedinjeno talijansko kraljevstvo.¹⁹³

Nakon osvajanja, jug je bio pozvan da odluči o svojoj sudbini putem referendumu, u kojem se pitalo narod želi li ujedinjenu Italiju pod Viktorom Emanuelom. U cijeloj Italiji ovi su plebisciti bili temeljni momenti za novu državu, a takvima su ih doživljavali i suvremenici. U mnogim općinama diljem zemlje njihovi su rezultati upisani u kamene ili mramorne ploče i trajno izloženi na općinskim zgradama. Najvažniji razlog za ovi snažan dojam, bio je taj što su 1860. godine, prvi put ikada, obični ljudi upitani za mišljenje o političkoj budućnosti zemlje.¹⁹⁴

Papa, zaštićen od svojih francuskih vojnika, bio je sveden na Rim i Lazio koji ga okružuje. Ujedinjena Italija bila je bez Venecija i Rima, ali nitko nije vjerovao da će takva i ostati. Rim je imao posebno povijesno značenje za Talijane. Ipak, u to vrijeme se javlja i ideja da Rim bude talijanski, a Papa ostati neovisan u svom malom dijelu Rima. Za Papu bi bilo dovoljno da ima svoju vatikansku palaču. Ali u tom trenutku nije bilo šanse za takvim rješenjem. Politika Papinske Države je i dalje bila da nemaju povjerenja u talijansku vladu i da s njom ne sklapa dogovore. Cavour je tražio izlaz u dogovorima sa liberalnim klericima koji su smatrali da bi papi bilo bolje da bude samo duhovni vođa, a ne i svjetovni vladar. Ali pregovorima ipak nije bilo šanse, jer Papa nikad ne bi ustupio Rim, a i Papa je znao da se francuski car obvezao braniti ga u Rimu.¹⁹⁵

5.3. Proglašenje Kraljevine Italije

Kraljevina Italija proglašena je u ožujku 1861. godine, ali bez Rima i Venecije. Ovo je bio zapanjujući ishod. Ipak, bilo je jasno da to nije bilo planirano. Naprotiv, bio je proizvod interakcije i sukoba mnogih sila. Napoleon je nevoljko pristao na proces ujedinjenja, kao i Cavour. Mazzini, iako je bio zagovornik ujedinjenja, prihvatio ga je sa rezervom, jer je žalio zbog činjenice da je ujedinjenje učinjeno pod umjerenim monarhistima, a ne republikancima. Ujedinjenje Italije možemo promatrati kao rezultat rata i diplomacije između

¹⁹³ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 84.

¹⁹⁴ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 125.

¹⁹⁵ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 151-153.

1858. i 1860. godine. Pitanje je koliko je sam pokret Risorgimento utjecao na ujedinjenje. Cavour se bio protivio revolucionarnim aktivnostima. Nije bio uvjeren da će Garibaldi osvojiti Siciliju, a kamoli Napulj. Nije imao mnogo razumijevanja za radikalnog gerilskog vođu. Garibaldi je pazio da Sicilija ne bude pripojena Savojskom kraljevstvu, sve dok i Napulj nije zauzet. Cavour, s druge strane, je želio anektirati Siciliju što je prije moguće. Cavourova invazija na Papinsku Državu, također je rezultat njegovog straha da će druge sile intervenirati u slučaju da Garibaldijeva vojska krene na teritorij Pape. Francuska je imala garnizon u Rimu, i francuska vojska bi spriječila svaki pokušaj zauzimanja Rima. Svako daljnje francusko proširenje nakon pripojenja Savoje i Nice dovelo bi do međunarodnog negodovanja. Vjerojatno je Britanija mogla anektirati barem Siciliju, ali takvo djelovanje ne bi dobilo podršku u zemlji gdje se Garibaldi smatrao herojem, a i London nije htio tako problematičan teritorij. Nadalje, neovisna i ujedinjenja Italija pridonijela bi ravnoteži sila koju je Britanija htjela sačuvati. Britanskim interesima je također odgovaralo da na južnom Mediteranu ima prijateljsku silu, sa slobodnom trgovinom i poštivanjem vlasničkih prava i ulaganja.¹⁹⁶

Međutim, nije samo međunarodna situacija odredila da Pijemont treba ujediniti Italiju. Talijani su napravili neke bitne izbore, a od njih su najznačajnije bile one središnje talijanske elite u razdoblju između travnja 1859. i ožujka 1860. godine. To su bili izbori koji su postavili obrazac, a kasnije su uslijedili u južnoj Italiji i pridonijeli ujedinjenju. Ovdje Risorgimento dolazi na vidjelo u procesu ujedinjenja. Važno je napomenuti da je prethodno desetljeće bilo diskreditiranje svih alternativa Cavourovom rješenju. Gioberti je 1851. godine odustao od ideje da će papinstvo odvesti Italiju do slobode. Kako je Cavour modernizirao Pijemont i bliže ga identificirao s talijanskim težnjama, ne samo bivši liberalni katolici, već i drugi umjerenjaci, krenuli su prema podršci ponovnog stvaranja Kraljevine Sjeverne Italije ili veće države po istom obrascu. Neki bivši Mazzinijevi simpatizeri pridružili su se tom skupu mišljenja.¹⁹⁷

Nakon 1861. godine, Venecija i Rim ostali su teritoriji koji nisu bili pripojeni novom talijanskom kraljevstvu. Bili su okupirani ili zaštićeni od europskih sila. Republikanci su bili bijesni.¹⁹⁸ Venecija je postala dijelom Italije zahvaljujući, ponovno, međunarodnim faktorima. Godine 1865. Pruska i Italija ušle su u niz pregovora koji su uključivali trgovački

¹⁹⁶ Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 126-127.

¹⁹⁷ Isto, 127-128.

¹⁹⁸ Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge, 85.

ugovor između nove zemlje i protuaustrijski vojni savez. Bismarck, pruski kancelar, pripremao se za rat s Austrijom. Austrijanci su ponudili Veneciju Italiji, ako bi Italija i Francuska ostale neutralne u nadolazećem ratu. Italija je odbila austrijski prijedlog. Dolazi do rata, u kojem su Prusi porazili Austrijance, a Italija je stekla Veneciju. Nakon rata, Beč je konačno priznao Kraljevinu Italiju, a pripajanje Venecije potvrđeno je plebiscitom.¹⁹⁹

5.4. Pitanje Rima i smrt Cavoura

Velika poteškoća za Cavourov politički program bilo je pitanje grada Rima. Papinska vlada je 1860. godine negodovala zbog agresije i uzurpacije, te je molila katoličke sile za pomoć. Cavour, u listopadu 1860. godine, proglašava uspostavljanje Rima kao glavnog grada glavnim nacionalnim interesom. Shvatio je da mora sama prisila na Papinsku Državu neće riješiti pitanje Rima. Pokušao je pregovaranjem. Nudio je Papi slobodu za crkvu u novoj državi. Cavouru je završetak ujedinjenja Italije postao prioritet, djelomično zbog njegovog domoljublja, ali i zato što je shvatio da neće doći do potpune stabilizacije nove države dok Rim ne bude dio Italije. Papa je ipak odbio zahtjeve od pijemontske vlade. Smatrao je da će liberalna civilizacija dovesti ne samo do kraja papinske zemaljske vlasti, nego i do slabljenja duhovnog života Crkve.²⁰⁰

Cavour je umro u lipnju 1861. godine. Svećenik njegove župe bio je Giacomo di Poirino, jedan od svećenika koji su odobravali novu Italiju i nisu bili cijenjeni od biskupa. Dok su tisuće stajale van u tišini na ulicama, otac Giacomo nije pravio poteškoće oko posljednjeg pomazanja.²⁰¹ Njegova iznenadna smrt lišila je njegovu zemlju najsposobnijeg i najcjenjenijeg državnika.

Usljedio je niz kratkotrajnih vlada. Katoličkih stranaka nije bilo. Ipak, nepriznanje nove države od strane Crkve nije spriječio velik broj katolika da ostvaruju svoja politička prava i podržavaju jednu ili drugu od glavnih političkih koalicija. Unatoč ključnoj ulozi u ranim fazama revolucije 1848. godine, papa Pio IX. bio je neprijateljski nastrojen prema novoj državi, koja je oduzela većinu njegovih teritorija 1860. godine. Potpuna

¹⁹⁹ Isto, 86.

²⁰⁰ Coppa, F. J. (1973). *Camillo di Cavour, (Twayne's rulers and statesmen of the world series)*. Twayne Publishers, 183-185.

²⁰¹ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 153-154.

emancipacija nekatolika, uvođenje građanskog braka i kraj crkvenog monopola nad obrazovanjem dovelo je do razdvajanja države i crkve. Ipak sve te reforme su bile tek nešto više od dugo odgađanog završetka onih politika koje je u osamnaestom stoljeću započeo prosvijećeni apsolutizam, a koje su nastavljene pod Napoleonom. Crkva je bila u strahu da će doći do još većeg "bezbožnog radikalizma". Pitanje koje je dovelo do najveće ogorčenosti crkve, bilo je pravo vlade na konzultacije prilikom imenovanja novih biskupa. Režimi prije 1861. godine tradicionalno su uživali takvo pravo, a u tom pogledu zahtjevi i očekivanja talijanske vlade nisu ni bili radikalni. Ipak, Papa, koji nije priznao talijansku državu, odbio je taj zahtjev. Između 1864. i 1876. dolazi do eskalacije sukoba, a vlada je sustavno sprječavala imenovanje neprijateljskih biskupa i sudski progonila, zatvarala ili prognala klerike koji su se opirali zakonu.²⁰²

Demokratski nacionalisti su smatrali da nema narodnog suvereniteta dopuštanjem opstanka bilo kakvog privilegiranog statusa crkve ili bilo koje druge privatne udruge, te su uvijek inzistirali na ideji da talijanska nacija ne može imati drugi glavni grad osim Rima. Papa je inzistirao da je opstanak teokratske države u Rimu ključan za njegovu duhovnu neovisnost. Problem je bio dodatno zakompliciran međunarodnim odnosima: Italija je negodovala zbog kontinuirane prisutnosti francuske vojske u Rimu - situacija koja je pogoršavala inače dobre odnose dviju zemalja. Premijer Marco Minghetti pregovarao je o kompromisu, koji bi osigurao francusko povlačenje u zamjenu za talijansko jamstvo teritorijalnog integriteta preživjele Papinske Države. Dogovor je uključivao izbor nove nacionalne prijestolnice (Firenca) i implicitno sugerirao odricanje od Rima. Ono što su liberali htjeli, bilo je diplomatsko rješenje "rimskog pitanja. Papa se nije složio, a dogovor je bio vrlo nepopularan u Torinu, koje je izgubilo status glavnog grada, i među demokratima, koji su odbijali svaki kompromis oko grada Rima. Garibaldijev pohod 1867. godine na Vječni grad bio je bezuspješan. Ovaj sukob pokazao da se ne može mirnim diplomatskim načinom riješiti pitanje grada Rima.²⁰³

Na kraju je jedino moguće rješenje doista bilo vojno - kao što je Garibaldi inzistirao - ali ga je provela regularna vojska, a ne dobrovoljci. Još jednom prilika se ukazala kao rezultat europske krize.

²⁰² Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge, 152-154.

²⁰³ Isto, 154-155.

5.5. Potraga za liberalnim svećenicima

U Pijemontu se nalazio velik broj liberalnih svećenika. Za njih nije bio problem ostati lojalan papi i ostati patriotski osviješten. U Lombardiji je većina ljudi radije birala biti dio Italije nego Austrije. Prema jugu na poluotoku, ipak se moglo naći manje takvog nastrojenog klera. Narod s dviju Sicilija nije bio sretan s osvajanjima Pijemonta.²⁰⁴

Teško je reći koliko je bio točan broj liberalnih svećenika. Nekoliko stotina je potpisalo peticiju Papi da Rim preda Italiji. Najbolji podatak imamo iz Lombardije gdje je bilo oko 9000 pripadnika klera i manje od 100 deklariranih liberalnih svećenika. Od dvadeset i pet milanskih župnih rektora, deset ih je reklo da su na strani ujedinjenje Italije. Ipak, svećenici koji su podržavali torinsku vladu, bili su narušenog ugleda. Kako je talijanska država sve više vršila pritisak na Papu i svećenstvo, svećenici u Italiji su sve više postajali privrženi Papi.²⁰⁵ Sukob između papine Italije i kraljeve Italije otežao je život crkvi i narodu i stvorio rat između Risorgimenta i službenog katolicizma. Cavourova dugo spominjana ideja o slobodnoj crkvi u slobodnoj državi ubrzo je postala šala u katoličkoj Italiji. Zbog protjerivanja redovnika i redovnica, policije koja je nadzirala svećenike, nastavne planove i programe sjemeništa, nitko nije vjerovao u Cavourovu ideju. Čak se za tu ideju vezala i šala da slobodna crkva u slobodnoj državi zapravo znači ropska crkva u despotizmu.²⁰⁶

Liberali su imali odgovor na to izrugivanje. Za njih je sukob, koji je nastao između Pape i Italije, samo prolazno stanje koji vodi glavnom cilju, a to je promjena društva i politike. Papa nije prihvatio modernu Italiju. Papini ljudi se ne mole za Kralja, govore o Papi kao još suverenom vladaru, odbijaju odrješenje grijeha lojalnim Talijanima u ispovjedaonici i čak odbijaju bolesničko pomazanje i potiču nelojalnost novoj nacionalnoj vlasti. Tek kada Papa prihvati Ujedinjenu Italiju, kad njegovi ljudi postanu zahvalni za dolazak slobodne Italije, tek tada će mu se jamčiti sloboda da upravlja Crkvom. Papa se zakleo da neće žrtvovati nijedno od svojih prava Svete Stolice. Vjerovao je u budućnost koja će ići u njegovu korist.²⁰⁷

²⁰⁴ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 155-156.

²⁰⁵ Isto, 157.

²⁰⁶ Isto, 158.

²⁰⁷ Isto, 159.

6. Zadnje desetljeće Papinske Države

6.1. Potreba za koncilom

Za razliku od 1850-ih, kad su francuski parlament i crkva bili u dobrim odnosima, tijekom 1860-ih godina dolazi do pogoršanja odnosa. Dijelom je to bilo zato što je car iznevjerio Papu 1859.-1860. godine. U svom novom diskursu prema Rimu, Napoleon je htio manje "papinih" biskupa u francuske stolice. To ipak nije prolazilo bez problema, jer je Papa imao pravo ne složiti se sa carem. Papina odbijanja caru u izboru biskupa nisu uvijek bila neutemeljena. Car je htio samo one biskupe koji su oštri prema Rimu, ali ne nužno i najbolji za tu poziciju.²⁰⁸

U prosincu 1864. godine, Papa je izdao *Syllabus*, dokument koji je bio usmjeren svima onima koji su smatrali da se papa može i treba pomiriti i prihvatiti civilizacijski napredak.²⁰⁹ U dokumentu je Papa naveo osamdeset modernih zabluda povezanih sa modernim životom koje nijedan dobar katolik ne bi smio prihvatiti. Osuđena je sloboda govora, sloboda tiska, sloboda vjeroispovijesti, a katolicima je naređeno da smiju vjerovati da papa može opstati bez svoje države.²¹⁰

Napoleon je htio izvući svoj garnizon iz Rima, ali uz uvjet da Pijemont neće napasti Rim. To je bilo teško postići jer je Cavour rekao da Rim mora biti u Italiji. Francuski Car je postigao dogovor sa Kraljem Italije 1864. godine Rujanskom konvencijom. Francuzi bi povukli svoje trupe iz Rima, a talijanski parlament ne bi napao Rim, nego bi ga zaštitio u slučaju da netko drugi napadne. Italija je tada dobila svoj novi grad - Firencu. Nijedna strana u tom dogovoru nije pitala ništa Papu. Papa je smatrao da se Talijani neće držati konvencije, jer bilo bi nemoguće da bi talijanska vlada propustila priliku osvojiti Rim. Francuzima je bilo u cilju da prođe određeni period od povlačenja vojske do napada Italije na Papinsku Državu, tako da Francuska ne bude odgovorna za papin gubitak Rima. Papa je mislio da odsustvo francuske vojske u Rima neće trajati dugo.²¹¹

²⁰⁸ Isto, 161-162.

²⁰⁹ Maxwell-Stuart, P. G. (1997). *Chronicle of the Popes: The Reign-by-Reign Record of the Papacy over 2000 Years* (1st ed.). Thames & Hudson, 219.

²¹⁰ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 40.

²¹¹ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 165.

Pijemont je mogao poštovati dogovor, ali gerilci predvođeni Garibaldijem nisu imali razloga za to. U jesen 1867. godine Garibaldi je odlučio napati Rim sa svojom vojskom. Francuska vojska se odmah vratila i potukla Garibaldijeve snage u bitci kod Mentane. Nakon te bitke u Francuskoj dolazi do sukoba mišljenja. Mnogi su bili bijesni nakon bitke kod Mentane. Francuski kler je bio zadovoljan što je car vratio vojnike u Rim i porazio Garibaldija, te su neki čak zahtijevali da francuska vojska vrati sve izgubljene zemlje Papinskoj Državi. Italija je nakon te bitke shvatila da je Francuska sada njihov neprijatelj, iako je bila zaslužna za talijansko jedinstvo. Iako je Papa bio spašen od strane Francuske, bilo kakva politička nezgoda dovela bi ga u ranjiv položaj. Njegov stav je i dalje ostao beskompromisan.²¹²

6.2. Prvi vatikanski koncil

Učinkovit način pokazivanja da je crkva imala samostalan život odvojen od modernih država i politika, bilo je okupljanje velikog broja biskupa u Rimu. Biskupi su rado putovali i iskazivali svoju lojalnost papi. Tijekom 60-ih godina 19. stoljeća održale su se dvije velike biskupske skupštine.

Prvi sastanak koji se održao 1862. godine okupio je 255 biskupa. Tada je Papa kanonizirao dvadeset i tri isusovca koji su pretrpjeli mučeništvo u Japanu u kasnom 16. stoljeću. Među nazočnim biskupima bilo je trinaest Amerikanaca i jedan Kanađanin, ali jedva ijedan talijanski biskup. Svrha sastanka bila je duhovne prirode, ali vlada u Torinu smatrala je to provokacijom, te je zabranila svojim biskupima da dođu. Papa je pozvao biskupe cijelog svijeta. Dvadeset tisuća ljudi došlo je križnim putem do Koloseuma, a biskupi su potvrdili nužnost papine moći i podrijetlo moći u božanskoj providnosti. Kanonizacija svetaca je tako postala i politički čin, bez obzira što je započela kao pobožni događaj. Rim je pokazao moć katolicizma i slobodu unutar svojih lanaca.²¹³

Drugi sastanak bio je 1867. godine za proslavu 1800. godišnjice smrti apostola Petra i Pavla. Tada je prisustvovalo 490 biskupa i oko 14 000 svećenika, a bilo ih je čak iz Kine, Indije i Afrike. Bio je to velik crkveni događaj ali je imao i političko značenje. Crkva je međunarodna institucija i nijedna država se ne smije uplitati u njeno upravljanje, a posebno ne

²¹² Isto, 165-166.

²¹³ Isto, 181.

talijanska. Papa je obnovio ekskomunikaciju kralja Italije i govorio je o vjeri u svjetlu budućnost crkve, njenoj snazi i djelotvornosti institucije. Papa je na ovom sastanku najavio treći susret: Koncil. Izabrao je četrdesetak biskupa da odrede dnevni red koncila. Neki biskupi su smatrali da nema potrebe za koncilom i da će doći do podjele u crkve zbog liberalnijeg klera, a mediji će prikazati podijeljenu crkvu. Ipak vodeći biskupi su ohrabрили Papu svom naumu.²¹⁴ Tema o papinoj nepogrješivosti nije trebala biti glavna tema ovog sastanka, ali je ostavila najviše utjecaja i ostala zapamćena po odluci da papa ne može pogriješiti po pitanjima vjere. Kad se koncil sastao u Rimu, većina biskupa je već podržavala tu doktrinu.²¹⁵

Nadbiskup Toursa, Guibert, odobrio je plan i rekao da će se na koncilu u Rimu pokazati moralna nužnost papinske moći. Koncil se nije mogao sastati samo radi sastanka samog, već je trebalo složiti plan za raspravu. Guibert je predložio razne točke dnevnog reda. Postojala je potreba za generalnim koncilom, a glavni razlog je bio taj što su zakoni pastoralnog sustava crkve bili zastarjeli. Ti zakoni su počivali na kanonima Tridentskog sabora i dekretima papa protureformacije. Problem za crkvu je bilo i uvođenje građanskog braka. Pitanje je bilo treba li raspravljati o osudi socijalizma i komunizma, ali je na kraju odlučeno da te teme nisu vrijedne rasprave.²¹⁶

O promjeni pastoralnog sustava ipak se nije raspravljalo s nekom originalnošću ideja i nisu imali namjeru učiniti nešto radikalno. Glavni dnevni red pred Koncilom nije bio ni promjena pastoralnog sustava ni nastojanje prema jedinstvu kršćana. Na red je došla doktrinarna tema, a to je bila o autoritetu papinog ureda. Crkva ne može pogriješiti, u tome su bili svi složni. Mnogi politički događaji tog doba doveli su do toga da je papin autoritet i priroda njegove vlasti postala vrlo bitna. Definicija o nepogrešivosti pape tako je postala glavnim predmetom Koncila.²¹⁷

Prvi Vatikanski koncil bio je prvi opći sabor u povijesti bez ijednog pozvanog stranog vladara. Bio je to dvadeseti opći crkveni sabor, a prvi Vatikanski sabor. Na trećoj svečanoj sjednici, 24. travnja 1870. godine, izglasana je 'dogmatska konstitucija' *De fide catholica*. U njoj su napisane osnove kršćanske nauke, a osuđene su zablude ateizma, panteizma, materijalizma, racionalizma i tako dalje. O pitanju papine nepogrešivosti počelo se

²¹⁴ Isto, 182-183.

²¹⁵ Collins, R. (2009). *Keepers of the Keys of Heaven: A History of the Papacy*. Basic Books, 444.

²¹⁶ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 183-185.

²¹⁷ Isto, 185-186.

raspravljati 6. ožujka 1870. godine. Na početku se vidjelo da je bilo mnogo nesloge oko toga pitanja. Jedan od otvorenih protivnika bio je i Josip Juraj Strossmayer.²¹⁸

Na četvrtoj svečanoj sjednici, održanoj 18. srpnja, primljena je konstitucija *De Ecclesia Christi*. U četiri poglavlja definira temelj, trajnu vrijednost i bit primata rimskoga biskupa i nepogrešivost papina učiteljstva. Papine odluke u pitanjima vjere i morala nepogrešive su i neispravljive. Ova odluka potisnula je partikularističke i autonomističke težnje i ojačala papin ugled. Dan nakon proglašenja definicije, izbio je rat između Francuske i Pruske.²¹⁹

²¹⁸ Dragošević, S. (1970). Prvi vatikanski sabor. *Crkva u svijetu*, 5 (1), 54-64. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/92346>, 60-61.

²¹⁹ Isto, 63-64.

7. Kraj Papinske Države

7.1. Pad Rima

Francuska je objavila rat Pruskoj dan nakon dekreta o nepogrešivosti. A to je značilo žurni povratak mnogih biskupa na svoja sjedišta. Koncil se sveo na nekih 150 članova. Od 6. do 7. kolovoza francuske trupe su napustile Rim. Rujanska konvencija, kojom je Italija obećala da neće napasti Rim, još je bila na snazi. Napoleon III. je vjerojatno mislio da se može osloniti na to. Italija mora osvojiti Rim ili će doći do revolucije. Premijer Lanza i ministar vanjskih poslova Visconti Venosta su se složili s Kraljem da neće napasti Rim. Radikali u parlamentu, predvođeni Rattazzijem, rekli su ministru financija Selli, u slučaju da vlada ne odluči napasti Rim, da će napustiti Firencu i proglasiti republiku te zbaciti savojsku lozu kraljeva. Ova prijetnja je potresla Kralja. Kralj je prihvatio da će jedino ostati na vlasti ako odluči okupirati Rim, ali želio je to napraviti bez korištenja sile. Sredinom osmog mjeseca 1870. talijanska vojska počela se mobilizirati. Pred kraj mjeseca talijanska vlada je rekla svojim veleposlasticima da će krenuti na Rim. Francuski car se 2. rujna predao Prusima u Sedanu. Tad je postalo jasno da se francuska vojska ne može oduprijeti talijanskoj. Smatralo se da je sad dobar trenutak za ući u Rim i uspostaviti vlast.²²⁰

Dok su talijanske trupe marširale prema Rimu, Papa je tražio pomoć europskih sila. Francuska je još bila u ratu sa Pruskom, glavni grad okupiran neprijateljskim trupama, car svrgnut, a nova republikanska vlada još nije bila u potpunosti formirana. Pruska je bila zauzeta sa svojim ratom, ali i procesom ujedinjenja cijele Njemačke. Papa je smatrao da Austrija nema razloga za ne pomoći mu. Desetljećima je Austrija bila najutjecajnije katolička sila, a njezini vojnici su više puta spašavali Papinsku Državu. Ipak, austrijski car nije htio riskirati rat sa Italijom. U ovom trenutku, Papa zaista nije mogao imati nikakve nade da će spasiti svoju državu, ali Papa je bio vrlo religiozan čovjek, koji je bio siguran da je Bog na njegovoj strani.²²¹

Radikali su u svim drugim gradovima Papinske Države, osim Rima, izazvali nered. Italija je tu imala dovoljan izgovor da okupira Papinsku Državu. San Martino, liberalni aristokrat koji je savjetovao Kralja Italije, je došao 8. rujna u Rim kako bi rekao papi

²²⁰ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 215.

²²¹ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 77-79.

da će zauzeti grad, ali će se poštovati njegova neovisnost. Ta misija nije pomogla, a razgovori su bili burni. Kardinal Antonelli mu je rekao da je to čin nasilja.²²² Rim je, prema riječima američkoga konzula, u zadnjim danima papinske vlasti "bio u stanju tihog očekivanja, ulice su bile napuštene, većina trgovina zatvorene, sva telegrafska i poštanska komunikacija prekinuta". Opisao je populaciju grada koja je imala malo entuzijazma za nastavak papinske vlasti, bilježeći da je, usprkos pozivu građana da se priključe obrani grada, samo dvije stotine bilo voljno braniti grad.²²³

Papa je imao svoj garnizon. Zapovjednik garnizona bio je Hermann Kanzler, profesionalni vojnik koji je zapovijedao papinim snagama kod Mentane, gdje su potukli Garibaldija. Isprva su Antonelli i Papa rekli Kanzleru da Italija neće napadati. Kanzler je ipak znao da će do napada doći, te je vratio trupe u Rim i zauzeo zidine. Kanzler nije bio sretan sa zapovijedi, prema kojoj, u slučaju da Talijani napadnu, treba ih pustiti da se probiju, a zatim se predati bez ispaljenog metka kako ne bi bili izgubljeni životi. Rekao je da je u pitanju njegova čast i čast njegovih ljudi. General pijemontske vojske Cadorna, dok je napredovao kroz Viterbo, poslao je dvije poruke Kanzleru, tražeći dopuštenje da zauzme grad. Kanzler je to smatrao svetogrđem i bio je uvjeren da on ima svoju odgovornost prema Bogu i Papi.²²⁴

Papa, kad je shvatio da je većina njegovoga teritorija već osvojena od strane pijemontske vojske, otišao je do Scala Santa (Svete Stepenice) koje su smještene kraj bazilike Sv. Ivana Lateranskog. Papa Pio IX. popeo se stepenicama na svojim koljenima. Na vrhu, molio je Boga da pomogne njegovim ljudima.²²⁵ Dan prije napada, 19. rujna 1870. general Cadorna imao je 60000 vojnika van Rima, a papinih zouava i francuskih dobrovoljaca je bilo oko 10000 u Rimu. Grad je imao zidine koje su bile slabe i zapuštene. Borba je trajala oko 5 sati, od 5 do 10 ujutro. Papa se obratio diplomatima, a Kanzler je poslao poruku da se pijemontska vojska probila na Posta Piji. Papa je naredio predaju. Cadorni je bilo naredeno da ne okupira Rim zapadno od Tibera - Sveti Petar, Vatikan, Castel Sant'Angelo i Trastevere. Ovo ipak nije uspjelo, jer u okupiranom Rimu nije bilo pravih žandara. Došlo je do nemira i fizičkog napada na Vatikan, da je čak i Antonelli zatražio od Cadorne da dovrši okupaciju i da sačuva Trg Svetog Petra. Vatikanska palače i katedrala jedine su ostale pod zaštitom

²²² Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 216.

²²³ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 84.

²²⁴ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 216-217.

²²⁵ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 81.

Švicaraca i papinih žandara. Papa je izjavio da je on od sada zatočenik kralja Viktora Emanuela.²²⁶ Diljem Europe katolici su bili u šoku. Pod vodstvom Antonellija, nunciji su trebali uvjeriti biskupe da potaknu masovne prosvjede. Taj pothvat, kako su nunciji stalno progovarali Antonelliju, nije bio lak. Činilo se da nijedna katolička vlada u Europi nije bila željna pomoći Papi, i da su sve vjerovale u pomirenje Pape i Kralja Italije.²²⁷

Talijanska vlada organizirala je plebiscit 2. listopada, pri čemu je svaki odrasli muškarac bio upitan želi li ujedinjene s Kraljevinom Italijom pod vlašću Viktora Emanuela i njegovih nasljednika. Samo četrdeset sedam Rimljana je glasalo protiv. To bi moglo i značiti da velik broj Rimljana nije ni pristupio plebiscitu, a čak ga je i Antonelli nazvao nepravednim i nespretnim.²²⁸

Kad je Rim bio osvojen, Kralj se našao u nelagodnoj poziciji. Ponosni potomak Savojske dinastije smatrao je Rim kao strani grad povezan sa papom i Crkvom. Iako je bio ponosan na ujedinjenje cijelog poluotoka, nije imao želje preseliti se u Sveti grad. Rim je bio i za katolike i za talijanske nacionaliste centar Italije. Jedno od glavnih problema bilo je pronaći mjesto gdje će živjeti kralj Italije. Najbolje rješenje bilo je Kvirinalska palača.²²⁹ Kvirinalska palača nakon okupacije postaje državnim vlasništvom. Najveći protivnik prelaska kralja u Kvirinalsku palaču bio je sam Kralj. Pokušali su naći neku drugu palaču, ali nije bilo mnogo izbora. Godinama prije, Cavour je obećao da će kralj jednog dana živjeti u Kvirinalskoj palači. Palaču su zauzeli 8. studenog 1870. godine kroz dva tjedna, sobu po sobu. Bili su iznenađeni što Papa nije ostavio ništa vrijedno u svojoj palači. Najvažnija stvar bili su arhivi. Kralj je od Pape naslijedio, ili bolje rečeno ukrao što je pronašao u palači. Antonelli je nazvao Talijane provalnicima.²³⁰

Čak i prije nego što su talijanske snage ušle u Rim, Papi su neki savjetnici predlagali da napusti Rim. Trebao je odlučiti te je odabrao deset kardinala da ga savjetuje o tome. Njih šest je bilo protiv odlaska iz Rima, dvojica su smatrala da je najbolje da napusti Rim, a dvojica su odbila dati mišljenje. Šestorica kardinala argumentirali su da je bijeg bez

²²⁶ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 217.

²²⁷ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 101-103.

²²⁸ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 217-218.

²²⁹ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 110-112.

²³⁰ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 218.

pripreme bio nemoguć i da papa ne bih znao kamo krenuti sve do pregovora s nekom državom. Bilo bi teško odlučiti gdje naći najbolje utočište, a i prisutnost pape u gradu bi mogla biti korisna, kako bi se zaštitili sveti objekti. Dvojica kardinala, koji su bili za odlazak pape, tvrdili su da će papa bespomoćno gledati Rim kako se sekularizira, a samostani raspuštaju.²³¹ Negdje drugdje papa bi imao veću slobodu i bolju vezu sa Crkvama diljem svijeta, te da postoji šansa da se obnovi čast Svete Stolice. Mjesta za odlazak o kojima su govorili bila su Malta, Belgija, Tirol ili Rajnska oblast.²³²

Papa Pio IX nije imao namjeru ići. Bio je starac. Bio je bijesan i tužan, ali njegovo ponašanje je bilo dostojanstveno i njegova samokontrola je bila zapažena. Papin stav je bio da su Božje namjere tajanstvene i da se ne može predvidjeti budućnost, ali je vjerovao da će pravda na kraju pobijediti. Sa druge strane, Antonelli, je bio realan i smatrao je da je svaka teorija o brzom restauraciji trenutno nemoguća. Papi je bilo jasno da bi se okolnosti mogle promijeniti i da bi moglo biti nesigurno ostati u Rimu i nije isključio mogućnost da bi mogao biti prisiljen na bijeg.²³³

7.2 Antiklerikalizam u Rimu i Italiji

Jedan od bolnijih prizora za Papu bilo je to što se dogodilo sa gradom Rimom i njegovim institucijama. Kvirinalska palača je bila samo dio toga. Oduzimanje Sveučilišta od kontrole crkve i stavljanje pod talijansko ministarstvo obrazovanja bilo mu je žalosno. Smatrao je da ono uči mlade bezbožnosti. Bio je zadovoljan time što je broj studenata drastično opao na novom državnom sveučilištu, Sapienzi. Pokušao je stvoriti drugo katoličko sveučilište, ali mu država to nije dopustila. Talijani su preuzeli samostane i pretvarali ih u državne službe. Za svećenike nije bilo najsigurnije hodati gradom. Trebalo je proći nekoliko mjeseci da bi mogli biti sigurni u gradu od nereda revolucionarne rulje.²³⁴

Papa je tvrdio da je krajnji cilj Italije uništiti papinstvo i Katoličku crkvu. Premijer Italije, Lanza, pokušavao je uvjeriti svijet u blagonaklonost vlade. Ipak, Papine optužbe opravdala je antiklerikalna struja pokreta za ujedinjenje. Jedan od njih je bio i

²³¹ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 129-130.

²³² Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 219.

²³³ Isto, 220.

²³⁴ Isto, 225.

Giuseppe Garibaldi, koji je tvrdio da papinstvo "rak cijelog čovječanstva". Pozvao je vladu da oslobodi Italiju od papinstva i zamijeni je "religijom istine, bez svećenika, utemeljenom na razumu i znanosti." U Italiji je bio jak antiklerikalni stav i među masonima, slobodnim misliocima i socijalistima.²³⁵

Novi talijanski okupatori Rima pazili su da poštuju Papu i njegovu palaču. Vlast u Vatikanu je shvatila da Papu trebaju čuvati talijanski vojnici. Papa je za sebe rekao da je zatočenik Vatikana, a takvim ga je smatrao i svijet van Italije. Talijani su ovo smatrali lažnom tvrdnjom i propagandom, jer je navela, primjerice, Irce da smatraju da je papa okovan zidinama od strane Talijana. Talijani su tvrdili da papa može slobodno napustiti Vatikan i šetati Rimom kad god poželi. Iako mu je to bilo dozvoljeno zakonom, papa ipak nije mogao tako lako napustiti Vatikan.²³⁶ U Rimu je tada vladalo veliko antiklerikalno raspoloženje. Arhivi rimske policije su puni izvještaja o nasilnim sukobima između antiklerika i lojalnih katolika. Policija je držala antiklerike pod nadzorom.²³⁷ U papinu sobu su dopirali, s vanjskog trga, pogrđni povici. Čak je i tijekom 1871. godine došlo do nereda i pucnjave na Trgu sv. Petra, uz neke smrtne slučajeve. Huligani su razbijali madone u ulicama i razbili su ime Isusovo na ulazu u Collegio Romano. Ako su se takve stvari događale dok je papa bio u svom domu, što bi mu se tek moglo dogoditi kad bi ga napustio i izašao na rimske ulice.²³⁸

Talijanska vlada bila je nervozna. Bojala se da će određena kombinacija političkih događaja vratiti papi njegovu državu. Nova država je i dalje bila podijeljena na sjever i jug gdje su stanovnici sebe i dalje smatrali Lombardcima ili Napolitancima, a ne Talijanima. Italija je imala brojnih problema. Bojala se da bi katolička Francuska mogla oživjeti ili da će katolički svijet, Austrija, Francuska, Španjolska prisiliti Italiju da vrati Rim Papi. Čak je u francuskom parlamentu iznijet prijedlog da se Papa vrati pomoću francuske vojske. Vlada je shvatila da se treba prema Papi odnositi s maksimalnom čašću i da je razumna politika pokazati svijetu da je Papa slobodan za obavljanje svoje duhovne dužnosti kao poglavara crkve.²³⁹

²³⁵ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 154-158.

²³⁶ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 226.

²³⁷ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 158.

²³⁸ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 226-227.

²³⁹ Isto, 227-228.

7.3 Papa u Italiji i zakon o jamstvima

Vlada je donijela zakon o jamstvima 1871. godine. Taj zakon je pape priznao kao svete osobe. Uvrede protiv njega su bile kažnjive na isti način kao i uvrede protiv kralja. Dobio je pravo na kraljevske počasti i imao je pravo na svoju osobnu vojsku. Njegove palače, muzeji i knjižnice bile su oslobođene poreza. Dobio je trajno pravo da posjeduje Vatikan, Lateran i seosko sjedište Castel Gandolfo. Također, nijedan talijanski dužnosnik ne smije upadati u te posjede bez papinog dopuštenja - odnosno, papina imanja su proglašena zabranjenim područjem za državu. Papi je obećana potpuna sloboda za njegovu duhovnu službu i pravo da slobodno komunicira s crkvama. Zakon je konačno ukinuo, nakon mnogo stoljeća, državnu kontrolu crkve na Siciliji. Prema novom zakonu, Italija je odlučila papi plaćati godišnju svotu od 3,225,000 lira za održavanje palača, kardinala i diplomatske službe. Radikalna oporba je smatrala da se previše prava dalo papi. Kritizirali su što je unutra talijanske države postojao drugi suvereni vladar (papa).²⁴⁰

Papa Pio IX., izdao je 15. svibnja 1871. encikliku *Ubi nos arcano*. Kao što je bilo i očekivano, odbacio je zakon o jamstvima i tražio od vlasti da mu vrate njegova stara prava i Papinsku Državu. Zbog odbijanja talijanske godišnje svote, koju su odlučili plaćati papi, doveo je svoju riznicu u poteškoće. Zakon o jamstvima je tako postao zakon koji je poštivala samo ona strana koja ga je donijela, ali ga nije poštivao papa na kojega se sam zakon i odnosio. Papa je osjećao potrebu da odbije zakon, jer bi priznavanje istoga, priznao nezakoniti režim i vladavinu Italije u Rimu. Također je odbio zakon jer je ovaj zakon ovisio o parlamentarnoj većini, koja može s vremenom postati i manjina. Papa je smatrao da oni koji su donijeli zakon nisu ga dobro ni poštivali. Talijanski parlament je smatrao nemoćnim kontrolirati uvrede na račun pape u tisku i na ulicama. Na godišnjicu krunidbe Pape 1874. godine na trgu sv. Petra okupile su se mase ljudi pjevajući *Te Deum*, a kasnije su mase vikale povike u čast papi. Postrojbe s bajunetima su kasnije istjerale mase ljudi. Tri dana kasnije, oko tristotinjak ljudi izvikivalo je 'Smrt papi!' i 'Smrt Isusovcima!'. Papa je bio žestok u svojim kritikama parlamenta. Ljevica u parlamentu je kritizirala papu, a papa je za to znao. U Rimu je održan banket u čast Garibaldija. Garibaldi je održao govor, uz gradonačelnika Rima

²⁴⁰ Isto, 228-229.

kraj sebe, na kojem je rekao: "Papinstvo je odslužilo svoje vrijeme, njegovi će svećenici nestati kao Jupiterovi svećenici."²⁴¹

Vlada je u Rimu uvela pijemontske zakone o raspuštanju vjerskih kuća i protjerivanju isusovaca. Talijani su zaplijenili osam samostana potrebnih za zgrade uprave koje su bile potrebne Rimu kao glavom gradu. Također je ukinuta vjerska prisega na sudovima 1874. godine, i vjeronauk u pučkim školama, a na svećenstvo je primijenjen zakon o regrutaciji u vojnu službu. Vlada je na Rim 1874. godine primijenila i zakon o građanskom braku.²⁴²

Sljedećih nekoliko desetljeća papinstvo je u Italiji bilo neprijateljski raspoloženo prema talijanskoj vladi i stalno je protestiralo protiv nje. Papa nije ostao ravnodušan, njegov jezik je bio ekstreman u kritici vlade. Nazivao je talijansku vladu "vukovima, lažljivcima, satelitima sotone u ljudskom obliku i čudovištima pakla". Zakon o jamstvima je bio učinkovit i zbog toga jer je zaštitio Papu. To je sve dovelo do nezadovoljstva unutar države i potaknulo je njegove biskupe i župnike na govore istog tona. Mnogi Talijani koji su bili katolici su se teško pomirili s novim režimom. Režim je svakako imao problem, pokušavajući od velikog broja različitih država napraviti jedinstvenu zemlju. Podjele Italije su se produbile jer nije moglo doći do dogovora između Italije i Pape. Papa je tražio od talijanskog katoličkog naroda da ne biraju nikoga na vlasti i tako odbiju priznanje parlamenta. Zakon o jamstvima bio je uspješan pokušaj da se međunarodni svijet uvjeri da Italija neće kontrolirati papu. Ali svijet je također vidio da su Italija i papa na ratnoj nozi.²⁴³

Podjele su se odrazile i na aristokrate u Rimu, gdje su neki ostali lojalni papi, a drugi kralju i novoj talijanskoj državi. Podjela talijanskog društva bila je očita u svim dijelovima Italije a ne samo u Rimu. Na sjeveru su se i male procesije znale pretvoriti u demonstracije, a lokalne vlasti su češće štatile antiklerikalnu procesiju nego katoličku procesiju za svece, Tijelovo ili Veliku Gospu. Tako je u Milanu 1874. godine odlučeno da će biti svečana procesija 11. i 15. svibnja za relikvije mučenika Gervazija i Protazija. Gradski liberali su organizirali procesiju u čast Garibaldija koja bi krenula od katedrale i suočila se sa katoličkom procesijom. Župan je tada odlučio ne održati procesiju relikvija uoči same večeri, a katolici koji su trebali biti u procesiji vratili su se kućama pod naoružanom stražom.²⁴⁴

²⁴¹ Isto, 230-231.

²⁴² Isto, 231-232.

²⁴³ Isto, 235-236.

²⁴⁴ Isto, 238-239.

Između pape i talijanske države vodila se bitka oko biskupija. Zakon o jamstvima dao je papi puno više prava u izboru biskupa, ali je država zadržala egzekvaturu prema potrebi prije nego što su mogli biti priznati, zauzeti svoje palače i primati stipendije. Razni biskupi nikada nisu dobili egzekvaturu, iako su bili bezopasni. Ipak, Papa je nakon toliko godina upražnjenih mjesta počeo postavljati biskupe na talijanska sjedišta. Iako je on odbacio Zakon o jamstvima, sam taj zakon mu je omogućio da ih imenuje. Biskupi su bili odabrani s gledišta časti, pobožnosti i pastoralnog iskustva. Mnogi od njih su bili mladi i energični i bez iznimke su bili protiv katoličkoga liberalizma. Zakon, koji nije prihvaćao, omogućio je papi da postavlja biskupe koji mu odgovaraju.²⁴⁵ Za dobivanje stipendija ovim biskupima bila je potrebna egzekvatura od države, ali tražiti egzekvaturu značilo je priznati državu. Zbog zakona država nije mogla zaustaviti papu u biranju biskupa, ali je mogla spriječiti da budu plaćeni, da žive u palačama i mogla je odbiti priznati njihov izbor kad su birali župnika. Egzekvatura se radila bez problema u drugim katoličkim državama, ali u očima Pape ostale države su bile legitimne.²⁴⁶

Tijekom posljednjih sedam godina pontifikata papa Pio IX. nije učinio ništa da vrati Papinsku Državu - osim protesta. Jednom je rekao francuskom ambasadoru da ne želi cijelu Papinsku Državu, i da bi je odbio kad bi mu bila ponuđena. Rim je bio taj kojeg je Papa htio. Molio se i nadao da će doći do čuda. Papa Pio IX. bio je prvi papa koji je prakticirao ono što je kasnije postalo karakteristično za odnos pape prema svom narodu. Imao je izravan i osoban susret, čak i sa gomilom ljudi.²⁴⁷

Nisu se svi slagali sa Papom da ne bi trebalo glasovati na izborima u Italiji. Jedan od njih je bio Curci. Bio je vjeran Papi, a jedno je vrijeme i čeznuo da se u Francusku vrati monarhija, kako bi njena vojska umarširala u Italiju i vratila Papu na njegovo prijestolje. Ipak, shvatio je realnost situacije. Prestao je vjerovati da je obnova Papinske Države moguća. S obzirom da je to nemoguće, dužnost svakog katolika je učiniti sve što je moguće za novu Italiju i njeno moralno blagostanje. Ako katolici ne glasaju i nisu uključeni u javni život, to može dovesti do još veće dekristijanizacije Italije. Kad je 1874. godine iznio svoje stajalište, jezuitski general Beckx zahtijevao je da se povuče iz isusovaca. Curci je to odbio, ali je tri

²⁴⁵ Isto, 239-240.

²⁴⁶ Isto, 240.

²⁴⁷ Isto, 243-244.

godine kasnije otpušten iz isusovaca. Prihvatio je da je Papinska Država nemoguća, jer bi to bila apsolutna vlada u svijetu gdje ljudi s pravom sudjeluju u biranju vlade.²⁴⁸

Čak i prije nego što je talijanska vojska zauzela Rim, Papina duhovna služba je bilo ono što mu je bilo važno, a njegova uloga u međunarodnoj politici malo je značila. Baš u vrijeme kad je Rim izgubljen kao papin glavni grad, Papa je bio osoba koja je smatrala da njegovo kraljevstvo ne pripada ovom svijetu. Ipak je branio svoje pravo na Rim kao sveto i povijesno pravo i kao nužno za njegovu neovisnost. Velik dio uspona pape kao duhovnog vođe bio je povezan s urušavanjem njegova autoriteta kao političara.²⁴⁹

7.4. Austrija i Kulturkampf u Njemačkoj

U Austriji je austrijska vlada odbacila konkordat koji je bio povoljan za crkvu. Austrijska vlada je pravdala ovo jednostrano kršenje ugovora rekavši da papinstvo nakon 19. srpnja 1870. godine nije ista institucija kao ona s kojom su pregovarali o konkordatu. Liberalni članovi austrijske vlade su svakako to htjeli učiniti što prije. Stara jozefistička tradicija državne kontrole nad Crkvom nije nestala iz Austrije, nego je čak malo oživjela kada je konkordat odbačen. Država je imala pravo na veto na imenovanja sjedišta ili župa, nadzirala je zadužbine i prihode Crkve i zadržano je pravo da se dopusti osnivanje samostana. Austrija je bila spremna ponuditi Papi utočište ako bi došlo do toga da je njegovo mjesto u Italiji nesigurno. Između 1859. i 1888. šest puta su ponudili Papi azil. U Austriji je uveden liberalni ustav koji traži jednakost vjerskih ustanova i ukinut je privilegirani položaj Katoličke crkve. Stoljećima je Austrija bila simbol kršćanskog otpora protiv Turaka i primjer kršćanske zemlje. Sada je to polako nestajalo, iako je većina stanovnika bila katoličke vjere i mnogi od njih bili su pobožni.²⁵⁰

U južnoj Njemačkoj, Porajnju, Švicarskoj i Austriji formirao se starokatolički pokret, predvođen njemačkim katoličkim profesorima na sveučilištima. Nisu se slagali sa dogmom o papinoj nepogrješivosti, te su se odijelili od Katoličke crkve na kongresu u Munchenu 1871. godine. Starokatolici su odbacili svećenički celibat, nerazrješivost braka,

²⁴⁸ Isto, 245-246.

²⁴⁹ Isto, 246-247.

²⁵⁰ Isto, 247-249.

tajnu ispovijed, a njihove su crkve osnovane po nacionalnom načelu. Tijekom tri ili četiri godine broj članova starokatoličke crkve je narastao na 60 000.²⁵¹

Njemačka je, kao i Italija, imala povijesne poteškoće kod ujedinjenja. Problem je bio u veličini zemlje i partikularizmima od srednjeg vijeka. Dijelom je problem bio i u reformaciji, koja je podijelila njemačko stanovništvo na katolike i protestante. Vestafalski mir (24. listopada 1648. godine) omogućio je mir između dvije kršćanske grupe i riješio je problem ravnomjernom ravnotežom vjera. No ipak, katolici su imali blagu prednost, jer je car uvijek bio vladar Austrije i stoga katolik. S vremenom, ova se jednakost gubila. Napoleon je sekularizirao sve nezavisne biskupije i opatije u Njemačkoj i prisilio ju je na kraj Svetoga Rimskoga Carstva, što je bio pravni okvir za katolički primat časti. Car je postao austrijski car, ali za Njemačku to nije bilo isto. Nakon što je Napoleon potučen, dolazi do jačanja Pruske, nove velike sile u Europi, prve velike sile, koja je bila većinski protestantska. U Njemačkoj, ali i u Europi, odnos snaga se okrenuo prema protestantima. Većina Nijemaca smatrala je Austriju dijelom Njemačke, ali je bio problem napraviti ujedinjenu Njemačku s Austrijom. Protestanti su se bojali katoličkoga cara, a i Austrijsko carstvo je bilo višenacionalno što bi moglo naštetiti njemačkom jedinstvu.²⁵²

Borba za vodstvo unutra Njemačke bilo je riješeno 1866. kada je Pruska pobijedila Austriju u ratu. Svi, uključujući i Papu, mogli su vidjeti da je protestantska Pruska dominantna u Njemačkoj. Pio IX. smatrao je ishod ovoga rata katastrofom za Katoličku crkvu. Ugovorom je Austrija pristala na novu organizaciju Njemačke bez Austrije. Pruska je anektirala protestantske države sjevera koje su simpatizirale Austriju, a time je moć Pruske narasla. Francuski car je želio uravnotežiti stanje u Europi zbog rasta pruske moći. Pruski kancelar Bismarck je uvidio da uspješnim ratom protiv Francuske može spojiti njemačke države u jednu državu pod vodstvom Pruske. Porazivši francuskog cara u Sedanu 1870. godine dolazi do ujedinjenja Njemačke. Nova ujedinjena Njemačka bila je naklonjena protestantizmu, iako je trećina bila katolička.²⁵³

Otto Van Bismark, prvi kancelar Njemačke, pokrenuo je mjere protiv Katoličke crkve, poznate kao i 'Kulturkampf'. Dogma o papinoj nepogrješivosti dovela je do straha da će se papa miješati u politiku novostvorenog Njemačkog Carstva.²⁵⁴ Prema novim

²⁵¹ Isto, 251-252.

²⁵² Isto, 254-255.

²⁵³ Isto, 255.

²⁵⁴ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34566> (14.8.2022.)

protukatoličkim zakonima pokušalo se podrediti katoličko svećenstvo državi, zabranjeni su Isusovci i neki drugi crkveni redovi, podvrgnute su sve katoličke ustanove državnoj kontroli, a svaka rasprava o politici sa propovjedaonice kažnjavala se zatvorom.²⁵⁵

7.5 Smrt Pape i Kralja Italije

Viktoru Emmanuelu nikad nije bilo ugodno u svom novom domu. Iz Torina u Rim se vratio na obvezne svečanosti povodom nove 1878. godine, ali je stigao osjećajući se bolesno. Nestrpljivo je čekao povratak u Torino, koji je trebao biti u nedjelju 6. siječnja. Novosti o lošem stanju Kralja došle su do Pape u ponedjeljak. Iako je ekskomunicirao Viktora Emmanuela više puta, Papa je i dalje osjećao privrženost prema njemu.²⁵⁶ Kraljev kapelan u kvirinalskoj palači bio je otac Anzino. Papa je dao Anzinu dopuštenje da čuje Kraljevu posljednju ispovijed i da mu izrekne odrješenje od grijeha ako ga prepozna kao pokajnika. Anzino je kasnije izvijestio o Kraljevoj pokori u izražajnijoj formi nego što je bila, ali je ispravno prenio smisao riječi. Kralj na samrti rekao je da umire kao katolik i da osjeća privrženost Papi kao sin prema ocu. Tražio je oprost. Anzinu je to bilo dovoljno te je donio sveto ulje iz obližnje župe i obavio posljednje obrede. Viktor Emanuel umro je nekoliko sati kasnije.²⁵⁷

Kada je Kralj umirao, Vatikan je očekivao da će Kralj biti pokopan u obiteljskoj kripti u Supergi, nedaleko Torina. Ipak to je bilo politički nemoguće, jer je bilo potrebno da talijanski prvi kralj bude pokopan u novoj prijestolnici Rimu. Kralj je trebao biti pokopan sa svim obredima crkve. To je bio problem, jer kuća Savoja nije imala obiteljskih grobova u Rimu i nije bilo prethodnog kralja Italije koji je bio pokopan u Rimu. Kralj također nije mogao biti pokopan ni u jednoj od rimskih katedrala, jer bi takav ukop zahtijevao silu i kršio bi zakon o jamstvima. O pokopu su raspravljali vlada i kraljevska obitelj. Pokop je mogao biti u crkvi koju nije kontrolirao Vatikan, odnosno onu koja nije bila zaštićena zakonom o jamstvima. Odlučeno je da Kralj bude pokopan u Panteonu.²⁵⁸

²⁵⁵ Norwich, J. J. (2012). *Absolute Monarchs: A History of the Papacy* (Illustrated ed.). Random House Trade Paperbacks, 380.

²⁵⁶ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 173.

²⁵⁷ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 269-270.

²⁵⁸ Isto, 268-269.

Anzino se nakon Kraljeve smrti našao u nezgodnoj situaciji. Vatikanu je bilo potrebno da je Kralj u svojoj pokori odbacio Risorgimento i sve što je taj pokret učinio crkvi. Za talijanske nacionaliste bilo je potrebno da Kralj ništa nije povukao i da se nije pokajao. Neki u Vatikanu su sumnjali u Anzina i njegovo oslobađanje grijeha Kralja. Ministar unutarnjih poslova Crispi prijetio je Anzinu da ne smije izreći javno ništa o Kraljevu pokajanju. Anzino je otišao do novog kralja Umberta i dobio je njegovo ovlaštenje da prenese Vatikanu što je Viktor Emmanuel izrekao.

Kurija je naredila da ovaj sprovod bude jednostavan. Kraljeve obično pokapaju nadbiskupi, ali se ni biskup ni kardinal nisu pojavili na sprovodu 17. siječnja 1878. godine. Procesija je trajala četiri sata, s brojnim vojnim jedinicama i carskom krunom iz Monze na jastuku, u pratnji kaptola katedrale u Monzi. Kurija nije naređivala zadušnice, jer bi se mogle pretvoriti u političke demonstracije. Ali pod ovim okolnostima nijedna zadušnica nije mogla proći bez političke demonstracije. Mnogi gradovi nisu mogli biti zaustavljeni da održavaju zadušnice i lako se mogao pronaći kler koji bi ih održao. Biskupi su pokušavali odbiti korištenje katedrale. U Bologni i Parmi došlo je do nereda.²⁵⁹

Nakon što je Kralj umro, Papino zdravlje se pogoršalo. Iako je održao misu 2. veljače, 5 dana kasnije osjećao se lošije, a njegovi doktori su upozorili da mu se bliži kraj. Papa je znao u kojem se stanju nalazi, te je pitao za posljednje obrede. Dok je ležao na samrtničkoj postelji, posjećivali su ga kardinali. Papa Pio IX. umire 7. veljače. Katolici diljem svijeta oplakivali su Papu, dok je bilo i mnogo onih koji su tu vijest primili sa olakšanjem.²⁶⁰

Pio IX je imao najduži pontifikat u povijesti Crkve. U međunarodnoj crkvi bio je štovan, gotovo odmah kao mogući kandidat za sveca. Tri godine nakon njegove smrti poslušana je njegova posljednja želja da bude pokopan u crkvi San Lorenzo u Veranu. To je bila crkva kraj starog rimskog groblja. Pio IX. je obnovio tu crkvu. U njoj se nalazio spomenik papinskim zouavima koji su poginuli u bitci kod Mentane. Ova Papina posljednja želja je predstavlja problem za Kuriju. Da bi se stiglo do crkve trebalo je proći kroz grad. U strahu od naroda koji bi možda napao prijevoznike lijesa sa pokojnim Papom, odlučeno je da će se prijevoz dogoditi u noći sa 12. na 13. srpnja 1881. godine. To se ipak pokazalo kao greška, jer je lijes skoro bio bačen u rijeku Tiber dok je prelazio most. Incident nije prošao bez psovki, uvreda i bacanja kamenja i noževa. Na željezničkoj stanici trupe su morale

²⁵⁹ Isto, 270.

²⁶⁰ Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 187.

intervenirati. Iza zaključanih vrata održan je miran i dostojan pokop, iako je vani bila masa ljudi. Ovaj sprovod je bio međunarodni incident. Talijanska vlada nije pružila pristojnu i ljubaznu ispriku. Optuženih je bilo malo, a oni koji su osuđeni, dobili su podrugljive kazne.²⁶¹

Papa Pio IX. umro je kao mučenik u očima milijuna pobožnih katolika, kao religiozna osoba koja nije htjela zamijeniti svoja načela za političku podobnost. Ipak, njegovo protivljenje ujedinjenju Italije dovelo je do bijesa mnogih. 'Kulturkampf' je još bio na snazi u Njemačkoj, a u Švicarskoj je vođena anticrkvena inicijativa. U Francuskoj je antiklerikalna stranka došla na vlast, a u Belgiji vodeća stranka pokazivala je malo simpatije prema Vatikanu.²⁶²

²⁶¹ Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press, 271-272.

²⁶² Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt, 190-191.

8. Zaključak

Kao što smo vidjeli u ovome radu, mnogo aspekata dovelo je do ujedinjenja Italije i kraja Papinske Države. Prvo, mogli bismo se osvrnuti na risorgimento, talijanski nacionalni pokret za ujedinjenje. Važno je uočiti da je nacionalni pokret bio ograničen na malu skupinu obrazovanih ljudi iz gradskih sredina, uglavnom na sjeveru gdje je bio jači utjecaj francuskih ideja i inovacija. Italija je bila politički, ekonomski, kulturno i jezično podijeljena zemlja. Pitanje je bilo kako takav jedan poluotok može biti ujedinjen. Pripadnici risorgimenta zahtijevali su građanska prava, ustavnu vladu i neovisnost od strane vlasti, ali ujedinjenje je za njih bio težak i nemoguć cilj, a često i neželjen.

Nakon Bečkog kongresa 1815. godine, obnovljeni su stari režimi Italije, ali ideje i utjecaj Francuske nije mogao biti izbrisan. Restauracijske države nakon 1815. nisu bile uspješne. Vladari tih država oslanjali su se na pomoć vanjskih sila. Tijekom 1820. do 1830. godine dolazi do pobuna protiv restauracijskih režima. Ti režimi suočili su se sa ekonomskim problemima, a u Italiji je sve više jačao revolucionarni pokret. Jedan od glavnih vođa talijanskog revolucionarnog pokreta bio je Mazzini. On je osnovao društvo 'Mlada Italija', koje postaje masovni politički pokret sa svojim nacionalnim ciljevima i planu o masovnoj pobuni. Njegov plan je bilo stvoriti ujedinjenu, republikansku i demokratsku Italiju. Također se pojavljuju i oni umjereniji patrioti, koji nisu bili za revolucionarne pobune, već njihov glavni cilj bio je neovisnost i sloboda od strane vlasti.

Novi liberalni papa Pio IX., kad je došao je vlast 1846. godine, pokrenuo je reforme koje su uvjerile Talijane da on može biti predvodnik talijanskog ujedinjenja i predsjednik nove federalne Italije. Papa se smatrao Talijanom, ali je odbacivao takve ideje. Tijekom revolucija 1848.-1849. godine, Papa je simpatizirao sa talijanskim nacionalnim pokretom i želio je Austrijance van Italije. Ipak, kad je odlučio da neće ući u rat protiv Austrije, nacionalni pokret u Italiji postaje izrazito antiklerikalan.

Nakon neuspješne revolucije dolazi do 'druge restauracije'. Kraljevina Sardinija, koja je imala ustav zahvaljujući Karlu Albertu, imala je instrumentalnu ulogu u ujedinjenju Italije. To je dovelo do toga da su mnogi nacionalno osviješteni Talijani, nakon gušenja revolucija 1849. godine, došli u Pijemont kako bi slobodno djelovali. Cavour postaje najzaslužnija osoba za ujedinjenje u tom kraljevstvu. Njegove liberalne reforme, antiklerikalna politika i vanjska politika dovele su do mogućnosti da dođe do jedinstvene Italije. Cavour nije htio ujediniti

cijelu Italiju, ali određena politička situacija i inicijativa koju je preuzeo Garibaldi dovelo je do jedinstvene Italije. Uz pomoć Garibaldija, koji je bio republikanac isprva, ali kasnije prihvaća da jedino monarhijski Pijemont može ujediniti Italiju, Italija je ujedinjena i 1861. godine proglašena je Kraljevina Italija.

Nakon ujedinjenja Papa je ostao vladati Rimom i regijom Lazio uz pomoć francuske vojske. Međunarodna situacija dovela je do toga da su francuske trupe morale napustiti Rim, a Pijemont je tada vidio dobar trenutak za osvojiti Rim i proglasiti ga glavnim gradom. Napad na Rim počeo je 20. rujna 1870. godine, a nakon 5 sati borbe Rim je pao. Nakon pada Rima, Papa sebe naziva 'zatočenikom Vatikana'.

U radu je prikazano kako je 'Italija' od 'geografskog naziva' postala ujedinjena država. Ipak, ovaj prijelaz nije nešto što su htjeli svi 'Talijani'. Nacionalni pokret u svojim počecima privukao je obrazovane ljude iz gradova. Zahvaljujući ambicioznom premijeru Pijemonta Cavouru Italija je ujedinjena. Ona ipak nije postala republika kao što su htjeli Mazzini i njegovi republikanci. Mnogi seljaci i radnici nisu bili nacionalno osviješteni, niti su ih zanimale ideje ujedinjenja i republikanstva. Njihovo nezadovoljstvo bilo je vezano uz lošu lokalnu vlast. Papa je, također, izašao kao gubitnik iz rata za ujedinjenje. Papinska Država, koja je postojala stotinama godina prestaje postojati, a papi ostaje mali dio Rima. Svojim protivljenjem ratovanja protiv Austrijanaca prikupio je mnogo gnjeva na sebe. Talijanski nacionalni pokret postaje antiklerikalan, a mnogi su postali razočarani sa novim 'liberalnim' Papom. Sa druge strane, Papa Pio IX. bio je drukčiji od svojih prethodnika. Ojačao je svoj duhovni autoritet zbog dogmi o bezgrješnom začeću Blažene Djevice Marije i papinoj nepogrješivosti. Promijenio je dojam o papama i pridobio je naklonost naroda zbog svoje pobožnosti, skromnosti i otvorenosti.

9. Sažetak

Risorgimento je bio pokret za talijansko ujedinjenje. Zbog francuskog utjecaja i liberalnih ideja, u Italiji, među gradskom elitom, šire se nove ideje koje će dovesti do ujedinjenja. Talijanski poluotok bio je podijeljen na više država. Francuska okupacija dovela je do promjena na poluotoku. Dolazi do prosvjetiteljskih reformi koje će promijeniti Italiju. Na sjeveroistoku stvoreno je Kraljevstvo Italije. Mnogi su prezirali francusku vlast zbog visokih poreza i rasta cijena. Nakon francuske vlasti dolazi do restauracije. Restauracijski režimi bili su neuspješni i doveli su do nezadovoljstva naroda. Često su izbijale pobune, a 1848.-1849. godine dolazi do revolucije. Nakon što je revolucija ugašena, dolazi do druge restauracije. Novi papa Pio IX. dolaskom na vlast, 1846. godine, donosi nove reforme zbog kojih su ga smatrali liberalom koji će jednoga dana biti vođa ujedinjene Italije. Nakon što je odlučio ne ulaziti u rat na strani Talijana protiv Austrijanaca, revolucija izbija u Rimu, a Papa je bio prisiljen napustiti Rim. Nakon povratka u Rim, vlada Papinskom Državom do 1870. godine. Jedina država na poluotoku koja je zadržala ustav nakon revolucija 1848.-1849. godine bila je Kraljevina Sardinija. Kraljevina Sardinija je zbog svog liberalnog ustava i slobode privukla mnoge talijanske revolucionare. Pod vodstvom Cavoura, Pijemont je ujedinio Italiju 1861. godine. Italiji je u cilju bilo još pripojiti Rim i proglasiti ga glavnim gradom. Nakon što su francuske trupe napustile Rim, zbog rata Francuske i Pruske, talijanska vlada vidjela je dobar trenutak za osvojiti Vječni grad. Rim je pao u ruke Talijana 1870. godine, a papa postaje zatočenikom Vatikana.

Ključne riječi: Italija, risorgimento, ujedinjenje, Papinska Država, Pijemont, Cavour, Papa Pio IX., revolucija, nacionalizam

10. Summary

The Risorgimento was a movement for Italian unification. Due to the French influence and liberal ideas, in Italy, among the city elite, new ideas are spreading that will lead to unification. The Italian peninsula was divided into several states. The French occupation led to changes on the peninsula. Enlightenment reforms are taking place that will change Italy. The Kingdom of Italy was created in the northeast. Many despised the French government because of high taxes and rising prices. After the French rule, restoration takes place. Restoration regimes were unsuccessful and led to dissatisfaction of the people. Rebellions often broke out, and in years of 1848-1849 a revolution occurs. After the revolution is extinguished, a second restoration takes place. The new Pope Pius IX. came to power in 1846. He introduced new reforms for which he was considered a liberal, who would one day be the leader of a united Italy. After he decided not to enter the war on the side of the Italians against the Austrians, a revolution broke out in Rome, and the Pope was forced to leave Rome. After returning to Rome, he ruled the Papal States until 1870. The only state on the peninsula that retained its constitution was the Kingdom of Sardinia. The Kingdom of Sardinia attracted many Italian revolutionaries because of its liberal constitution and freedom. Under the leadership of Cavour, Piedmont united Italy in 1861. Italy's goal was to annex Rome and declare it the capital. After the French troops left Rome, due to the Franco-Prussian War, the Italian government decided to conquer the Eternal City. Rome fell to the Italians in 1870, and the Pope became a prisoner of the Vatican.

Key words: Italy, risorgimento, unification, Papal States, Piedmont, Cavour, Pope Pius IX, revolution, nationalism

11. Popis literature

1. Knjige i članci:

1. Beales, D., & Biagini, E. F. (2002). *The Risorgimento and the Unification of Italy* (2nd ed.). Routledge.
2. Chadwick, O. (2003). *A History of the Popes 1830–1914 (Oxford History of the Christian Church)*. Oxford University Press.
3. Clark, M. (2009). *The Italian Risorgimento* (2nd ed.). Routledge.
4. Collins, R. (2009). *Keepers of the Keys of Heaven: A History of the Papacy*. Basic Books.
5. Coppa, F. J. (1973). *Camillo di Cavour, (Twayne's rulers and statesmen of the world series)*. Twayne Publishers.
6. Coppa, F. J. (1992). *The Origins of the Italian Wars of Independence (Origins Of Modern Wars)* (1st ed.). Routledge.
7. Davis, J. A. (2001). *Italy in the Nineteenth Century: 1796–1900 (Short Oxford History of Italy)* (Illustrated ed.). Oxford University Press.
8. Doumanis, N. (2001). *Italy (Inventing the Nation)* (1st ed.). Bloomsbury Academic.
9. Dragošević, S. (1970). Prvi vatikanski sabor. *Crkva u svijetu*, 5 (1), 54-64. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/92346>
10. Duffy, E. (2015). *Saints and Sinners: A History of the Popes* (Fourth ed.). Yale University Press.
11. Duggan, C. (2008). *The Force of Destiny: A History of Italy Since 1796*. Houghton Mifflin Harcourt.
12. Esposito, G., & Rava, G. (2018). *Armies of the Italian Wars of Unification 1848–70 (2): Papal States, Minor States & Volunteers (Men-at-Arms)*. Osprey Publishing.

13. Kertzer, D., I. (2004). *Prisoner Of The Vatican: The Popes' Secret Plot To Capture Rome From The New Italian State*. Houghton Mifflin Harcourt.
14. Kertzer, D., I. (2018). *The Pope Who Would Be King: The Exile of Pius IX and the Emergence of Modern Europe* (Reprint ed.). Random House Trade Paperbacks.
15. Maxwell-Stuart, P. G. (1997). *Chronicle of the Popes: The Reign-by-Reign Record of the Papacy over 2000 Years* (1st ed.). Thames & Hudson.
16. Norwich, J. J. (2012). *Absolute Monarchs: A History of the Papacy* (Illustrated ed.). Random House Trade Paperbacks.
17. Patriarca, S., & Riall, L. (2012). *The Risorgimento Revisited: Nationalism and Culture in Nineteenth-Century Italy* (1st ed. 2012 ed.). Palgrave Macmillan.
18. Riall, L. (1994). *The Italian Risorgimento: State, Society and National Unification (Historical Connections)* (1st ed.). Routledge.
19. Riall, L. (2007). *Garibaldi: Invention of a Hero* (1st Edition). Yale University Press.
20. Sj, J. O. W. (2011). *A History of the Popes: From Peter to the Present* (Reprint ed.). Sheed & Ward.
21. Smith, M. D. (1969). *Italy: A Modern History* (Revised ed.). Univ of Michigan Pr.

2. Web stranice:

1. Hrvatska enciklopedija. Risorgimento.
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52981> (preuzeto 14.04.2022.)
2. Hrvatska enciklopedija. Kulturkampf
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34566> (14.08.2022.)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja MARIJA VLSKOVIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice POVIJEST - FILOZOFIJA, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 16.09.2022.

Potpis

OBRAZAC I.P.

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	MARIN URSKOVIC
NASLOV RADA	UJEDINJENE ITALIJE I KRAJ PAPINSKE DRZAVE
VRSTA RADA	DIPLOMSKI RAD
ZNANSTVENO PODRUČJE	POVIJEST
ZNANSTVENO POLJE	HUMANISTIČKE ZVANOSTI
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	JOSIP VRANDEČIĆ (PROF. DR. SC)
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. JOSIP VRANDEČIĆ (PROF. DR. SC) 2. MARKO TROGRLIĆ (PROF. DR. SC) 3. NIKŠA VADEČIĆ (DOC. DR. SC)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

16.09.2022.

mjesto, datum

potpis studenta/ice